450
BIBLIOTEKA

SPRAWOZDANIE
ZWIĄZKU IZB i ORGANIZACYJ ROLNICZYCH RZPLITEJ POLSKIEJ

BG7

Związek Rzeczników ... Polskiej
BIBLIOTEKA
450

SPRAWOZDANIE

ZWIĄZKU IZB I ORGANIZACYJ ROLNICZYCH RZPLITEJ POLSKIEJ

Z DZIAŁALNOŚCI W ROKU

1934/35

WARSZAWA — 1936 ROK

655 | 1934-35

PREZYDIUM RADY MINISTRÓW
Biblioteka

Uniwersytetu Gdańskiego
Biblioteka

CII 42056

Powiat. Związek Kółek Rolniczych BIBLIOTEKA 450

I. Ogólna sytuacja rolnictwa.

Warunki klimatyczne i stan zasiewów.

Warunki klimatyczne jesieni 1933 r. były naogół pomyślne dla zasiewów ozimych — zarówno wcześniejszych, jak i późniejszych.

Również po wzejściu, miały oziminy, naogół, pomyślne warunki rozwoju, wobec dostatecznej ilości wilgoci w roli i dostatecznej dla wegetacji, większej od przeciętnej, ilości ciepła. Szkodniki na oziminach wystąpiły dość nielicznie, przyczem, wi ększości wypadków, szkody nie były znaczne.

W związku z powyższemi czynnikami, stan ozimin na dzień 15 listopada 1933 r. przedstawiał się, według szacunku Głównego Urzędu Statystycznego, w porównaniu z latami poprzedniemi, jak następuje:

	1933 r.	1932 r.	1931 r.
Pszenica	3,1	3,7	3,1
Żyto	3,2	4,0	3,1
Jęczmień	3,2	3,5	3,2
Rzepak	3,4	3,6	—
Koniczyna . . .	3,0	3,4	3,3

Z szacunku tego widać, że stan ozimin był gorszy, niż w analogicznym okresie roku poprzedniego, natomiast zbliżony do stanu z przed dwuch lat.

W okresie zimowym pokrycie śnieżne trwało przez grudzień, styczeń, a także i w lutym w północno wschodniej części kraju oraz w górach i częściowo na podgórzu, rozpoczęła się już w listopadzie, a trwała jeszcze w marcu. Zasiewy były, w większości, dostatecznie przykryte śniegiem, tak, że uszkodzenia wskutek mrozów były naogół nieznaczne, przyczem największa ich ilość wystąpiła w województwach południowych oraz poznańskiem, śląskiem i nowogródzkiem. Temperatura utrzymywała się na poziomie wyższym od przeciętnej, za wyjątkiem grudnia, który był wybitnie zimny.

Na wiosnę, w czasie topnienia śniegu, ziemia dostatecznie przesiąkła wilgocią. Wiosenne przymrozki spowodowały szkody w większym zakre-

sie jedynie w południowo-wschodnich częściach kraju oraz poznańskiem. Charakterystyczne dla całego roku, w stosunku do średnich wieloletnich, odchylenie ciepłoty wzwyż, wystąpiło najwyraźniej w kwietniu, który był niezwykle ciepły, przyczem nadwyżka ta dochodziła w niektórych okolicach do + 7°.

W związku z tem na 15-tego kwietnia 79% korespodentów G.U.S. określiło rozwój ozimin, jako przyśpieszony lub normalny, a tylko 21% jako opóźniony, przyczem stan ozimin, według szacunku G. U. S. był zbliżony do stanu w analogicznym okresie 1933 r.

	1934 r.	1933 r.	1932 r.
Pszenica	3,3	3,4	2,8
Żyto	3,2	3,6	2,9
Jęczmień	3,1	3,3	2,8
Rzepak	3,2	3,3	2,8
Koniczyna	3,2	3,2	2,9

Poczynając od połowy kwietnia, wskutek braku opadów, zaczęła występować niedostateczna wilgotność w roli — przybierająca nawet charakter suszy. Zwłaszcza dała się susza odczuć w województwach południowych, wołyńskiem, poznańskiem i pomorskiem. Ilość ciepła była w tym czasie dostateczna, a nawet nadmierna.

Poczynając od połowy czerwca, ilość wilgotności wzrosła naskutek opadów, za wyjątkiem poznańskiego, gdzie susza trwała nadal. Natomiast w województwach południowych, ilość opadów była nadmierną, skutkiem czego w lipcu nastąpiła w części kraju katastrofa powodzi, powodując znaczne szkody w uprawach. Również na skutek dużych opadów, wystąpiło częściowe wyleganie zbóż, zaś żniwa odbyły się w warunkach niezbyt pomyślnych.

Zniszczenia powodziowe.

Powódź, która w połowie lipca 1934 roku nawiedziła Polskę, przewyższała zarówno osiągniętym stanem wód, jak i gwałtownością wzrostu fali wszystkie letnie wezbrania wód w bieżącym stuleciu. Katastrofalne wezbranie Wisły i jej górskich dopływów nastąpiło na skutek niezmiernie intensywnych opadów w dorzeczach: Skawy, Raby, Dunajca i Wisłoki, które wynosiły w dorzeczu Wisłoki w dwóch dniach 15 i 16 lipca przeciętnie około 20% normy całorocznej, zaś w dniach 16 i 17 lipca dochodziły w dorzeczu Dunajca do 32%, w dorzeczu Skawy — do 22%, a w dorzeczu Rady do 29% przeciętnej normy rocznej. Takie natężenie opadów przekraczało wogóle znane dla krajów europejskich maxima.

Szkody, jakie rolnictwo poniosło, przewyższa znacznie analogiczne w latach poprzednich, zarówno ze względu na obszar zalany, jak i czas powodzi, gdyż nastąpiła ona w chwili, gdy wszystkie zboża jare pozostawały jeszcze na pniu, zboża ozime były w trakcie żniw, a choć pierwszy pokos siana w tym czasie był już ukończony, lecz prawdopodobnie w wielu miejscach siano pozostawało jeszcze na łąkach.

Co do obszaru powodzi, to dotknęła ona 45 powiatów, a powierzchnia zalana wynosiła około 300 tysięcy ha, pwierzchnia zaś zasiewów całkowicie zniszczonych przekroczyła 166 tys. ha. Głównie ucierpiało woj. krakowskie (wszystkie prawie powiaty) i lwowskie (12 powiatów), w mniejszym stopniu woj, kieleckie (7 powiatów, znacznie powiat sandomierski), oraz nieznacznie woj. warszawskie (7 powiatów) i lubelskie (3 powiaty). Na terenie krakowskiego zginęły w czasie powodzi 62 osoby.

Jeżeli chodzi o obszar zniszczony, najwięcej ucierpiało woj. krakowskie, na które przypada 66% zniszczonej powierzchni zasianej, następnie lwowskie — 17%, kieleckie — 10%, warszawskie — 4% i lubelskie — 3%. Najbardziej były dotknięte powodzią powiaty Mielec i Dąbrowa, gdzie wylew Dunajca, Wisły i Wisłoki utworzył jedno jezioro, długości 45 i szerokości 10 km. Następne, co do wielkości zniszczeń, były powiaty Brzesko i Bochnia. Zniszczenia w czterech wymienionych powiatach stanowiły 46% ogółu zniszczonej powierzchni zasianej.

Obszar powierzchni zalanej i zniszczonej, oraz stosunek tej powierzchni do ogólnego obszaru, zasianego przed powodzią, podają załączone tablice. Wynika z nich, że zniszczenia w powierzchni zasiewów w stosunku do całej Polski, oraz do poszczególnych województw (za wyjątkiem woj. krakowskiego) nie były katastrofalne. Jeśli jednakże rozpatrywać statystykę zniszczeń poszczególnych powiatów, to stwierdzimy, że straty poniesione przez szereg powiatów, były badzo dotkliwe.

Jeśli chodzi o przypuszczalną wartość zniszczonych plonów, to szacują ją:

Dla całego kraju na **28.952.900 zł.**

Przyczem suma ta rozkłada się na poszczególne województwa jak następuje:

Woj.	warszawskie	1.924,000 zł.
„	kieleckie	3.743,400 „
„	lubelskie	948,100 „
„	krakowskie	17.783,900 „
„	lwowskie	4.553,500 „

(Do obliczenia strat w złotych, przyjęto ceny, płacone producentom przeciętnie w roku gospodarczym 1933-34).

Do strat tych należy doliczyć straty w inwentarzu żywym, pasiekach, lasach, sadach, inwentarzu martwym i urządzeniach domowych, które były bardzo znaczne, tak, że ogólne straty rolnictwa szacowane są jako dwukrotnie wyższe od strat w zbiorach.

Powierzchnia upraw.

Powierzchnia zasiana w Polsce w r. 1934, w porównaniu do 1933 r., nie uległa prawie zmianie, zarówno jeśli wziąć pod uwagę obszar całego państwa, jak i w poszczególnych województwach, gdzie wahania były zupełnie nieznaczne.

Podobnież nieznaczne były zmiany powierzchni zajętej pod poszczególne ziemiopłody, co potwierdza załączona obok tablica.

Hektary

Ogólna powierzchnia zasiewów w latach 1930—1934.

Ziemiopłody	1930 ha	1930 %	1931 ha	1931 %	1932 ha	1932 %	1933 ha	1933 %	1934a ha	1934a %
Ogółem powierzchnia zasiana	16 859 624	100,00	16 948 429	100,00	16 824 781	100,00	16 931 704	100,00	17 051 128	100,00
Pszenica ogółem	1 645 469	9,75	1 819 103	10,74	1 726 154	10,26	1 694 456	10,01	1 774 420	10,41
" ozimina	1 503 090	8,91	1 674 035	9,88	1 572 515	9,35	1 513 864	8,94	1 527 275	8,96
" jara	142 379	0,84	145 068	0,86	153 639	0,91	180 592	1,07	247 145	1,45
Żyto ogółem	5 895 003	34,96	5 771 965	34,05	5 645 711	33,55	5 775 306	34,11	5 675 121	33,28
" ozime	5 867 793	34,80	5 747 679	33,91	5 620 103	33,40	5 751 444	33,97	5 650 615	33,14
" jare	27 210	0,16	24 286	0,13	25 608	0,15	23 862	0,14	24 506	0,14
Jęczmień ogółem	1 233 575	7,31	1 272 401	7,50	1 206 704	7,17	1 166 484	6,89	1 191 236	6,98
" ozimy	57 464	0,34	51 407	0,39	40 081	0,24	32 710	0,19	31 269	0,18
" jary	1 176 111	6,97	1 220 994	7,20	1 166 623	6,93	1 133 774	6,70	1 159 967	6,80
Owies	2 186 967	12,97	2 171 933	12,82	2 220 414	13,20	2 204 432	13,02	2 212 080	12,97
Gryka	308 133	1,83	327 085	1,93	344 812	2,05	317 944	1,88	315 711	1,85
Proso	85 395	0,51	92 525	0,55	93 040	0,55	89 450	0,53	86 356	0,51
Kukurydza	94 261	0,56	98 247	0,58	96 936	0,58	91 123	0,54	90 528	0,53
Mieszanki na ziarno:										
jęczmień i owies	137 319	0,81	143 004	0,84	137 672	0,82	130 132	0,77	136 195	0,80
inne mieszanki ze zbóż	79 689	0,47	81 646	0,48	92 753	0,55	101 703	0,60	30 643	0,18
Groch	205 284	1,22	200 925	1,19	177 809	1,06	173 352	1,02	177 806	1,04
Fasola, bób, soczewica	35 317	0,21	37 685	0,22	39 448	0,23	39 832	0,24	38 904	0,23
Seradela	282 626	1,68	247 469	1,46	262 593	1,56	268 462	1,58	267 553	1,57
Peluszka	41 535	0,25	42 406	0,25	53 956	0,33	58 845	0,35	60 641	0,36
Wyka i bobik	100 373	0,60	118 073	0,70	137 570	0,85	142 294	0,84	142 368	0,83
Koniczyna	894 439	5,30	869 787	5,13	877 526	5,21	919 856	5,43	915 273	5,37
Łubin	356 790	2,12	335 614	1,98	359 255	2,10	365 337	2,16	356 272	2,09
Inne pastewne	64 801	0,38	61 673	0,36	93 554	0,25	102 627	0,61	181 252	1,06
Konopie	31 844	0,19	30 909	0,18	31 821	0,19	32 047	0,19	32 608	0,19
Len	115 509	0,69	102 059	0,60	93 678	0,56	95 047	0,56	106 162	0,62
Rzepak i rzepik	26 335	0,16	43 971	0,25	32 900	0,20	30 327	0,18	39 105	0,23
Chmiel	. b	.	. b	.	1 973	0,01	2 195	0,01	2 874	0,02
Tytoń	4 912	0,03	5 382	0,03	5 218	0,03	4 717	0,03	4 222	0,02
Ziemniaki	2 671 786	15,85	2 717 641	16,04	2 715 066	16,14	2 739 783	16,18	2 797 609	16,41
Buraki cukrowe	185 020	1,10	148 639	0,88	116 059	0,69	99 044	0,58	111 999	0,66
Inne okopowe	146 378	0,87	174 172	1,03	205 118	1,22	221 043	1,30	231 077	1,36
Drobne uprawy	30 864b	0,18	35 115b	0,21	57 041	0,34	65 866	0,39	73 113	0,43

a) Przed powodzią lipcową. b) w latach 1930, 1931 chmiel był włączony do drobnych warzyw.

Znaczne zmniejszenie powierzchni uprawionej wystąpiło w woj. krakowskiem na skutek zniszczeń powodziowych, wobec których Główny Urząd Statystyczny przyjął do obliczeń powierzchnię, z której dokonano zbioru, a więc po odjęciu powierzchni zniszczonej.

Powierzchnia uprawy pszenicy uległa, po dwóch latach zmniejszenia się, niewielkiemu zwiekszeniu o 4,8% w stosunku do roku poprzedniego. Do zwiększenia obszaru uprawy pszenicy, skłoniło rolników korzystne kształtowanie się jej cen w r. 1932/33 spowodu klęski rdzy. Zwiększenie to było wynikiem wzrostu powierzchni pszenicy jarej, gdyż powierzchnia pszenicy ozimej pozostała prawie bez zmiany, (przy wzroście obszaru w województwach centralnych i zachodnich, wystąpiło jego zmniejszenie, na skutek zniszczeń zimowych i wiosennych, w województwach południowych). Natomiast powierzchnia pszenicy jarej zwiększyła się we wszystkich bez wyjątku województwach. Wzrost powierzchni uprawy pszenicy jarej rozpoczął się od 1931 r., przyczem, jak to widać z przytoczonych poniżej liczb, wzrost ten z każdym rokiem potęguje się.

1931 r.	1932 r.	1933 r.	1934 r.
+ 1.9%	+ 5,9%	+ 17,5%	+ 36,6%

Największy wzrost powierzchni pszenicy jarej wystąpił w województwach stanisławowskiem i tarnopolskiem, w których to województwach były największe uszkodzenia ozimin, nie mniej jednak wzrost ten uwydatnił się również i w innych województwach, w których uszkodzenie ozimin było znikome.

W powierzchni zasianej żytem dało się zauważyć w porównaniu do 1933 roku, zmniejszenie o 1,8%, przedewszystkiem na skutek zmniejszenia tej powierzchni w woj. południowych, zwłaszcza w woj. stanisławowskiem (—28,8%).

Powierzchnia jęczmienia i owsa lekko wzrosła, a mianowicie o 2,2% dla jęczmienia i 0,3% dla owsa. Wzrost tych upraw uwydatnił się głównie w woj. stanisławowskiem i tarnopolskiem, co zostało spowodowane niekorzystnemi warunkami dla zasiewów podczas zimy, skutkiem czego uległa zniszczeniu część żyta ozimego i pszenicy ozimej. Zniszczone obszary zostały w tych województwach obsiane na wiosnę jęczmieniem, owsem i pszenicą jarą.

Powierzchnia uprawy ziemniaków również pozostała prawie bez zmiany. Najwięcej stosunkowo zwiększyła się w woj. Tarnopolskiem o 6,2% i białostockiem o 5,1%. W pozostałych województwach zmiany były zupełnie niewielkie.

Natomiast, pierwszy raz od szeregu lat, wzrosła powierzchnia buraków cukrowych, po stałem, poczynając od 1930 r., corocznem zmniejszaniu się — przyczem wzrost w stosunku do powierzchni, zajętej pod buraki cukrowe w 1933 r., wyniósł 13,1% dla całego kraju, dochodząc w województwie wołyńskiem do 76,8%.

Plony z 1 ha w kwintalach.

Ziemiopłody	1930	1931	1932	1933	1934
Pszenica ogółem	13,6	12,5	7,8	12,8	11,9
„ ozima	13,7	12,5	7,7	12,9	12,1
„ jara	12,6	11,7	9,3	12,0	11,1
Żyto ogółem	11,8	9,9	10,8	12,2	11,5
„ ozime	11,8	9,9	10,8	12,3	11,5
„ jare	8,4	7,9	6,8	7,3	6,7
Jęczmień ogółem	11,9	11,6	11,6	12,3	12,3
„ ozimy	13,5	13,1	13,7	15,3	12,9
„ jary	11,8	11,5	11,5	12,2	12,3
Owies	10,7	10,6	10,8	12,2	11,6
Ziemniaki	116,0	114,0	110,0	103,0	121,0
Buraki cukrowe	255,0	186,0	205,0	187,0	229,0
Gryka	6,8	7,3	6,0	5,3	6,2
Proso	12,0	14,5	11,2	8,7	10,2
Kukurydza	8,9	10,6	10,9	6,1	8,4
Mieszanki na ziarno:					
jęczmień i owies	13,8	15,5	13,8	14,6	12,4
inne mieszanki ze zbóż	13,1	13,7	12,3	13,1	10,0
Groch	9,1	8,8	9,5	10,1	6,9
Fasola, bób, soczewica	11,7	12,2	9,3	8,7	8,6
Peluszka nasienie	10,0	11,9	10,1	10,6	7,3
Peluszka pasza	23,2	27,0	21,6	22,2	18,0
Wyka i bobik nasienie	11,3	11,4	9,2	9,8	7,4
Wyka i bobik pasza	21,3	24,6	19,9	21,4	16,6
Koniczyna nasienie	.	.	2,1	2,0	1,8
Koniczyna pasza	38,1	30,4	29,8	35,2	29,6
Seradela nasienie	5,8	7,3	6,1	6,2	5,7
Seradela pasza	23,8	23,4	17,6	19,2	17,3
Łubin nasienie	11,5	12,8	11,0	11,4	10,6
Inne pastewne pasza	22,8	23,0	23,4	21,1	18,7
Len nasienie	5,1	4,8	4,4	4,7	5,2
Len włókno	3,8	3,4	2,7	2,8	2,9
Konopie nasienie	6,9	6,9	4,5	4,9	5,2
Konopie włókno	6,6	4,7	3,2	3,3	3,2
Rzepak i rzepik	10,5	10,2	7,1	9,2	8,6
Chmiel	.	.	7,9	5,3	5,1
Tytoń	12,1	15,1	16,4	15,3	15,8

Przeciętne plony z ha.

Jak widać z zamieszczonej obok tablicy, przeciętne plony były w roku 1934, dla większości upraw, niższe od uzyskanych w 1933 r. Plony z ha głównych zbóż niewiele odbiegały od przeciętnej pięcioletniej, a w porównaniu do r. 1933 plony z ha były nieco niższe jeśli chodzi o pszenicę, żyto i owies (przeciętnie niespełna o 1 q z ha), plon natomiast jęczmienia pozostał bez zmiany, przyczem urodzaj zbóż był stosunkowo lepszy we wschodniej części Państwa, co jest rzeczą zrozumiałą, jeśli się uwzględni suszę, która wystąpiła w innych dzielnicach zwłaszcza zaś w województwie poznańskiem.

Natomiast rok 1934 odznaczył się niezwykłym urodzajem okopowych. Plony buraków cukrowych były wyższe we wszystkich, za wyjątkiem lwowskiego, województwach, przyczem zwyżka wyniosła 22,5%.

Również przeciętny plon ziemniaków wyższy był od plonów w 1933 r. o 17,5%, przyczem wyższe od przeciętnych plony wystąpiły w prawie wszystkich województwach. Największy wzrost wykazały województwa: wileńskie i stanisławowskie, jednak porównanie liczb dla tych województw, z danemi dla 1933 r. nie byłoby miarodajne ze względu na to, że rok 1933 był w wymienionych województwach wyjątkowo nieurodzajny. Tem niemniej plony w tych województwach są wyższe od ogólnych przeciętnych. Pozatem największy urodzaj (w porównaniu do 1933 r.) wykazały województwa: nowogródzkie + 50,6% i tarnopolskie + 36,1%. Niższe od przeciętnych plony ziemniaków w woj. krakowskiem i lwowskiem zostały spowodowane nadmiarem opadów, a w szczególności klęską powodzi.

Natomiast w wydajności strączkowych ujawniły się skutki długotrwałej suszy. Zwłaszcza przeciętny plon grochu w porównaniu do 1933 r. był niższy o 31,7% i peluszki o 31,1%.

Plony lnu i konopi nie odbiegały od plonów za rok 1933 i niewiele się różniły od przeciętnej dla lat ostatnich. Natomiast plony rzepaku i rzepiku były niższe.

Zbiory.

Kształtowanie się wyżej przedstawionych elementów, jak: warunki klimatyczne, obszar zasiewów i wydajność z jednostki powierzchni, sprawiło, że ogólny wynik zbiorów zbóż głównych w 1934 r. wypadł średnio i był niższy, za wyjątkiem jęczmienia, od zbiorów w 1933 r.

Produkcja pszenicy zmniejszyła się, naskutek lipcowej powodzi (województwa: krakowskie, lwowskie, kieleckie i warszawskie) oraz na skutek przymrozków wiosennych (województwa: poznańskie, śląskie i tarnopolskie) i suszy (woj. poznańskie). Obniżki tej nie zrównoważył pewien wzrost produkcji pszenicy w części pozostałych województw. Mimo niższego od zeszłorocznego plonu przeciętnego pszenicy jarej, ogólny jej zbiór wzrósł o 25,9%, w porównaniu do 1933 r., na skutek wyżej już zano-

Kwintale—*Quintaux*

Zbiory w latach 1930 – 1934.

Ziemiopłody	1930	1931	1932	1933	1934
Pszenica ogółem	22 404 462	22 649 137	13 464 284	21 740 860	20 803 929
„ ozima	20 608 593	20 958 991	12 033 467	19 571 626	18 073 608
„ jara	1 795 869	1 690 146	1 430 817	2 169 234	2 730 321
Żyto ogółem	69 580 466	57 026 305	61 104 612	70 732 893	64 639 598
„ ozime	69 350 907	56 857 195	60 929 284	70 557 679	64 476 298
„ jare	229 559	169 110	175 328	175 214	163 300
Jęczmień ogółem	14 639 051	14 757 326	14 008 366	14 358 771	14 526 120
„ ozimy	773 019	672 048	550 580	499 047	396 605
„ jary	13 866 032	14 085 278	13 457 786	13 859 724	14 129 515
Owies	23 476 217	23 094 689	23 908 305	26 829 468	25 507 294
Ziemniaki	309 023 336	309883854	299745285	283300585	334704153
Buraki cukrowe	47 170 269	27 612 475	23 785 706	18 523 050	25 665 022
Gryka	2 095 003	2 373 515	2 060 453	1 676 354	1 948 815
Proso	1 023 750	1 341 983	1 044 977	775 252	856 246
Kukurydza	837 883	1 041 220	1 057 390	558 828	757 451
Mieszanki na ziarno:					
jęczmień i owies	1 889 784	2 211 552	1 894 967	1 896 845	1 681 248
inne mieszanki ze zbóż	1 043 997	1 117 740	1 144 278	1 334 985	303 418
Groch	1 861 901	1 761 708	1 697 088	1 758 439	1 219 037
Fasola, bób, soczewica	413 773	458 173	367 357	346 540	331 393
Peluszka nasienie	218 205	286 147	331 523	396 395	251 189
Peluszka pasza	397 803	440 314	417 078	425 835	412 697
Wyka i bobik nasienie	506 894	605 872	651 611	698 269	527 277
Wyka i bobik pasza	1 062 800	1 496 546	1 267 132	1 429 639	1 161 527
Koniczyna nasienie	.	.	381 622	330 463	282 368
Koniczyna pasza	34 093 806	24 603 344	17 892 507	22 479 723	18 893 523
Seradela nasienie	587 378	829 886	758 362	757 056	644 781
Seradela pasza	3 042 953	2 397 582	1 340 591	1 401 442	1 433 781
Łubin nasienie	1 415 639	1 666 981	1 622 009	1 559 997	1 365 902
Inne pastewne pasze	996 310	985 107	1 251 661	1 207 753	1 711 617
Len nasienie	593 109	493 141	416 707	450 604	553 623
Len włókno	441 343	342 967	255 968	266 193	308 188
Konopie nasienie	219 266	213 649	141 812	156 806	168 010
Konopie włókno	209 118	144 118	101 032	104 295	104 031
Rzepak i rzepik	276 505	436 844	234 674	278 462	335 343
Chmiel	.	.	15 586	11 527	14 388
Tytoń	59 329	81 358	85 827	72 267	66 890

towanego stałego zwiększania się powierzchni tej uprawy i okazał się większym od dotychczas notowanych.

Zbiór żyta był mniejszy we wszystkich województwach, z wyjątkiem wschodnich i białostockiego. Największy spadek produkcji wykazały woj. południowe i poznańskie, naskutek uszkodzeń zimowych, które spowodowały częściowe przyorywanie ozimin, dalej suszy, oraz powodzi.

Pszenicy i żyta łącznie zebrano w 1934 r. 85.434,5 tys. q, wobec 96.473,8 tys. q. w 1933 r. (rok wyjątkowego urodzaju żyta) i 74.568,9 tys. q. w 1932 r. (rok nieurodzaju pszenicy, spowodanego klęską rdzy).

Zbiór jęczmienia niewiele różnił się od zbioru w 1933 r., mimo, że w poszczególnych województwach zwiększyły się jego zbiory bardzo znacznie, a mianowicie w woj. wileńskiem o 47,9%, tarnopolskiem o 38,5% i stanisławowskiem o 33,1%, poznańskiem 15,6% i lwowskiem o 11,2%.

Zbiór owsa był niższy od zbioru 1933 r. o 4,9%, zarówno na skutek niewielkiego zmniejszenia powierzchni zasianej, jak i przeciętnej plonu z ha.

Natomiast przyniósł rok 1934 wyraźny wzrost zbioru okopowych. Zbiór ziemniaków był największym z dotychczas notowanych w Polsce, przyczem wzrost produkcji wystąpił powszechnie, za wyjątkiem woj. krakowskiego i lwowskiego, w których ziemniaki ucierpiały wskutek nadmiaru wilgoci. Tak wielki zbiór ziemniaków powstał wyłącznie z powodu niezwykle wysokich przeciętnych plonów, gdyż powierzchnia uprawy ziemniaków, jak wyżej wspomniano, nie wykazała większych różnic w porównaniu do 1933 r. Wzrost produkcji dochodził w poszczególnych województwach do 50% i był największy w województwach: wileńskiem, nowogródzkiem, stanisławowskiem i tarnopolskiem.

Również zwiększyła się produkcja buraków cukrowych i to o 38,6%. Przyczyniło się do tego zarówno zwiększenie powierzchni pod burakami, jak i uzyskane wyższe przeciętne plony. Charakterystyczne jest, że największy wzrost produkcji buraków objął województwa centralne i wołyńskie. Tak więc zbiór buraków cukrowych w porównaniu do 1933 r. okazał się większy w województwach:

wołyńskiem + 185,3%, warszawskiem + 54,1%, łódzkiem + 64,5%, lubelskiem + 41,4%.

Natomiast zwiększenie produkcji w woj. poznańskiem, posiadającem największy obszar pod burakami cukrowemi, wyniosło 31,4%, w woj. pomorskiem 33,4%, w woj. południowych zaś — znacznie mniejszy odsetek.

Z innych zbóż gryka, proso i kukurydza wykazały niewielki wzrost produkcji, a zbiór mieszanki jęczmienia z owsem na ziarno — spadek. Zbiory innych mieszanek z pastewnych nie mogą być porównane z danemi za poprzednie lata na skutek zmiany metody statystyki w tym zakresie.

Zmniejszyły się również, na skutek niższych przeciętnych plonów, zbiory grochu, peluszki i innych strączkowych.

W dalszym ciągu wzrasta produkcja lnu, przyczem w porównaniu z rokiem poprzednim wyprodukowano nasienia lnianego o 22,9%, a włókna o 56,1% więcej.

Zbiór rzepaku i rzepiku ze względu na zwiększoną powierzchnię, wzrósł o 20,4%, pomimo niższych przeciętnych plonu.

Wreszcie produkcja chmielu wzrosła o 24,8% również ze względu na zwiększenie obszaru plantacyj.

W odniesieniu do zbioru siana, należy zaznaczyć, że był on w 1934 r. mniejszy od zbioru w roku poprzednim, przyczem zmniejszenie to zostało spowodawane suszą na początku lata, wobec czego pierwszy pokos okazał się znacznie mniejszym. Natomiast w związku z licznemi opadami, które miały miejsce w miesiącach lipcu i sierpniu, drugi pokos okazał się znacznie lepszym w porównaniu do r. 1933, gdyż był dokonany z większej powierzchni i dał większą wydajność z ha, nie mógł one jednak zrównoważyć zmniejszenia zbioru z pierwszego pokosu.

Światowe zasiewy i zbiory zbóż.

W roku 1934 nastąpił dalszy spadek światowych zbiorów wszystkich czterech głównych zbóż, przyczem należy specjalnie podkreślić, wobec jej dominującego znaczenia dla międzynarodowego handlu zbożowego, znaczne zmniejszenie się zbiorów pszenicy, co wywołane zostało przedewszystkiem ograniczeniem zasiewów w krajach eksportujących.

Dążenie do zredukowania obszaru uprawy najsilniej zaznaczyło się w Stanach Zjednoczonych A. P., które wprowadziły nawet specjalne premje za zmniejszenie powierzchni zasiewów. Łączny obszar uprawy czterech wielkich eksporterów zamorskich: St. Zjednoczonych A. P., Kanady, Argentyny i Australji wynosił w r. 1934 łącznie 39,5 milj. ha wobec 44,0 milj. ha w r. 1933 i przeciętnej 49,2 milj. ha w pięcioleciu 1928 — 1932.

Obok spadku powierzchni, na zmniejszenie się plonów w r. 1934, wpłynęły nieurodzaje, wywołane suszą wiosenną na znacznym obszarze półkuli północnej, a zwłaszcza Stanów Zjednoczonych Ameryki Południowej.

W związku z powyższemi zjawiskami łączny zbiór pszenicy w krajach eksportujących, który w roku 1933 wynosił jeszcze 596,0 milj. q, spadł do 528,0 milj. q, a nadwyżka wywozowa wynosiła, według przewidywań, zaledwie 96,0 milj. q, t. j. o 52,0 milj. mniej, niż w kampanji 1933/1934 r.

W krajach importujących pszenicę, powierzchnia zasiewów utrzymała się w r. 1934, wskutek trwających tendencyj autarkicznych, na wysokim poziomie, jednakże nieurodzaj i tu spowodował zmniejszenie się zbiorów, które szacowano na 361,0 milj. q, wobec 391 milj. q w roku 1933. To też należałoby się liczyć, że zapotrzebowanie krajów odbiorczych zwiększy się niewątpliwie, przyczem obliczono, iż wyniesie ono około 166 miljonów q. Ponieważ zaś nadwyżka krajów eksportujących szacowana bypła na 96,0 miljonów q, przeto spodziewano się, że kampanja 1934/35 zakończy się deficytem około 70,0 milj. q. Deficyt ten znalazłby pokrycie w zapasach z ubiegłych lat, które w konsekwencji zmaleć powinny na

Zbiory światowe w 1000 q.

	pszenica			żyto			jęczmień			owies		
	1933	1934	średnia 1928-32	1933	1934	średnia 1928-32	1933	1934	średnia 1928-32	1933	1934	średnia 1928-32
Europa	464.387	411.127	389.241	249.028	217.419	227.158	167.486	154.787	165.258	271.543	238.951	266.971
Z.S.R.R.	277.268	304.100	217.040	241.857	201.300	214.520	78.484	50.300	59.721	154.109	112.400	142.080
Ameryka	220.148	212.944	349.391	6.480	5.451	13.049	47.782	39.771	84.311	152.288	126.280	234.665
Azja	134.172	138.080	130.206	—	—	—	39.691	47.056	43.037	—	—	—
Afryka	29.144	36.154	31.506	—	—	—	22.103	27.816	23.043	1.782	2.278	2.497
Argentyna	69.720	68.600	65.563	2.560	4.500	2.024	7.700	9.300	4.305	—	—	—
Unja Połud. Afr. . .	2.722	4.176	2.803	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Australja	43.546	36.742	49.244	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogółem	1.247.142	1.211.323	1.234.994	524.434	428.670	456.751	363 426	278.730	379.679	579.722	479.909	646.213

koniec roku gospodarczego z 178,0 milj. q do 108,0 milj. q, a więc byłyby mniejsze od zapasów na koniec którejkolwiek z ostatnich siedmiu kampanij.

C e n y.

Obniżka światowych zbiorów i zapasów zboża, nie mogła jednak uzasadniać nadziei na rychłą poprawę sytuacji, a to przedewszystkiem wobec braku pewności co do dalszego rozwoju produkcji, uzależnionego w znacznej mierze od polityki poszczególnych państw, zarówno eksportujących, jak i importujących oraz ciążące nadal na rynku, mimo ich zmniejszenia, zapasy.

Wprawdzie przewidywane zmniejszenie się zapasów spowodowało w okresie żniwnym i miesiącach pożniwnych wyraźną zwyżkę cen na rynkach międzynarodowych, zwyżka ta miała jednak charakter wyłącznie spekulacyjny, następnie bowiem ceny znowu spadły.

Ceny zboża na rynku krajowym, zwłaszcza wobec istnienia nadwyżek eksportowych, kształtowały się pod ogólnym wpływem tendencji zniżkowej, która utrzymywała się na rynkach międzynarodowych, przyczem podlegały one silnym wahaniom spekulacyjnym i sezonowym, o charakterze, w znacznej mierze, lokalnym. Wyjątek stanowiły ceny jęczmienia, które wyraźnie zwyżkowały.

W okresie żniwnym i w pierwszym okresie po żniwach, zaznaczyła się dość silna zwyżka cen zbóż, wywołana analogiczną tendencją na rynkach międzynarodowych. Ostatnie jednak miesiące r. 1934 przyniosły ponowną zniżkę, spowodowaną sezonowem zwiększeniem się podaży po siewach jesiennych oraz przejściowem zawieszeniem akcji interwencyjnej przez Państwowe Zakłady Przemysłowo-Zbożowe.

W ciągu całego okresu sprawozdawczego, ceny pszenicy, żyta i owsa wykazywały słabą tendencję zniżkową, przyczem, gdy przeciętna roczna cena żyta, w wyniku, była bardzo zbliżona do przeciętnej ceny w roku 1933/34, to przeciętna dla pszenicy i owsa wykazały spadek o — 10%.

Stan pogłowia inwentarza żywego.

Zamieszczona poniżej tablica, zawierająca zestawienie stanu ilościowego inwentarza żywego na dzień 1 czerwca, pozwala stwierdzić zmiany procentowe, jakie w ciągu roku 1934/35 zaszły w stanie pogłowia poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich.

Analizując cyfry zawarte w zestawieniu na str. 18, dla poszczególnych gatunków, możemy stwierdzić, że — jeśli chodzi o konie — utrzymał się bez zmiany stan stabilizacji ilościowej, który można było stwierdzić już w okresie poprzedniego roku sprawozdawczego. Natomiast wzrosła ilość bydła rogatego (o 4,7%), przyczem wzrost ten był procentowo blisko dwukrotnie większy, niż w poprzednim okresie sprawozdawczym, kiedyto, w stosunku do stanu na dzień 30.VI.1933 r. ilość pogłowia bydła

Ceny głównych zbóż i produktów zwierzęcych w złotych za 1 q.

Rok i miesiąc		Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Bydło średn. wszystkich gatunkach	Trzoda chlewna średnio 4-ch gatunk-	Masło I gatunek za 1 kg	Jaja za 1 kg
						na targowicy w Poznaniu		w hurcie w Warszawie	
przeciętnie 1929/30	. . . .	40,60	21,99	26,71	21,51	122,40	222,77	5,70	3,01
" 1930/31	. . . .	29,23	22,82	25,61	24,88	90,89	131,96	4,77	2,70
" 1931/32	. . . .	26,98	25,09	24,59	23,70	58,56	100,78	3,77	1,79
" 1932/33	. . . .	31,63	17,87	17,10	16,17	46,29	94,64	3,23	1,55
" 1933/34	. . . .	20,37	14,34	15,93	13,43	50,55	78,17	3,06	1,25
" 1934/35	VIII	21,50	17,09	21,40	17,76	51,61	73,06	2,36	0,90
	IX	20,50	17,25	21,25	15,75	52,43	63,62	2,27	1,04
	X	19,80	16,89	21,66	17,37	49,31	58,05	2,62	1,25
	XI	18,75	14,65	20,25	15,73	44,74	55,44	2,82	1,40
	XII	18,75	14,50	20,65	14,65	39,83	52,31	3,05	1,53
	I	18,57	14,75	21,72	14,75	37,33	51,25	2,51	1,51
	II	18,25	14,73	21,17	15,44	36,79	53,84	2,70	1 48
	III	17,90	14,20	19,38	15,66	37,29	59,43	2,92	0,96
	IV	17.44	13,88	17,91	15,50	38,14	56,25	2,95	0,83
	V	18,05	14,66	17,45	16,88	42,08	55,12	2,42	0,80
	VI	17,88	13,40	18,75	17,11	41,98	56,87	2,11	0,92
	VII	16,19	11,92	—	16,25	47,22	74,64	2,38	0,97
średnia roczna 1934/35		18,80	14,83	19,96	16,07	43,23	59,16	2,59	1,13

Uniwersytetu Gdańskiego Biblioteka

Związku Powiatów Rzeczypospolitej Polskiej BIBLIOTEKA 450

rogatego wzrosła o 2,8%. Dzięki temu wzrostowi pogłowia bydła rogatego, jest zaledwie o 90.000 sztuk niższe, niż w dniu 20.VI.1931 roku, do którego to roku statystyka wykazywała wzrost odnośnej liczby, mimo początku kryzysu.

Ogólna ilość zwierząt gospodarskich

(w tysiącach sztuk)

L A T A	Konie	Bydło rogate	Trzoda chlewna	Owce	Kozy
30.VI—1931	4.124	9.786	7.321	2.599	273
Zmiany %% w stosunku do r. 1930	+0,5	+2,1	+21,1	+4,3	+4,7
30.VI—1932	3.940	9.461	5.844	2.488	284
Zmiany %% w stosunku do r. 1931	—4,4	—3,3	—20,2	—4,3	+4,3
30.VI—1933	3.773	8.985	5.753	2.557	277
Zmiany %% w stosunku do r. 1932	—4,2	—5,0	—1,6	+2,7	+10,5
30.VI—1934	3.764	9.258	7.091	2.554	321
Zmiany %% w stosunku do r. 1933	—0,3	+2,8	+23,1	—0,3	+15,2
30.VI—1935	3.762	9.696	6.703	2.783	354
Zmiany %% w stosunku do r. 1934	0,0	+4,7	—5,5	+9,0	+10,6

Również stwierdzić musimy wzrost liczby pogłowia owiec (o 9%) i kóz (o 10,6%). Wzrost liczby owiec i kóz jest w ciągu ostatnich lat zjawiskiem stałem, przyczem liczba kóz wzrasta prędzej, gdyż, gdy na dzień 30.VI.35 — w stosunku do stanu na dzień 30.VI.30 — liczba owiec wzrosła o 11,7%, to analogiczna cyfra dla kóz wyraża się 51,5%. Dalszy wzrost liczby owiec jest wynikiem akcji w kierunku zwiększenia konsumcji mięsa baraniego i wełny krajowej i dowodzi celowości podjętych w tym kierunku prac i zarządzeń. Co do wzrostu pogłowia kóz, stałe jego podnoszenie się w ciągu lat ostatnich stoi niewątpliwie w związku z pauperyzacją ludności naskutek kryzysu ekonomicznego.

Spadła natomiast — po silnym (o 23,1%) wzroście w poprzednim okresie sprawozdawczym — liczba nierogacizny o 388 tysięcy sztuk, czyli o 5,5%. Porównanie wysokości odnośnych cyfr za lata poprzednie pozwala stwierdzić, że zmiana ta nie posiada poważniejszego znaczenia i jest objawem normalnej fluktuacji stanu pogłowia.

Natomiast, na całym froncie produkcji hodowlanej, stwierdzić musimu w roku 1934/35, dalsze pogłębienie się kryzysu, czego wyrazem był ogólny spadek przeciętnych cen, uzyskiwanych przy sprzedaży artykułów zwierzęcych, jak bydła, trzody chlewnej, masła, jaj i t. p.), spadek ten przedstawia załączona tabela cen).

Spadek ten był specjalnie znaczny, jeśli chodzi o trzodę chlewną (o 25%) i masło (16%), podczas, gdy dla bydła i jaj wyniósł około 10%.

Handel zagraniczny artykułami rolniczemi.

Załączone tablice dają obraz zmian, jakie zaszły w roku sprawozdawczym w porównaniu z latami poprzedniemi w obrotach zagranicznych płodami rolnemi — zarówno co do rozmiarów importu i eksportu jak i ich wartości.

Przy analizie wspomnianych zestawień rzuca się przedewszystkiem w oczy wzrost salda wywozowego pszenicy (o 16%, w roku poprzednim o 86%), którego rozmiar osiągnął poziom z roku 1931/32. Jeszcze większy wzrost — bo o 172% wykazało saldo eksportowe mąki pszennej — osiągając nie notowaną w poprzednich latach wysokość. Jeśli chodzi o żyto to saldo eksportowe żyta w ziarnie wzrosło o 14% natomiast mąki żytniej zmniejszyło się o 26%.

Z pozostałych czterech głównych zbóż wzrosło znacznie saldo wywozowe jęczmienia (o 100%), a w jeszcze większym stopniu owsa (o 226%). Ogólnie biorąc można stwierdzić, że łączny eksport czterech głównych zbóż wraz z mąką przeliczoną na ziarno, przekroczył rozmiar analogicznego eksportu w poprzednim okresie sprawozdawczym.

Z innych artykułów należy wskazać na katastrofalny spadek — do jednej trzeciej z okresu poprzedniego — salda eksportowego grochu, oraz dość poważnego spadku eksportu fasoli. Również zmniejszeniu uległy salda wywozowe: ziemniaków świeżych (o 27%), nasion pastewnych (o 20%), nasion buraków cukrowych (o 51%), siemienia rzepaku i rzepiku (o 82%), lnu (o 74%), mąki i krochmalu ziemniaczanego (o 20%).

Natomiast wzrosły salda eksportowe gryki (o 80%) — jednak wzrost ten, choć procentowo dość znaczny, nie wyrównał nawet w przybliżeniu spadku tego salda, które w porównaniu do lat uprzednich nastąpiło w roku 1933/34, buraków świeżych (o 13%), chmielu (do poziomu 1932/33 r.) i ziemniaków suszonych, krajanki i płatków — o jedną trzecią salda z roku poprzedniego, który to wzrost również nie zrównoważył skutków katastrofalnego spadku tej gałęzi wywozu w latach poprzednich.

Jeśli chodzi o eksport cukru, to stwierdzić należy znaczny wzrost eksportu cukru surowego o 53% i spadek wywozu cukru — kryształu o 23%.

W dziedzinie eksportu odpadków przemysłu rolnego stwierdzić można blisko dwukrotny wzrost salda wywozowego otrąb pszenicznych oraz nieznaczny wzrost w pozycjach makuchów lnianych i melasy. Salda na tych pozycjach są jednak nadal bardzo dalekie od stanu przed spadkiem wywozu tych artykułów w ostatnich kilku latach. Ponownie wystąpił, zahamowany w roku poprzednim, spadek wywozu otrąb żytnich, a w dalszym ciągu trwał spadek wywozu wysłodzin, suszonych — przyczem spadek ten wyniósł w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego — zgórą 50%.

Wreszcie stwierdzić należy całkowity prawie zanik salda eksportowego otrąb jęczmiennych i innych, która to pozycja wyniosła w poprzednim okresie sprawozdawczym 838 tys. q.

Handel zagraniczny ziemiopłodami i ich przetworami (w tys. q.).

Wyszczególnienie	1931/32			1932/33			1933/34			1934/35		
	Przywóz	Wywóz	Saldo wywoz	Przywóz	Wywóz	Saldo wywoz	Przywóz	Wywóz	Saldo wywoz	Przywóz	Wywóz	Saldo wywoz
Pszenica	157,5	724,9	567,4	218,6	388,0	169,4	23,0	724,0	494,0	3,9	577,9	574,0
Mąka pszenna	1,6	232,2	230,6	—	105,5	105,5	17,0	145,0	128,0	—	348,8	348,8
Żyto	56,0	1139,9	1083,9	98,0	2980,8	2892,8	10,4	4753,0	4649,0	0,3	5305,6	5305,3
Mąka żytnia	0,4	107,5	107,1	—	229,7	229,7	—	833,0	833,0	—	620,1	620,1
Jęczmień	0,1	1426,7	1426,6	0,4	1614,3	1613,9	0,1	1605,0	1604,9	0,1	3256,9	3256,8
Owies	0,0	27,7	27,7	—	138,7	138,7	—	138,0	138,0	—	450,6	450,6
Gryka	0,2	36,8	36,6	—	61,3	61,3	—	4,0	4,0	—	7,3	7,3
Groch	0,2	209,2	209,0	0,3	243,7	243,4	—	286,0	286,0	0,1	95,5	95,4
Fasola	4,4	182,9	178,5	0,1	269,4	269,3	—	98,0	98,0	0,0	73,2	73,2
Bób	0,0	18,7	18,7	0,1	7,5	7,4	—	—	—	—	—	—
Ziemniaki świeże	2,9	949,1	946,2	0,7	212,3	211,6	0,6	274,8	274,2	2,0	202,7	200,7
Buraki świeże	—	607,1	607,1	—	640,3	640,3	—	671,0	670,0	—	759,8	759,8
Chmiel (i ekstrakt chmielowy)	0,5	14,9	14,4	—	17,8	17,8	—	14,7	14,7	0,1	17,4	17,3
Nasiona pastewne (koniczyny i inkarnatki, seradeli, esparcety, lucerny, komonicy, przelotu, łubinu, peluszki, wyki, bobiku)	3,7	254,9	251,2	1,3	363,1	361,8	12,7	364,3	351,4	19,8	301,8	282,0
Nasiona buraków cukrowych	0,2	74,4	74,2	—	54,3	54,3	—	71,0	71,0	—	34,7	34,7
Siemię lniane	56,9	2,3	—54,6*)	191,1	0,8	—190,3*)	85,7	0,4	—85,3*)	4,8	—	—4,8*)
Siemię rzepaku i rzepiku	0,1	87,1	87,0	—	58,5	58,5	—	52,6	52,6	—	9,7	9,7
Len (słoma ln., len surowy, międlony, trzepany, czesany, wyczeski i wytrzepki)	1,7	76,2	74,5	1,9	50,4	48,5	2,0	44,6	42,6	0,7	11,9	11,2
Ziemniaki suszone, krajanka i płatki	—	115,2	115,2	—	80,0	80,0	—	19,4	19,4	—	25,3	25,3
Mąka i krochmal ziemniaczany	0,0	55,9	55,9	0,1	44,1	44,0	—	67,4	67,4	0,3	54,2	54,2
Cukier surowy	70,4	2048,3	1977,9	52,2	789,9	737,7	—	482,4	482,4	—	738,1	738,1
Cukier kryształ	0,0	777,8	777,8	—	330,9	330,9	—	476,6	476,6	—	368,7	368,7
Spirytus	0,0	14,1	14,1	—	87,8	87,8	—	58,7	58,7	—	—	—
Otręby żytnie	33,7	174,5	140,8	21,9	61,0	39,1	0,5	57,0	56,5	—	33,3	33,3
Otręby pszenne	15,8	78,0	62,2	0,5	63,5	63,0	—	14,6	14,6	—	26,2	26,2
Otręby jęczmienne i inne **)	0,7	20,7	20,0	1,9	15,0	13,1	38,0	876,0	838,0	—	0,3	0,3
Makuchy lniane	16,5	78,5	62,0	3,7	137,7	134,0	0,8	33,1	32,3	—	34,5	34,5
Melasa	9,2	571,0	561,8	6,1	272,9	266,8	—	221,8	221,8	—	239,5	239,5
Wysłodziny suszone	24,6	202,0	177,4	26,3	198,6	172,3	—	133,7	133,7	—	63,6	63,6

*) Saldo przywozowe **) W związku ze zmianą nomenklatury otręby jęczmienne podane są łącznie z „innemi.

Handel zagraniczny ziemiopłodami i ich przetworami (w tys. zł.)

Wyszczególnienie	1931/32 Przywóz	1931/32 Wywóz	1931/32 Saldo wywoz.	1932/33 Przywóz	1932/33 Wywóz	1932/33 Saldo wywoz.	1933/34 Przywóz	1933/34 Wywóz	1933/34 Saldo wywoz.	1934/35 Przywóz	1934/35 Wywóz	1934/35 Saldo wywoz.
Pszenica	3.028	16.793	13.765	3.814	8.224	4.410	2.991	13.361	10.370	80	7.893	7.813
Mąka pszenna	60	5.643	5.583	—	1.967	1.967	—	1.748	1.748	—	4.019	4.019
Żyto	1.183	24.767	23 584	1.254	39.131	37.877	994	40.141	39.147	7	60 227	60.220
Mąka żytnia	6	2.404	2.398	—	3.422	3.422	—	7.106	7.106	—	6.593	6.593
Jęczmień	2	31.086	31.084	10	23.543	23.533	5	18.961	18.156	7	45.264	45.257
Owies	1	812	811	2	2.045	2.043	—	1.661	1.661	1	5.658	5.657
Gryka	4	867	863	—	1.260	1.260	—	89	89	0	129	129
Groch	20	6.751	6.731	59	7.372	7 313	—	8.266	8.266	18	3.891	3 873
Fasola	124	6.523	6.399	12	8.164	8.152	—	3.380	3.380	8	2 964	2.956
Bób	2	556	554	5	177	172	—	6	6	0,2	0.1	—0.1*)
Ziemniaki świeże	23	6.255	6.232	7	1.084	1.077	—	1.634	1.634	42	1.518	1.478
Buraki świeże	—	2.267	2.267	—	2 314	2.314	—	2.454	2.454	6	3.371	3.365
Chmiel i ekstrakt chmielowy	138	1.249	1.111	1	3.743	3.742	—	7.430	7.430	72	6.243	6.171
Nasiona pastewne (koniczyny i inkarnatki seradeli, esparcety, lucerny, komonicy, przelotu, łubinu, peluszki, wyki i bobiku)	494	18.458	17.964	276	19.367	19.091	675	13.462	12.787	846,5	13.614	127675
Nasiona buraków cukrowych	27	8.473	8.446	—	2.314	2.314	—	7.509	7.509	60	6.545	6.485
Siemie lniane	1.672	74	—1.598 *)	5.097	31	—5.066 *)	2.359	9	—2.350	152	2	— 150*)
Siemie rzepaku i rzepiku	9	3.610	3.601	3	2.614	2.661	1	2.509	2.508	2	464	462
Len (słoma ln., len surowy, międlony, trzepany, czesany, wyczeski i wytrzepki)	266	4 725	4.469	485	3.607	3.122	439	2 144	1.705	2[illegible]3	11.853	11.630
Ziemniaki suszone, krajanka i płatki	—	2.191	2.190	—	1.182	1.182	—	323	323	—	399	399
Mąka i krochmal ziemniaczany	3	1.893	1.890	14	1.314	1.300	6	1.748	1.742	70	1.324	1.254
Cukier surowy	2.456	38.076	35 620	2 058	12 236	10.178	—	5.918	5.918	—	7.588	7.588
Cukier kryształ	—	18.741	18.740	—	6.964	6.964	1	8.191	8.190	—	5.052	5.052
Spirytus	0	919	919	2	3.593	3.591	5	3.490	3.485	1	7.159	7.158
Otręby żytnie	487	2.697	2.210	197	740	543	4	569	565	—	339	339
Otręby pszenne	214	1.202	988	7	530	523	—	145	145	—	280	280
Otręby jęczmienne i inne **)	10	290	280	26	190	164	1	7	6	0.2	3	2.8
Makuchy lniane	429	1.980	1.551	74	2.812	2.738	10	585	575	—	621	621
Melasa	18	3.169	3.151	11	2.115	2.104	—	1.067	1.067	—	1.386	1.386
Wysłodziny suszone	175	1.973	1.798	188	2.030	1.842	—	1.338	1.338	—	667	667
Razem:	10.852	214.454	203.602	13.602	164.085	150.483	7.490	155.244	147.754	1594.5	205.066	203472.6

*) Saldo przywozowe. **) W związku ze zmianą nomenklatury otręby jęczmienne podawane są łącznie z „innemi".

Handel zagraniczny zwierzętami i produktami zwierzęcemi.

Wyszczególnienie	1931/32 Przywóz	1931/32 Wywóz	1931/32 Saldo wywoz.	1932/33 Przywóz	1932/33 Wywóz	1932/33 Saldo wywoz.	1933/34 Przywóz	1933/34 Wywóz	1933/34 Saldo wywoz.	1934/35 Przywóz	1934/35 Wywóz	1934/35 Saldo Wywoz.
tys. sztuk												
Konie (prócz zarod. i źrebiąt) . . .	0,0	30,9	30,9	0,0	18,8	18,8	—	15,9	15,9	0,1	9,2	9,1
Bydło rogate na rzeź *)	—	5,0	5,0	—	1,4	1,4	—	4,3	4,3	0,0	9,2	9,2
Trzoda chlewna na rzeź *)	1,7	189,3	187,6	4,4	157,9	153,5	39,3	146,0	106,7	0,1	155,6	155,5
Gęsi żywe	10,0	1633,4	1623,4	3,1	1425,1	1422,0	—	1200,0	1200,0	—	590,5	590,5
Inne ptactwo żywe	11,4	842,5	831,1	4,8	817,9	813,1	1,0	581,0	580,0	2,5	991,5	989,0
tys. q.												
Mięso cielęce (św., sol i mroż.) . .	—	27,5	27,5	—	14,4	14,4	—	11,0	11,0	—	9,1	9,1
Mięso wieprzowe (św., sol. i mroż.) *)	0,0	48,9	48,9	—	13,7	13,7	—	18,0	18,0	—	28,7	28,7
Bekony	—	549,9	549,9	—	477,6	477,6	—	287,0	287,0	—	202,6	202,6
Wędliny i szynki *)	0,2	85,4	85,2	0,1	56,2	56,1	—	24,0	24,0	—	21,3	21,3
Masło	0,8	60,1	59,3	3,1	7,6	4,5	—	36,8	36,8	0,1	38,4	38,3
Jaja	0,0	404,9	404,9	—	265,4	265,4	—	254,5	254,5	—	190,2	190,2
Skóry bydlęce (św., sol. i susz.) . .	116,3	43,3	—73,0	131,1	43,4	—87,7	216,8	48,0	—168,0	261,3	30,0	—231,3
Skóry cielęce (św., sol. i susz.) . .	6,0	38,1	32,1	7,0	51,2	44,2						
Pierze i puch	0,7	15,4	14,7	0,2	11,7	11,5	0,2	14,7	14,5	0,0	13,0	13,0

*) Z powodu zmian w klasyfikacji towarów w statystyce handlu zagranicznego dane za rok 1934/35 nie są całkowicie współmierne z danemi za lata poprzednie.

Wskaźniki cen

wg. Państwowego Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen

1928=100

Rok i miesiąc	Artykuły sprzedawane bezpośrednio przez rolników				Drewno surowe	Artykuły nabywane przez rolników			Surowce i półfabrykaty przemysłowe			
	Ogółem	Ziemiopłody	Zwierzęta rzeźnie	Nabiał		Ogółem	Nawozy sztuczne	Wyroby gotowe dla prod. rolnej	Ogółem	Uzależnione od zagranicy	Skartelizowane	Pozostałe
1927	103,9	101,6	112,9	94,1	96,0	—	101,1	—	91,9	95,0	95,3	86,6
1928	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1929	89,5	75,5	105,5	98,0	93,3	101,0	102,7	103,6	96,3	93,3	107,7	93,6
1930	67,5	50,0	86,9	79,4	71,9	98,6	100,0	100,7	86,1	68,6	108,9	81,0
1931	59,5	57,7	56,7	70,1	49,5	90,7	96,2	101,9	72,8	50,9	107,8	63,7
1932	48,9	49,9	43,8	55,0	38,3	81,4	85,6	89,7	63,9	41,6	104,5	52,5
1933	42,6	41,1	42,5	46,7	38,7	72,9	83,2	85,4	58,7	43,8	93,0	49,1
1934	37,4	36,1	37,5	40,4	44,4	71,1	79,1	81,2	59,9	43,6	89,8	49,5
1.V III 1935	34,7	34,1	33,5	38,6	44,4	67,0	76,8	73,2	56,8	41,7	83,3	46,9

Rok 35 nie ukończony wskaźników nie można jeszcze obliczyć.

Osobno wspomnieć należy o zdecydowanej tendencji zanikowej jedynego salda ujemnego (przywozowego) jakie jest pozycja obrotu siemieniem lnianem. Saldo importu tego artykułu spadło do 5,6% analogicznego salda w poprzednim roku sprawozdawczym, a 2,5% salda — w 1932/33 r.

Przechodząc do analizy przemian w zakresie eksportu hodowlanego należy stwierdzić w tej dziedzinie szereg zmian. Dalszemu spadkowi uległ przedewszystkiem eksport ilościowy koni — przyczem spadek ten wyniósł 43% w stosunku do roku ubiegłego — a cyfra eksportu wynosi niespełna 1/7 analogicznej cyfry dla 1930/31 roku. Natomiast zgórą dwukrotnie wzrósł wywóz bydła rogatego na rzeź, a wyraźnie o 50% zwyżkowało saldo wywozowe trzody chlewnej na rzeź. Gwałtowny spadek — bo o 50% — wystąpił w dziedzinie wywozu gęsi żywych — spadek ten w pewnej mierze został jednak zrówonważony równoczesnym wzrostem wywozu innego ptactwa żywego.

Przy rozważaniu danych dla artykułów produkcji zwierzęcej należy stwierdzić niemal powszechny spadek sald wywozowych, a mianowicie dla mięsa cielęcego, bekonów, wędlin i szynek, jaj, puchu i pierza. Za najdotkliwszy należy uznać spadek dwuch głównych pozycyj wywozowych w tej dziedzinie jakiemi są bekony, dla których obniżka wyniosła 30% w stosunku do roku ubiegłego i jaj, dla których analogiczna cyfra wynosi 25%. Jeśli dodać wzmiankowane straty do strat, poniesionych przez eksport polski w latach poprzednich, ujemne ich znaczenie wystąpi z jeszcze większą wyrazistością. Dość poważną procentowo zwyżkę — choć niewyrównującą różnic wynikłych w toku lat poprzednich — należy stwierdzić w dziedzinie eksportu mięsao wieprzowego, nieznaczną zaś w dziedzinie eksportu masła.

Natomiast ujemne saldo, wynikające z przewyżki importu nad eksportem skór bydlęcych i cielęcych wzrosło ponownie, przyczem zwyżka wyniosła w porównaniu z rokiem poprzednim blisko 40%.

Przechodząc do sald obrotu ziemiopłodami w tysiącach złotych należy skonstatować znaczne zwiększenie się ogólnego salda dodatniego w tej dziedzinie z 147 do 203 miljonów złotych. Zwiększenie to było w pewnym stopniu skutkiem znacznej redukcji procentowej importu ziemiopłodów, przedewszystkiem jednak wystąpiło wobec znacznego wzrostu eksportu ilościowego tych artykułów.

Charakterystycznem jest, że zwiększenie to wystąpiło wyłącznie naskutek zwiększenia się sald z tytułu eksportu czterech głównych zbóż, dla których to zbóż zwyżka wartości eksportu wyniosła 51,371 tysięcy złotych — podczas gdy łączny wpływ z tytułu innych pozycyj eksportowych, po wyeliminowaniu zmian, wynikających ze spadku importu siemienia lnianego, pozostał prawie bez zmian. W związku z powyższem udział procentowy czterech głównych zbóż w dodatniem soldzie eksportowem ziemiopłodów wzrósł z 53% na 63,5%.

Natomiast wartość eksportu hodowlanego wykazuje w roku sprawozdawczym spadek, przyczem globalna cyfra spadku jest mniej więcej równa wzrostowi salda dodatniego w zakresie handlu zagranicznego zie-

miopłodami. Spadek ten był wynikiem zarówno spadku cen jednostkowych, uzyskiwanych przy eksporcie jak i spadku ogólnego tonażu wywozu.

Pozycjami, które w ogromnej przewadze zaciążyły na tej obniżce były bekony i jaja, przyczem spadek wartości przekroczył znacznie na tych pozycjach spadek tonażu eksportu. Natomiast wzrost wartości wykazał eksport masła — przyczem, na skutek uzyskania lepszych cen, wzrost ten był silniejszy, niż wzrost eksportu w kwintalach.

Walka z kryzysem.

Podejmowane w roku sprawozdawczym zarówno przez Rząd, jak i przez zrzeszone w Związku Izb i Organizacyj Rolniczych P. R. sfery rolnicze, prace na odcinku walki z postępującym kryzysem rolnym znalazły wyraz z jednej strony w akcji, zmierzającej do redukcji sztywnych pozycyj po stronie rozchodów gospodarstw wiejskich, z drugiej zaś w posunięciach, zdążających do podniesienia globalnych wpływów gotówkowych rolnictwa. Przekonanie o niemożności dostatecznego powiększenia strony dochodowej budżetów rolniczych stanowiło podstawę do wydania w październiku 1934 r. szeregu dekretów, mających na celu obniżenie najbardziej zasadniczej pozycji sztywnej w rozchodach gospodarstw wiejskich, a mianowicie pozycji obsługi zadłużenia.

Akcja zmniejszenia ciężarów finansowych rolnictwa zapoczątkowana została, jak wiadomo, w końcu roku 1932 przy założeniu, że uda się ceny artykułów rolniczych ustabilizować na poziomie ok. 60% w stosunku do cen z r. 1928. W momencie wydawania pierwszych ustaw finansowo-rolnych liczono pozatem na stosunkowo szybką poprawę konjunktury. Nadzieje te okazały się jednak zawodne, nietylko bowiem nastąpiło dalsze obniżenie poziomu cen produktów rolnych i skurczenie możliwości ich zbytu, ale stało się jasnem, że poważniejsze polepszenie sytuacji gospodarczej rolnictwa nie może nastąpić w bliskiej przyszłości. Z tego względu okazały się niezbędne bardziej radykalne posunięcia, idące w kierunku dalszej obniżki oprocentowania i rozterminowania spłaty należności, w pewnych zaś wypadkach nawet redukcji samego kapitału długu.

W zakresie długów prywatnych, na podstawie poprzednich przepisów, długi niehipoteczne każdego gospodarstwa zosobna regulowały urzędy rozjemcze, uprawnione do obniżania oprocentowania do 4½% i rozkładania spłaty na okres do 7 lub 12 lat, długi natomiast hipoteczne korzystały z moratorjum. Nowe przepisy uregulowały naogół jednolicie sprawę długów hipotecznych i niehipotecznych, wprowadzając równocześnie zróżniczkowanie gospodarstw w zależności od ich wielkości i przyznając największe ulgi gospodarstwom najmniejszym. Gospodarstwa do 5000 ha uzyskały mianowicie z mocy samego prawa rozterminowanie długu na 14 lat oraz obniżenie oprocentowania do 3%, z tem że ulgi te mogą być uchylane przez urząd rozjemczy, o ile chodzi o gospodarstwa od 50 do 500 ha, zadłużone ponad 75% szacunku nieruchomości.

Stosowanie ulg dla większej własności zostało uzależnione od stopnia ich zadłużenia oraz od uznania urzędu rozjemczego.

Odrębnie potraktowano zobowiązania rolników z tytułu działów rodzinnych i spadkowych oraz reszty ceny kupna nieruchomości ziemskich, które to długi są obniżane proporcjonalnie do spadku cen ziemi. Nowe przepisy umożliwiły również właścicielom gospodarstw do 50 ha pewną redukcję sumy dłużnej w razie jej spłaty przed terminem.

Jednocześnie została przewidziana możliwość konwersji prywatnych zobowiązań zabezpieczonych hipotecznie w określonych granicach szacunku nieruchomości, przyczem zostały tu również uprzywilejowane gospodarstwa mniejsze. Na nowo została również uregulowana sprawa postępowania układowego i likwidacyjnego, które otwiera się obecnie zarówno wtedy, gdy posiadacz gospodarstwa wiejskiego skorzystał z ulg, jak i wtedy gdy z ulg tych nie skorzystał lub skorzystać nie mógł z uwagi na stopień zadłużenia lub na inne okoliczności.

Na podstawie jednego z dekretów październikowych została ponownie unormowana sprawa zadłużenia rolnictwa w instytucjach kredytu krótkoterminowego. Na instytucje te został mianowicie nałożony obowiązek zawarcia układów konwersyjnych z gospodarstwami do 50 ha oraz z temi gospodarstwami wielkości od 50 do 500 ha, których zadłużenie nie przekracza 75%, gdy poprzednio zawarcie układów uzależnione było od dobrej woli instytucyj wierzycielskich.

Nowe rozporządzenie przedłużyło również okres trwania układu oraz obniżyło maksymalną granicę oprocentowania skonwertowanego długu, różniczkując zarazem rozmiary tych ulg w zależności od wielkości gospodarstw. Jednocześnie podwojona została pomoc Skarbu dla instytucyj kredytu krótkoterminowego, przeznaczona na częściowe pokrycie ewentualnych strat na kapitale skonwertowanych należności, oraz na dopłaty do oprocentowania.

Inne rozporządzenie z tej samej serji przewiduje nowe ulgi dla dłużników banków państwowych. W Państwowym Banku Rolnym utworzono w związku z tem specjalny „Fundusz oddłużenia" w wysokości 92,5 milj. zł., w Banku Gospodarstwa Krajowego zaś analogiczny fundusz w wysokości 39,8 milj. zł.

Dłużnicy Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej uzyskali stosunkowo najdalej idące ulgi, wyrażające się w częściowem umorzeniu należności, obniżeniu oprocentowania i przedłużeniu okresu spłaty.

Szczegółowa analiza dekretów październikowych zawarta jest dalej w specjalnym rozdziale, poświęconym działalności Związku Izb i Organizacyj Rolniczych na odcinku prac nad uporządkowaniem długów rolniczych. Na tem miejscu wskażemy jedynie, że system uporządkowania długów rolniczych przyjęty w rozporządzeniach październikowych zbliża się w ogólnej koncepcji do systemu, zawartego w memorjale Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, z czerwca 1934 r. W szeregu drobniejszych zagadnień udało się Związkowi uzyskać pełną realizację swych

postulatów. Niektóre zasadnicze pozycje programu zgłoszonego przez Związek zostały natomiast pominięte oraz zwężony został rozmiar niektórych projektowanych ulg. Pominięty więc został m. in. postulat rejestracji zadłużenia rolniczego. Nie wydano również przepisów, zawieszających egzekucje na jesieni 1934 r., co było jedną z przyczyn zanotowanego w tym czasie silnego wzrostu podaży i spadku cen artykułów rolniczych. Nie został także w pełni uwzględniony postulat powszechności akcji finansowo-rolnej w oparciu o wprowadzenie przymusu jej stosowania wobec poszczególnych kategoryj wierzycieli oraz przyjęcie zasady, że uporządkowanie długów rolniczych powinno nastąpić w maksymalnym zakresie z mocy samego prawa bez potrzeby wniosku zainteresowanych stron. Uporządkowanie zadłużenia rolniczego zostało ograniczone do długów z przed 1 lipca 1929 r., zamiast, jak domagał się Związek, objęcia wszystkich długów istniejących w dniu 31 grudnia 1933 r. Dekret Prezydenta R. P. ograniczył również poważnie, w stosunku do dezyderatów Związku, rozmiary konwersji zadłużenia rolniczego na kredyt długoterminowy. Nie zostały całkowicie uwzględnione postulaty Związku, dotyczące wysokości oprocentowania i terminów spłaty długów. Związek domagał się wprowadzenia 3-letniego okresu karencyjnego, co także nie zostało przez dekrety przewidziane i t. d.

Przechodząc do ogólnej oceny nowego ustawodawstwa oddłużeniowego, należy stwierdzić, że jakkolwiek przyniosło ono pewne dalsze zmniejszenie ciężarów rolnictwa, to jednak, dzięki niepełnemu uwzględnieniu postulatów rolniczych, zgłoszonych w lecie i na jesieni w 1934 r., zmniejszenie to jest wciąż niedostateczne, wobec czego problem dostosowania wysokości obciążenia warsztatów rolnych z tytułu obsługi długów do obecnej sytuacji gospodarczej rolnictwa nadal pozostaje nierozwiązany.

Rok sprawozdawczy nie przyniósł również uregulowania problemu obciążenia rolnictwa z tytułu danin i opłat prawno-publicznych. Związek Izb i Organizacyj Rolniczych — wychodząc z założenia, że generalna batalja o poprawę sytuacji gospodarczej nie może rozegrać się w Polsce gdzieindziej, jak tylko w zakresie rolnictwa i że zatem zagadnienie przywrócenia opłacalności produkcji rolniczej stanowi problem zasadniczy nietylko z punktu widzenia interesów rolnictwa, lecz z punktu widzenia interesu ogólno-gospodarczego Państwa, — wystąpił z dezyderatem poważnego obniżenia na pewien okres czasu opłat gospodarstw wiejskich na rzecz Skarbu Państwa, stwierdzając, iż rezultaty takiego zabiegu byłyby niewspółmiernie duże w stosunku do ofiar Państwa. Jednocześnie domagał się Związek ostatecznego uregulowania sprawy zaległości podatkowych, zwłaszcza zaś osłabienia nacisku egzekucyjnego władz skarbowych w okresie pożniwnym, wzmożona bowiem akcja urzędów skarbowych w tym okresie jest czynnikiem wzmagającym podaż zboża i dezorganizującym podstawy polityki zbożowej.

Nie został również w roku sprawozdawczym zrealizowany trzeci zasadniczy postulat rolnictwa w dziedzinie wydatków gospodarstw wiej-

skich, a mianowicie żądanie przystosowania poziomu cen wytworów przemysłowych do siły nabywczej ludności wiejskiej. Związek wskazywał w swych wystąpieniach, że akcja, mająca na celu obniżenie cen artykułów przemysłowych nie doprowadziła do zamknięcia nożyc i że, przeciwnie, początek roku 1934/35 przyniósł dalsze pogłębienie rozpiętości pomiędzy cenami artykułów rolniczych i przemysłowych. Wystąpienia Związku nie pozostały bez echa: jak wiadomo, w końcu 1935 r., — a zatem dopiero w bieżącym roku gospodarczym — został wydany szereg zarządzeń, które doprowadziły do pewnej — wciąż zresztą niedostatecznej — obniżki cen artykułów nabywanych przez rolnictwo.

Akcja zabiegająca o powiększenie przychodu gotówkowego rolnictwa, przynajmniej zaś o powstrzymanie dalszego jego spadku, prowadzodzona była przez Rząd w roku sprawozdawczym w oparciu o zasady stosowane w tym zakresie w roku poprzednim. Nie uległ więc przedewszystkiem zmianie system polityki zbożowej, opierającej się na zwrotach cła przy eksporcie, zakupach interwencyjnych dokonywanych przez P.Z.P.Z. na rynku wewnętrznym oraz kredycie zastawowym i zaliczkowym. Związek Izb i Org. Roln. R. P. wypowiedział się przeciw różniczkowaniu w tej czy innej postaci pomocy Państwa przy ekspocie zbóż, który to postulat został w całości zrealizowany dopiero w bieżącym roku gospodarczym. Z uwagi na to, że doświadczenie dotychczasowe z działalności P.Z.P.Z., zwłaszcza zaś fakt kilkakrotnego przerwania zakupów interwencyjnych w roku sprawozdawczym, wykazały, iż akcja interwencyjna na rynku zbożowym wobec ograniczonych środków technicznych i finansowych P.Z.P.Z., nie jest w stanie utrzymać cen na poziomie niezależnym od cen na rynkach zbytu i zapewnić ich ruch zwyżkowy od początku do końca roku gospodarczego, — Związek stwierdził, że kontynuowanie tej akcji w dotychczasowej formie jest niecelowe. Jednocześnie Związek usunął postulat podniesienia wysokości zwrotu cła przy wywozie zbóż do 12 zł. od 100 kg. W bieżącym roku gospodarczym akcja interwencyjna P.Z.P.Z. została wstrzymana, nie został jednak równocześnie zrealizowany postulat rolnictwa w odniesieniu do wysokości zwrotu cła przy eksporcie zboża.

Związek wskazał również w r. sprawozdawczym na konieczność wprowadzenia w systemie kredytu zaliczkowego i zastawowego zmian które umożliwiłyby szersze zastosowanie tego kredytu. Zmiany te — zdaniem Związku — miałyby polegać przedewszystkiem na przerzuceniu na Skarb Państwa kosztów, związanych z zaciągnięciem i oprocentowaniem kredytu, na udzielaniu rolnikom premij, pokrywających koszt przechowania zastawionego zboża i wreszcie na zaniechaniu dokonywania potrąceń z udzielonego kredytu na spłatę zobowiązań rolników oraz na pokrycie zaległych podatków. Jak wiadomo, w bieżącym roku gospodarczym postulaty powyższe zostały w poważnej mierze wprowadzone w życie.

Zasadniczym jednak dezyderatem Związku w omawianej dziedzinie, zgłoszonym w roku sprawozdawczym, było powiązanie polityki zbożowej

z całokształtem środków, zmierzających do poprawy sytuacji rolnictwa. Punktem wyściowym tego dezyderatu było stwierdzenie niemożliwości i niecelowości kontynuowania polityki, zmierzającej do utrzymania odpowiedniego poziomu cen zbóż, gdyż jednocześnie nie są stosowane środki mające na celu zahamowanie głodowej podaży zboża. Podaż ta — chaotyczna i nieracjonalna — jest wywołana przedewszystkiem zmniejszeniem spożycia wsi. Należy zatem z jednej strony dążyć do zmniejszenia wydatków gospodarstw wiejskich na drodze realizacji przedstawionych wyżej dezyderatów rolnictwa, z drugiej zaś zastosować szereg środków, zmierzających do podniesienia przychodu gotówkowego rolnictwa oraz do bezpośredniego wzmożenia spożycia zbóż na wsi.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych wystąpił zatem z postulatem objęcia systemem premij eksportowych nasion oleistych i strączkowych oraz rozszerzenia kredytu zastawowego i zaliczkowego na wymienione wytwory rolne. Postulaty te zostały w bieżącym roku gospodarczym zrealizowane. Jednocześnie Związek wskazał na konieczność powiększenia ubocznych dochodów warsztatów rolniczych na drodze zainicjowania na większą skalę robót publicznych oraz kontynuowania pomocy z Funduszu Pracy dla gospodarstw karłowatych.

Największy jednak nacisk położył Związek na zagadnienie podniesienia opłacalności hodowli, wskazując na konieczność wzmożonego popierania wywozu artykułów zwierzęcych z Polski oraz uporządkowania obrotu temi artykułami na rynku wewnętrznym. Realizacja postulatów zgłoszonych w tej dziedzinie przez Związek posiada, oczywiście, swój własny walor gospodarczy, poza jej celowością z punktu widzenia omówionych wyżej zadań polityki zbożowej.

W zakresie wywozu artykułów zwierzęcych stosowany był w roku sprawozdawczym system elastycznej pomocy państwowej, pozwalający na skuteczniejsze i pewniejsze wykorzystanie ograniczonych środków przeznaczonych na popieranie tego wywozu. System ten zdał swój egzamin życiowy w poprzednim roku, w omawianym więc okresie uległ jedynie stosunkowo nieznacznym zmianom na niektórych odcinkach, zmianom, idącym w kierunku zapewnienia możliwie najpełniejszego dotarcia rezultatów akcji państwowej do producenta. Związek, doceniając w pełni osiągnięte już efekty polityki popierania wywozu artykułów zwierzęcych, domagał się powiększenia pomocy państwowej dla tego wywozu, który to dezyderat został w poważnej mierze wprowadzony w życie.

Ostatnio obserwowany wzrost eksportu artykułów zwierzęcych z Polski należy zawdzięczać nietylko odpowiednio stosowanej akcji popierania wywozu przez Państwo, ale w poważnej mierze również celowej polityce naszych związków eksportowych, przedewszystkiem zaś największego związku eksportowego w dziedzinie artykułów hodowlanych, a mianowicie Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych. Związkowi temu należy przypisać wprowadzoną w życie na wiosnę 1935 r. koncepcję wiązania przywileju posiadania przez eksporterów angielskiego kontyngentu bekonowego z obowiązkiem

eksportu odpowiednich ilości przetworów mięsnych na inne rynki. Realizacja tej koncepcji przyniosła nam zdobycie dla naszego eksportu przetworów atrakcyjnego i chłonnego rynku amerykańskiego oraz poważny rozwój ekspansji eksportowej na inne rynki zamorskie.

Trzecim wreszcie czynnikiem, który — obok akcji pomocy państwowej i starań związków eksportowych — spowodował wzrost wywozu artykułów zwierzęcych, była nasza polityka traktatowa, dzięki której zostały w roku sprawozdawczym poważnie rozszerzone możliwości umowne zbytu polskich produktów hodowlanych na rynkach zagranicznych. Zarówno konwencja handlowa polsko-hiszpańska z 14 grudnia 1934 r., jak i traktat handlowy z Wielką Brytanją z 27 lutego 1935 r., zawierają szereg gwarancyj, zabezpieczających zbyt polskich produktów rolnych na danych rynkach, w szczególności zaś uwzględniają interesy eksportu z Polski artykułów zwierzęcych, co idzie po linji postulatów, złożonych podczas negocjacyj przez Związek. Szczególne znaczenie posiada dla rolnictwa polskiego zwłaszcza traktat polsko-brytyjski, zapewniający nam możliwości zbytu na największym pod względem pojemności zagranicznym rynku zbytu na artykuły rolnicze importowane z zagranicy. Drugim skolei rynkiem jest rynek niemiecki. Stwierdzając, że oparcie stosunków wymiennych z Niemcami na odpowiedniej podstawie umownej, zapewni nam znaczne powiększenie rozmiarów eksportu rolniczego, w szczególości zaś wywozu produktów hodowlanych, Związek domagał się uregulowania polsko-niemieckiej wymiany towarowej. Umowa kompensacyjna z października 1934 r., na skutek niewłaściwego rozwiązania kwestji rozrachunku clearingowego, przyczyniła się jedynie do powstania poważnych zamrożeń należności z tytułu dokonanego wywozu do Niemiec. Dopiero umowa gospodarcza polsko-niemiecka z listopada 1935 r., która w poważnej mierze realizuje postulaty rolnictwa, pozwala wyrazić nadzieję, że nasz eksport do Niemiec wzrośnie, przynajmniej zaś utrzyma się na niezmienionym poziomie.

Szczególną wagę przywiązuje Związek do spraw, związanych z zagadnieniem uporządkowania obrotu artykułami zwierzęcemi na rynku wewnętrznym. Przedmiotem wystąpień Związku w roku sprawozdawczym był przedewszystkiem problem nadmiernych obciążeń przy obrocie na rynku wewnętrznym inwentarzem żywym. Do tych obciążeń należą przedewszystkiem opłaty rzeźne (zwłaszcza za ubój rytualny), targowiskowe, za badania weterynaryjne, oraz za świadectwa pochodzenia. Związek wskazywał niejednokrotnie, że niemożliwy do utrzymania jest stan, ażeby producent otrzymywał loco chlew ca 61% ceny, osiąganej na większych targowiskach miejskich, ażeby obciążenia opłatami rzeźnemi stanowiły od 8,5 — 41,5% ad valorem, ażeby opłaty rytualne podwyższały koszty uboju od 22,2 do 68,2%, wreszcie ażeby miasta pobierały tytułem opłat targowiskowych sumę siedmiokrotnie wyższą od wydatków ponoszonych na utrzymanie targowisk. Związek stanął na stanowisku, że redukcja opłat obciążających obrót zwierzętami jest niezbędna i wysunął szereg konkretnych dezyderatów w tej dziedzinie, podkresla-

jąc, iż zmniejszenie opłat może przynieść nietylko wzrost cen płaconych producentom, ale również obniżenie cen mięsa, co może wpłynąć na powiększenie spożycia w miastach. Dezyderaty Związku zostały częściowo zrealizowane w kwietniu 1935 r. na podstawie okólnika Min. Spraw Wewnętrznych, polecającego Urzędom Wojewódzkim przeprowadzenie redukcji opłat.

Nadmierna rozpiętość pomiędzy ceną uzyskiwaną przez producenta a ceną płaconą przez konsumenta miejskiego tłumaczy się nietylko obciążeniem obrotu przez opłaty rzeźne, targowiskowe i t. d., lecz również dezorganizacją naszego rynku wewnętrznego zwierząt rzeźnych, wywołaną przez niedostateczną ilość targowisk, nieracjonalne ich rozmieszczenie, niedomagania w zakresie targowiskowych urządzeń technicznych i ekonomiczno-handlowych, brak odpowiedniego aparatu handlowego oraz brak urządzeń pozwalających na przetrzymywanie towaru. W październiku 1933 r. ukazało się rozporządzenie Prezydenta Rzplitej, które daje podstawę do wydania szeregu przepisów, normujących stosunki, istniejące w dziedzinie obrotu zwierzętami gospodarskiemi, drobiem i mięsem, w szczególności w sprawie organizacji nadzoru nad obrotem, obrotu targowego, urządzeń targowych, notowań cen oraz rejestracji osób handlujących. W okresie sprawozdawczym rozporządzenia wykonawcze do Rozporządzenia Prezydenta nie zostały jednak wydane.

W związku z postępującym kurczeniem się pojemności rynku wewnętrznego na artykuły rolnicze, oraz w miarę narastania coraz większych trudności w lokowaniu zagranicą nadwyżek eksportowych tych produktów rolniczych, których zapotrzebowanie rynku wewnętrznego nie jest w stanie pochłonąć, coraz silniej zarysowywała się konieczność częściowego przestawienia produkcji naszych warsztatów rolnych w kierunku wytwarzania tych artykułów, które bądź to pod postacią surowca, bądź też w formie produktów gotowych są sprowadzane z zagranicy, względnie w kierunku powiększenia produkcji artykułów, które mogą odegrać rolę surowców zastępczych w stosunku do importowanych artykułów zagranicznych.

Należało zatem z jednej strony możliwie ograniczyć import tych artykułów do rozmiarów istotnego zapotrzebowania przemysłu krajowego z uwzględnieniem możliwości zbytu surowców krajowych, z drugiej zaś stworzyć warunki, które przez zapewnienie tych możliwości oraz opłacalnej ceny pobudzałyby rozwój odpowiednich gałęzi wytwórczości krajowej.

W roku sprawozdawczym akcja Związku zmierzała do dalszego pogłębienia preferencyj dla krajowych surowców rolniczych przez ograniczenie importu artykułów konkurencyjnych oraz zorganizowanie na odpowiednich podstawach obrotu surowcami krajowemi. Wysunął zatem Związek przedewszystkiem postulat odpowiedniego obciążenia cłem tłuszczów i surowców tłuszczowych importowanych z zagranicy. Postulat ten został w lipcu 1935 r. zrealizowany: wprowadzono cła na egzotyczne nasiona oleiste oraz podwyższono stawki celne na oleje i tłuszcze.

Poważnym krokiem naprzód w dziedzinie polityki preferencyj było również wprowadzenie opodatkowania roślinnych tłuszczów jadalnych w myśl postulatów Związku. Bez większego natomiast wyniku pozostały starania Związku, zmierzające do zmniejszenia kontyngentów przywozowych na surowce tłuszczowe i włókiennicze, oraz do rewizji posiadanych przez nas w tej dziedzinie zobowiązań traktatowych, nakładających na Polskę obowiązek importu określonych ilości wymienionych artykułów.

W zakresie organizacji handlu nasionami oleistemi starania Związku przyczyniły się do zawarcia umowy pomiędzy przemysłem olejarskim a Centralą Obrotu Nasionami Oleistemi, na podstawie której przemysł zagwarantował odbiór określonych ilości siemienia lnianego, rzepakowego i konopnego po ustalonych cenach. W odniesieniu do surowców włókienniczych kontynuowana była akcja, zmierzająca do zapewnienia odbioru wyrobów z włókna lnianego i konopnego przez instytucje publiczne, oraz podwyższenia normy obowiązkowej domieszki wełny krajowej przy wykonywaniu przez przemysł dostaw do tych instytucyj.

Osobny dział pracy Związku w r. sprawozdawczym stanowiło zagadnienie dostosowania taryf przewozowych na artykuły rolnicze do obecnego poziomu cen tych artykułów. Zasadniczy postulat Związku, zmierzający do obniżenia całości stawek przewozowych, stosownie do spadku cen artykułów rolniczych, nie został dotychczas zrealizowany. Pewną ulgę dla rolnictwa przyniosło jednak obniżenie stawek w odniesieniu do szeregu zasadniczych pozycyj taryfy przewozowej, że wymienimy tu przedewszystkiem zwierzęta żywe, mięso i paszę. Nie została natomiast załatwiona sprawa obniżek taryfowych przy przewozie zbóż. Dalsze starania Związku będą szły przedewszystkiem w kierunku pogłębienia ulg przy przewozie zwierząt żywych i przetworów oraz uzyskania obniżki stawek na zboże.

II. Działalność Związku Izb i Org. Rolniczych Rzplitej Polskiej.

UWAGI OGÓLNE.

Rok sprawozdawczy 1934/35 był okresem dalszego rozwoju Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. — zarówno pod względem organizacyjnym, jak i co do zakresu podjętych przez Związek prac.

Należyta realizacja celu, dla osiągnięcia którego został powołany do życia Związek Izb i Organizacyj Rolniczych, a mianowicie, stworzenie wspólnego frontu zrzeszonego rolnictwa — w szczególności w zakresie programu polityki gospodarczej — w drodze współpracy poszczególnych typów dobrowolnych zrzeszeń rolniczych i organów samorządu rolniczego, wymaga ciągłego doskonalenia i pogłębiania form organizacyjnych tej współpracy. Kierując się tem dążeniem władze Związku uchwaliły w maju 1935 r. zmianę statutu, zmierzającą do uwzględnienia w ustroju Związku, — jako jednego z podstawowych elementów — spółdzielczości rolniczej i stworzenia odpowiednich podstaw statutowych dla autonomicznej pracy poszczególnych grup członków Związku, w zakresie spraw wchodzących w zakres ich bezpośrednich zainteresowań.

W związku z tak pomyślaną reorganizacją pozostaje przystąpienie do Związku w charakterze członków szeregu zrzeszeń spółdzielczości rolniczej uruchomienie sekcji organizacyj ogólno rolniczych oraz dokonanie prac przygotowawczych do ukonstytuowania trzeciej statutowo przewidzianej Sekcji — a mianowicie Sekcji Zrzeszeń Spółdzielczości Rolniczej; uruchomienie działalności tej Sekcji nastąpiło w najbliższych po upływie okresu sprawozdawczego miesiącach.

Zakres prac Związku uległ rozszerzeniu zarówno w działach prowadzonych już w okresie poprzednim, jak i na skutek uruchomienia nowych działów pracy. Wiąże się z tem utworzenie w biurze Związku w okresie sprawozdawczym szeregu nowych referatów, a mianowicie referatu podatków i opłat publiczno-prawnych, referatu hodowli bydła, do spraw organizacyj ogólno-rolniczych, agencji prasowej i innych.

W zakresie merytorycznej strony prac należy wspomnieć przedewszystkiem dalszy aktywny udział Związku w pracach zmierzających do przywrócenia rentowności gospodarstw wiejskich przez zmniejszenie ich rozchodów z tytułu obsługi długów rolniczych. Okres sprawozdawczy przyniósł w tej dziedzinie szereg aktów ustawodawczych o doniosłem znaczeniu. Związek nie zadowolił się stanowiskiem czynnika opinjującego, lecz wysunął swój własny program, zawierający logicznie skontruowany plan rozwiązania całości zagadnienia; należy stwierdzić, że aczkolwiek poszczególne elementy tego planu znalazły wyraz w ogłoszonych aktach prawnych, jednak całokształt akcji oddłużeniowej nie poszedł po tej linji, którą Związek uznał za najbardziej słuszną i wskazaną.

W kierunku zmniejszenia ciężarów stałych gospodarstw rolnych zmierzały również prace Związku w zakresie zagadnień przebudowy polskiego systemu podatkowego.

W pracach nad przywróceniem opłacalności gospodarstw rolnych — Związek podkreślał stale konieczność równoległego zwiększenia przychodów tych gospodarstw. Wyraz temu stanowisku dał Związek przedewszystkiem w zasadniczym memorjale w sprawie polityki zbożowej na rok 1935/36, zawierającym szereg konkretnych sugestyj co do zarządzeń, które Związek uważał za wskazane w interesie ogólnym rolnictwa.

Równocześnie zwracał Związek szczególną uwagę na prace zmierzające do lokowania zagranicą nadwyżki naszej produkcji rolniczej. W tym celu Związek z jednej strony uczestniczył bezpośrednio, przez swych reprezentantów. w toczących się w omawianym okresie rokowaniach o zawarcie nowych traktatów handlowych, z drugiej zaś strony dążył do nawiązywania bezpośrednich porozumień z reprezentantami rolnictwa innych krajów, celem zwiększenia możliwości eksportowych naszej produkcji rolniczej. Ponadto Biuro Związku przeprowadziło gruntowną analizę możliwości eksportowych na rynki tych krajów, z któremi toczyły się rokowania handlowe i na tej podstawie oraz na podstawie odczuwanych w tym zakresie przez rolnictwo potrzeb opracowało szczegółowe postulaty rolnictwa do mających być zawartemi traktatów.

W rozumieniu, iż dla całości sytuacji rolnictwa polskiego podstawowe znaczenie posiada pojemność i właściwa organizacja rynku wewnętrznego, zainicjował Związek szeroko ujęte prace programowe, zmierzające do gruntownego zbadania i ustalenia metod właściwej organizacji podaży i obrotu wytworami produkcji rolniczej na rynku wewnętrznym.

Związek współpracował nadal w omawianym okresie zarówno z izbami rolniczemi, jak i dobrowolnemi zrzeszeniami rolniczemi nad aktualnemi zagadnieniami programowemi rolnictwa, w szczególności zaś przy ustalaniu opinji zrzeszonego rolnictwa w odniesieniu do szeregu projektów ustaw i rozporządzeń.

Zapoczątkowane przez Związek w 1934/35 r. przy pomocy finansowej Funduszu Pracy systematyczne studja nad jednym z najbardziej doniosłych i najmniej zbadanych problemów struktury ekonomicznej wsi polskiej — jakim jest sprawa gospodarstw karłowatych zostały w okresie

sprawozdawczym, znacznie posunięte naprzód. Zgromadzone materjały i syntetyczne ich opracowanie, będą następnie wykorzystane przy opracowaniu wytycznych dla polityki gospodarczej w tej dziedzinie.

Nowym działem pracy Związku była również uruchomiona w okresie sprawozdawczym Agencja Prasowa. Mimo ogromnej większości, jaką stanowią wśród ludności Państwa Polskiego rolnicy, zagadnienia z rolnictwem związane nie spotykają się z właściwem zrozumieniem wśród ogółu społeczeństwa i przeważnie są one w prasie codziennej, czy też gospodarczej oświetlane w sposób niedostateczny. Równocześnie dość liczne pisma rolnicze częstokroć odczuwają brak odpowiedniego materjału artykułowego i informacyjnego przeważnie z zakresu aktualnych, związanych z rolnictwem zagadnień polityki gospodarczej. Dlatego też podjął Związek akcję prasową — która z jednej strony ma dostarczać prasie (przedewszystkiem codziennej) właściwych oświetleń najważniejszych bieżących zagadnień rolniczych, a z drugiej służyć pomocą pismom fachowo-rolniczym przez dostarczanie artykułów i notatek informacyjnych.

Wreszcie wspomnieć należy o udziale Związku w organizowaniu szerokiej akcji pomocy rolniczej ofiarom powodzi 1934 r. zorganizowanej za pośrednictwem Izb Rolniczych.

PRACE W DZIEDZINIE POLITYKI GOSPODARCZEJ.

Wytyczne programu polityki rolniczej.

W dniu 25-ym kwietnia 1935 r., Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. złożył na ręce Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych memorjał w sprawie wytycznych polityki gospodarczej na rok 1935/36. W memorjale tym Związek stanął na stanowisku, że nie można wyodrębnić zagadnienia zbożowego z całokształtu zagadnień rolniczych i, że wobec tego należy traktować je razem, podkreślając tem samem łączność, jaka istnieje pomiędzy poszczególnemi zabiegami polityki rolniczej.

Po dokładnem scharakteryzowaniu sytuacji rolnictwa, której najistotniejszemi przejawami są wskaźniki, dotyczące (100 = 1927-28): ogólnych przychodów gospodarstwa rolnego na 1 ha. ziemi użytkowej — 29, rozchodów gotówkowych gospodarstwa rolnego na 1 ha. ziemi użytkowej — 28, rocznych wydatków gotówkowych gospodarstwa domowego na osobę dorosłą (kuchnia) — 39, i rocznych rozchodów gospodarstwa prywatnego na osobę dorosłą (odzież, bielizna, buwie, sprzęty i t. p.) — 33, — memorjał wskazał, że istotnym celem polityki rolniczej pozostaje sprawa najrychlejszego przywrócenia opłacalności produkcji rolniczej.

Analizując sytuację zbożową, Związek stwierdził, iż pomimo wzrostu ilości inwentarza żywego i wzrostu eksportu — ceny zbóż kształtowały się zniżkowo. Wobec tego Związek uznał, że eksport, jako główny środek do wyrównania stosunku między podażą a popytem, nie wystarcza. Skuteczność wysiłków eksportowych bowiem paraliżuje nadmierna podaż.

W wyniku badań nad eksportem stwierdzono:

1) że eksport, zwłaszcza żyta, jest ograniczony, a co za tem idzie, nie stanowi wystarczającego czynnika dla podtrzymania ceny wewnętrznej,

2) że usuwanie nadwyżek w drodze eksportu jest nadal czynnikiem niezbędnym i tem skuteczniejszym, im bardziej naszej nadwyżki wywozowe zostaną dostosowane do pojemności rynków odbiorczych, a wreszcie

3) że wysiłki eksportowe przyniosą z pewnością pozytywny rezultat w zakresie kształtowania się cen zbóż, a przez to wpłyną na podniesienie dochodowości gospodarstw rolnych wówczas, gdy zostanie zmniejszona podaż.

Zmniejszenie podaży staje się zatem zadaniem, od rozwiązania którego zależy przedewszystkiem skuteczność dotychczasowych zabiegów polityki zbożowej.

Akcja w tym kierunku opierać się winna na skoordynowaniu szeregu różnorodnych środków, do których należą:

1) podniesienie opłacalności hodowli w drodze:
   a) zwiększenie eksportu hodowlanego,
   b) zmniejszenia kosztów przy obrocie wewnętrznym,
   c) organizacji sprzedaży.
2) Powiększenie dochodów ubocznych.
3) Zmniejszenie wydatków gospodarstw wiejskich.
4) Zwiększenie zużycia zbóż przy przemiale.

W zakresie zwiększenia eksportu hodowlanego zostało wskazane, że dokonanie maksymalnych wysiłków w kierunku rozszerzenia naszego eksportu hodowlanego wydaje się koniecznem ze względu na rolę tego eksportu w obecnej sytuacji gospodarczej rolnictwa.

Wywóz artykułów hodowlanych w roku ubiegłym wyniósł 127 milj. złotych. Pomoc Państwa dla eksportu tych artykułów wyraziła się w sumie 10,2 milj. zł. Preliminarz budżetowy w tym zakresie na rok 1935-36 przewiduje pomoc Państwa dla tej dziedziny wywozu w wysokości 15 milj. złotych, co stanowi podwyżkę w stosunku do roku poprzedniego o 5 milj. złotych. W przybliżeniu przewidywać należało, że ta podwyżka przyczyni się do wzmożenia eksportu o ca. 30 milj. zł., biorąc za podstawę rachunku ówczesny poziom cen.

Program podniesienia eksportu artykułów hodowlanych w ramach powyżej preliminowanej pomocy Skarbu Państwa nie wyczerpywał wszystkich możliwości eksportowych, które zarysowują się na zagranicznych rynkach zbytu. Program ten bowiem opiera udzielanie pomocy m. in. na zasadzie, iż pomoc Państwa dla eksportu nie może przekraczać 50% wartości eksportowanego towaru. Zasada ta jest oparta na chęci ustalenia pewnego stosunku pomiędzy wysokością pomocy Państwa dla eksportu, a efektami, które on przynosi dla bilansu handlowego i płatniczego Państwa w postaci dopływu środków pieniężnych z zagranicy, oraz na potrzebie operowania w ramach ograniczonych funduszów, jakie Skarb Państwa przeznaczał dotąd na popieranie eksportu artykułów hodowla-

nych. Jednakowoż, zarówno z punktu widzenia obecnej sytuacji rolnictwa, jak i potrzeb jego w przyszłości, zasada udzielania pomocy dla wywozu najwyżej w wysokości 50% ad valorem nie powinna być nadal utrzymana. Za zmianą jej przemawia również to, że nie wydaje się słusznem ograniczanie pomocy Państwa przy wywozie artykułów zwierzęcych do niskiej stawki ad valorem przy jednoczesnem popieraniu eksportu żyta w wysokości, która przekracza 100% wartości wywożonego towaru.

Z chwilą podwyższenia stawek na popieranie wywozu hodowlanego, będą mogły być wyzyskane w szerszej mierze te możliwości zbytu na rynkach zagranicznych, które istnieją dla naszego eksportu. Szacunek możliwości zbytu artykułów zwierzęcych na rynkach zagranicznych, przeprowadzony przy pomocy dostępnych środków, a przedewszystkiem na podstawie informacyj, zaczerpniętych od eksporterów, doprowadza do wniosku, iż podniesienie pomocy dla eksportu artykułów zwierzęcych o 15 milj. zł. ponad sumę, preliminowaną, a omówioną powyżej, czyli do 30 milj., może przyczynić się do wyzyskania dalszych możliwości eksportowych na sumę ca. 40 miljonów zł.

Szczególną uwagę zwrócono na znaczenie popierania eksportu masła, a to ze względu na rolę, którą spełnia produkcja mleka w Polsce w całokształcie produkcji hodowlanej, oraz ze względu na interwencyjne działanie eksportu masła w zakresie kształtowania się cen tego artykułu na rynku wewnętrznym. Dlatego też pomoc dla eksportu masła powinna być znacznie podniesiona ponad sumy, które zostały preliminowane w projekcie, dotyczącym pomocy Skarbu Państwa w tej dziedzinie.

Z pośród ogółu wydatków sztywnych, memorjał Związku zajął się świadczeniami publicznemi oraz obsługą długów.

Obciążenie rolnictwa na rzecz Państwa i instytucyj prawa publicznego — podnosi memorjał — staje się coraz większe wobec daleko idącego zmniejszenia przychodów warsztatów rolnych. Według dostępnych danych, obciążenie rolnictwa podatkami przychodowemi na rzecz Państwa i związków komunalnych wynosiło ogółem (bez Śląska) w 1928-29 r. 247.000.000 zł., a w 1933-34 r. — 220.000.000 zł. Zmniejszenie łącznej sumy podatków przychodowych wynosi 27.000.000 zł., a więc zaledwie 12% obciążenia, jakie miało miejsce w 1928-29 r. Jednocześnie ceny artykułów, sprzedawanych przez rolników, spadły w tymże czasie o 63% w porównaniu z cenami z roku 1928-29. Redukcja obciążenia podatkami przychodowemi jest więc zupełnie niewspółmierna do redukcji dochodów warsztatów rolnych.

Tymczasem — pomimo niewątpliwego zmniejszenia zdolności płatniczej rolnictwa — zostały powiększone niektóre ciężary podatkowe. W poprzednich latach wprowadzono nowe podatki (danina majątkowa, podatek interwencyjny) oraz podniesiono stawki podatku dochodowego; w ostatnim roku podniesiono podatek spadkowy o 15%. Zaznaczyć przytem należy, że organizacje rolnicze wyraziły przed dwoma laty przychylną opinję co do wprowadzenia podatku interwencyjnego, w przewidywaniu, że cena wyjściowa żyta będzie doprowadzona do poziomu 18 zł. Cel

ten nie został osiągnięty, a mimo to podatek interwencyjny został nadal utrzymany, stając się czynnikiem pogarszającym sytuację rolnictwa.

Coraz silniej ujawniające się niewspółmierności w obciążeniu podatkowem rolnictwa, wysuwają na porządek dzienny zagadnienie odpowiedniej redukcji obciążenia rolnictwa na rzecz Państwa i innych instytucyj prawa publicznego.

Wymaga również uregulowania ostatecznego paląca sprawa zaległości podatkowych. Akcja egzekucyjna urzędów skarbowych, mająca na celu ściągnięcie tych zaległości, jest prowadzona szczególnie intensywnie w miesiącach pożniwnych, stając się czynnikiem wzmagającym podaż zboża i dezorganizującym podstawy polityki zbożowej. Dlatego też należałoby dołożyć wszelkich starań do pozytywnego rozwiązania zagadnienia zaległości podatków i opłat socjalnych w ciągu najbliższych miesięcy, tak, aby nacisk egzekucyjny władz skarbowych w okresie pożniwnym był możliwie ograniczony.

Jeżeli stanąć na stanowisku, że poprawa sytuacji gospodarczej kraju zależy od przywrócenia opłacalności produkcji rolniczej, wówczas nasuwałoby się zagadnienie znacznego zmniejszenia, przez pewien okres czasu, opłat gospodarstw wiejskich na rzecz Skarbu Państwa.

Niemniej poważnem zagadnieniem jest sprawa obsługi długów rolniczych. Październikowe dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej wprowadziły zasadę stopniowego amortyzowania długów. W związku z tem, półroczna obsługa długów prywatnych w najlepszym razie, t. j. przy pominięciu wszelkich ograniczeń, wynikających z zadłużenia ponad przyjętą normę gospodarstw większych — wynosi około 75.000.000 zł. Wobec przepisu, polegającego na tem, że niezapłacenie dwóch kolejno po sobie następujących rat pociąga za sobą wymalagność całej sumy dłużnej i wobec znacznych uchybień w spłacie raty kwietniowej należy przypuszczać, że niemal cała ta suma powinna zostać wpłacona na jesieni. Do tego zaś dojdzie obsługa kredytów długoterminowych oraz krótkoterminowych na rynku zorganizowanym. W tym stanie rzeczy należy przypuszczać, że na obsługę długów rolnictwo będzie musiało zrealizować przed 1-ym października 1935 r. przynajmniej około 5 milj. q. żyta, co, w porównaniu z cyframi naszego eksportu, jest olbrzymią ilością.

Ponadto, jeżeli tylko 5% gospodarstw rolnych nie zdoła zapłacić dwóch kolejno po sobie następujących rat, co jest niewątpliwie przypuszczeniem optymistycznem, wówczas w obliczu egzekucji stanie około 190.000 gospodarstw, a więc około 1.140.000 ludzi znajdzie się wobec groźby utraty środków utrzymania.

Te dwa momenty, pomijając duży szereg innych, wskazują, że przyjęte zasady uporządkowania długów rolniczych nasuwają poważne obawy. Z jednej strony bowiem przy obecnym poziomie dochodów rolniczych, koszta obsługi długów zostały preliminowane zbyt wysoko, a z drugiej — wykonywanie przez rolników obowiązków, wynikających z dekretów oddłużeniowych, musi wywołać zwiększenie podaży artykułów rolnych — oczywiście przedewszystkiem zbożowych — w okresie jesiennym, co mo-

że w znacznym stopniu paraliżować skuteczność akcji, mającej na celu zmniejszenie tej podaży.

Następnie zostały przedstawione w memorjale środki, zmierzające do zagospodarowania nadwyżką zbóż, a mianowicie przez:

1) ochronę rynku wewnętrznego,
2) zwiększenie możliwości wywozowych na drodze umów międzynarodowych,
3) kredyt zaliczkowy i zastawowy,
4) zwroty cła i superpremje,
5) akcję interwencyjną Państwowych Zakładów Przemysłowo-Zbożowych,
6) koncentrację eksportu i kontrolę nad eksportem.

Ze względu na późniejszy bieg spraw, przytaczamy wyjątki z memorjału, dotyczące punktów: 3), 4) i 5).

Kredyt zastawowy i zaliczkowy.

Wobec zupełnego wyczerpania finansowego rolnictwa i ograniczonych możliwości korzystania z kredytu, szerokie koła rolników zmuszone są do spieniężenia w znacznej części swych zbiorów w okresie pożniwnym. Nadmierna podaż zboża w miesiącach jesiennych utrudnia w wysokim stopniu prowadzenie racjonalnej polityki eksportowej, która musi stosować się do ograniczonego popytu na rynkach zbytu. Doprowadzenie do możliwie równomiernej podaży zboża ze strony producentów musi być też i nadal jednem z najistotniejszych zadań naszej polityki zbożowej. Do osiągnięcia tego celu może najskuteczniej przyczynić się kredyt zastawowy i zaliczkowy, dostarczając rolnikom bezpośrednio po żniwach niezbędnych środków obrotowych i przeciwdziałając w ten sposób nadmiernym sprzedażom.

Niestety jednak — kredyt zastawowy i zaliczkowy nie spełnia bynajmniej tej roli, do jakiej zasadniczo jest powołany, i dopływ gotówki do rolnictwa na tej drodze jest niedostateczny.

W roku gospodarczym 1930-31 najwyższe obligo rolnictwa z tytułu kredytu zastawowego i zaliczkowego wynosiło 58 milj. zł., w r. 1931-32 — 39 milj. zł., w roku 1932-33 — 16 milj. zł., w roku 1933-34 — 21 milj. zł. i w roku 1934-35 — 20 milj. zł. Jeżeli przytem uwzględnimy, że z przyznanych rolnikom kredytów znaczna część była zatrzymywana przez banki na rachunek dawnych zobowiązań, oraz przez urzędy skarbowe dla pokrycia zaległych podatków, to musimy dojść do wniosku, że rolnictwo uzyskuje z tego źródła tak nieznaczne środki finansowe, że sumy te nie mogą wywierać istotnego wpływu na ograniczenie pożniwnej podaży zboża.

Główną przyczyną tak ograniczonego zastosowania kredytu zastawowego i zaliczkowego jest przedewszystkiem brak zaufania ze strony rolników, że ceny zbóż w drugiem półroczu ulegną zwyżce w takim stopniu, aby zwyżka ta pokryła koszty oprocentowania, wydatki związane z zaciągnięciem kredytu i koszty przechowania zboża. Ten brak zaufania

jest, niestety, całkowicie uzasadniony. W ubiegłym roku gospodarczym ceny pszenicy (osiągane przez producentów) wynosiły w sierpniu i wrześniu 1933 r. — 19—20 zł., a w okresie spłacania kredytu zastawowego, a więc w kwietniu i maju 1934 r. 16—18 zł. Ceny żyta w tychże miesiącach wynosiły: 12—13 zł. i 11—12 zł. W bieżącym roku ceny pszenicy w okresie sierpień — wrzesień 1934 r. wynosiły 17—18 zł., ceny żyta — 14 zł., a w dniu 1 kwietnia 1935 r. Giełda Warszawska notowała za pszenicę 17 zł., a za żyto 12,75 zł. Z zestawienia tych danych wynika, że rolnik, zaciągający kredyt, tracił, gdyż na wiosnę otrzymywał za sprzedane zboże mniej, niż mógł osiągnąć na jesieni, a pozatem był obciążony procentami i kosztami, związanemi z zaciągnięciem pożyczki. Straty te są w ogólnych sumach bardzo poważne, jak świadczy o tem następujące obliczenie: W roku bieżącym rolnicy otrzymali 20 miljonów kredytu. Przyjmując, że cała suma 20 miljonów została pobrana, w miesiącu sierpniu, a spłata nastąpi jednorazowo na 1 kwietnia, koszt oprocentowania w ciągu 7 miesięcy, według stopy 4,75% w stosunku rocznym wraz z kosztami dodatkowemi wyniesie około 800.000 zł. Strata na spadku ceny, wynosząca conajmniej 2 zł. na 1 q., przy 2.600.000 q. zastawionego zboża, stanowi 5.200.000 zł. W ten sposób koszty pożyczki, bez uwzględnienia kosztów i strat na przechowaniu, wyniosą 6.000.000 zł., a więc 30% uzyskanego kredytu.

Dalszym czynnikiem, zniechęcającym do korzystania z tych kredytów, jest stosowany na szeroką skalę system potrąceń na rzecz Skarbu Państwa i instytucyj rozprowadzających. System ten w konsekwencji prowadzi do tego, że część długów, za które grozi dłużnikowi jedynie odpowiedzialność cywilna, ulega konwersji na zadłużenie, związane z odpowiedzialnością karną, co nie leży w interesie dłużnika.

Jeżeli chcemy doprowadzić do szerszego zastosowania kredytu zastawowego i zaliczkowego, musimy dążyć do usunięcia lub przynajmniej osłabienia działania tych czynników, które zdyskredytowały te formy kredytu w opinji szerokich kół rolników. W tym celu należy:

1) Przyjąć zasadę, że koszty, związane z zaciągnięciem i oprocentowaniem kredytu zastawowego i zaliczkowego nie obciążają rolnika, lecz są pokrywane przez Skarb Państwa z ogólnych sum, przeznaczonych na interwencję. Wynikające stąd obciążenie dla Państwa, będzie w stosunku do wydatków, związanych z premjowaniem i akcją interwencyjną, nieznaczne, gdyż przy doprowadzeniu ogólnej sumy kredytów do 60 milj. zł., udzielonych przeciętnie na okres do 8 miesięcy i przy stopie procentowej, płaconej przez rolnika w wysokości 4,75% rocznie i kosztach manipulacyjnych, wynoszących 0,5% od udzielonej sumy, obciążenie to wyniesie 2.200.000 zł. Jeżeli zaś uwzględnimy, że obecnie Skarb Państwa bonifikuje 2% od pobranych sum, a więc przy 60 miljonach — 1.200.000 zł., łączna suma obciążenia Skarbu wyniesie 3.400.000 zł.

2) Zastosować system pokrywania kosztów przechowywania zastawionego zboża, udzielając rolnikom premje za sprzedaż zbóż w późniejszych terminach. Wysokość tych premij za przechowywanie proponujemy

ustalić w wysokości 15 gr. od 1 q. zboża, sprzedawanego w miesiącu listopadzie, 30 gr. w grudniu, 45 gr. w styczniu, 55 gr. w lutym, 60 gr. w marcu. Przy doprowadzeniu ogólnej sumy kredytów do 60 miljonów zł. i podniesieniu pożyczek do 75% wartości zastawu oraz przy założeniu, że cena wyjściowa zboża po żniwach wyniesie 18 zł., ilość zboża, związanego kredytami, wyniosłaby 4.400.000 q. Przewidując, że przeciętna premja za przechowanie wyniesie 66% premji maksymalnej, z jakiej korzystałoby zboże sprzedane w miesiącu marcu, a więc 40 gr., to wydatek na premje wyniósłby 1.760.000 zł. Proponowane zastosowanie premij za przechowywanie zastawionego zboża i pokrywanie kosztów kredytu jest stosowane w niektórych krajach, jak np. we Francji, gdzie rolnicy, zawierający umowy na sprzedaż zbóż w późniejszych terminach, otrzymują premje na pokrycie kosztów zaciągniętego kredytu i kosztów przechowywania w wysokości 5 fr. od 1 q. Nie ulega wątpliwości, że nadanie kredytom zastawowemu i zaliczkowemu charakteru kredytu bezprocentowego i udzielenie premji za przechowywanie zachęciłoby w znacznym stopniu rolników do korzystania z tych kredytów i przyczyniłoby się poważnie do bardziej równomiernego rozłożenia podaży zboża.

3) Rozszerzyć kredyt zastawowy i zaliczkowy na strączkowe, oleiste i nasiona koniczyny.

4) Ustalić i bezwzględnie stosować zasadę, że przy udzielaniu kredytu nie mogą być dokonywane potrącenia na jakiekolwiek cele, poza potrąceniami zaległych rat kredytu zastawowego.

5) Przyśpieszyć i uprościć technikę rozprowadzenia kredytu zastawowego i zaliczkowego tak, aby kredyty te mogły możliwie jaknajwcześniej dojść do rąk rolnika.

6) Wobec tego, że kredyt zastawowy jest dla drobnej własności praktycznie niedostępny, a z kredytu zaliczkowego drobna własność korzysta w minimalnych rozmiarach, byłoby wysoce pożądanem udzielenie kredytów na skup zboża spółdzielniom rolniczo-handlowych, których aktywność w znacznym stopniu decyduje o tem, czy drobny rolnik uzyskuje za zboże ceny, odpowiadające cenom, notowanym przez giełdy.

Zwroty cła i superpremje.

Zgodnie z wypowiadanemi od wielu lat poglądami organizacyj rolniczych, wysokość „zwrotu ceł" przy wywozie została zrównana dla wszystkich zbóż. Uprzywilejowanie zbóż ozimych — ściśle mówiąc żyta — ma jednak i nadal miejsce na skutek tego, że przy eksporcie zbóż ozimych są stosowane dodatkowe superpremje; zboża jare korzystają z superpremij w bardzo szczupłym zakresie.

W roku 1933-34, przy ogólnej sumie wydatków na zwroty cła w wysokości 47 milj. zł., wydatki na superpremje przy zbożach ozimych wyniosły 22.000.000 zł., a więc blisko 50% sumy, wydanej na zwroty ceł.

Wychodząc z założenia równorzędnego traktowania wszystkich zbóż, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. stoi na stanowisku, że tak szerokie stosowanie superpremij nie jest uzasadnione i że należy połączyć

superpremje ze zwrotem cła, podnosząc odpowiednio stawkę zwrotu cła. Całkowite zaniechanie możliwości stosowania superpremij nie byłoby jednak wskazanem. Liczyć się bowiem należy z tem, że mogą zachodzić wypadki, w których eksport zbóż na poszczególne rynki w pewnych warunkach może kalkulować się jedynie przy dodatkowej pomocy ze strony Skarbu Państwa, niezależnie od stosowanego generalnie zwrotu cła. Ze względu na trudności, jakie zachodzą w lokowaniu nadwyżek zbożowych na rynkach zagranicznych, wszystkie możliwości eksportowe winny być wyzyskane w jaknajszerszym zakresie, w szczególności o ile idzie o wyzyskanie przyznanych nam, na mocy zawartych umów, kontyngentów. Z powyższych względów należałoby przewidzieć możność stosowania w pewnych wypadkach superpremij na mocy decyzji Komisji Obrotu Artykułami Rolniczemi, z tem jednak, że superpremje miałyby charakter środka uzupełniającego, stosowanego w wypadkach wyjątkowych i dostępnego dla superpremij, wydatki na ten cel byłyby znacznie mniejsze i zamknęłyby się prawdopodobnie w granicach 1 — 2 milj. zł.

O ile idzie o wysokość stawki zwrotu cła, to licząc się z obecnym poziomem cen na rynkach zagranicznych, wynoszącym 2 — 2,5 fl. hol., a więc 7,20 zł. do 9,00 zł. za 1 q. żyta i wobec braku podstaw do przewidywania, aby ceny mogły ulec poważniejszej zwyżce — musimy stanąć na stanowisku, że wysokość zwrotu cła przy eksporcie zboża powinna wynosić nie mniej jak 12 zł. od 1 q. przy odpowiedniem przystosowaniu wysokości zwrotu cła na produkty przemiału. (Obniżona bezpodstawnie w roku bież. stawka zwrotu cła przy eksporcie słodu powinna wynosić 133% stawki przy eksporcie jęczmienia).

Wypowiadając się przed rokiem w sprawie programu polityki zbożowej, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych wskazywał na celowość rozciągnięcia systemu zwrotu cła na strączkowe i grykę, wychodząc z założenia, że zwiększenie eksportu tych artykułów, jakie powinno nastąpić na skutek zastosowania premij, zwiększy zużycie zboża wewnątrz gospodarstw rolnych i tem samem zmniejszy nieco rozmiary nadwyżek wywozowych zboża — zwłaszcza zaś żyta. Stojąc nadal na tem stanowisku, Związek uważa za konieczne objęcie systemem zwrotu ceł eksportu strączkowych, a więc grochu, bobiku, fasoli, bobu, soczewicy, łubinu, peluszki, wyki oraz gryki, ustalając wysokość stawki na 50% premij przy wywozie zboża. Eksport tych produktów w ubiegłych latach wynosił w (1929/30 r. — 136.000 tonn, w 1930/31 r. — 82.000 tonn, w 1931/32 — 61.000 tonn, w 1932/33 — 83.000 tonn, w 1933/34 r. — 68.000 tonn, a więc średnio 86.000 tonn rocznie.

Do zwiększenia zużycia zboża w warsztatach rolnych i zmniejszenia nadwyżek wywozowych zboża może przyczynić się również zwiększenie eksportu przetworów ziemniaczanych, co może być osiągnięte drogą premjowania tych artykułów. Celowość zastosowania premij przy wywozie produktów ziemniaczanych została już w roku bieżącym uznana przez władze państwowe, które przeznaczyły na ten cel sumę 750.000 zł. Uznając, że system premjowania przetworów ziemniaczanych, a więc mączki

ziemniaczanej, dekstryny, płatków i spirytusu powinien być utrzymany w przyszłym roku, nie wysuwamy w danej chwili konkretnych wniosków, dotyczących wysokości premij, gdyż wnioski takie mogą być ustalone dopiero później, gdy zarysuje się konjunktura eksportowa. Nie wysuwamy również propozycj, dotyczących premjowania eksportu nasion oleistych, zwracając jednak uwagę, że w związku z systemem preferencyj dla krajowych nasion oleistych, może się wytworzyć takie sytuacja, że premjowany wywóz pewnej ilości nasion oleistych będzie niezbędnym warunkiem utrzymania ceny tych nasion na odpowiednim poziomie.

Akcja interwencyjna P. Z. P. Z.

Uzupełnieniem premjowania eksportu w ubiegłych latach była akcja interwencyjna P. Z. P. Z. Doświadczenie wykazało jednak, że akcja interwencyjna P. Z. P. Z. przy ograniczonych środkach technicznych i finansowych, jakiemi rozporządza ta instytucja, nie jest w stanie utrzymać cen na poziomie niezależnym od cen na rynkach zbytu i zapewnić ruch zwyżkowy cen od początku do końca roku gospodarczego. W sprawozdawczym roku gospodarczym P.Z.P.Z. kilkakrotnie musiały przerywać zakupy, co za każdym razem prowadziło do obniżenia cen poniżej poziomu z pierwszych tygodni pożniwnych. Licząc się zatem z realnemi warunkami i nie rezygnując bynajmniej z rozszerzenia interwencyjnej działalności P. Z. P. Z. o ileby na to warunki pozwalały, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. stoi na stanowisku, że działalność P. Z. P. Z. w przyszłym roku gospodarczym powinna być przystosowana do realnych środków i możliwości tej instytucji. Celem akcji P. Z. P. Z. nie powinno być zatem dążenie do oderwania cen wewnętrznych od cen eksportowych bezpośrednio po żniwach, lecz prowadzenie zakupów i sprzedaży na zasadach normalnej kalkulacji handlowej, z tem jednak, że P. Z. P. Z., jako największy eksporter, powinny wpływać — w miarę możności, aby premje dochodziły do rąk rolnika, a więc aby poziom cen, otrzymywanych przez producenta, odpowiadał jaknajściślej cenom, osiąganym przy eksporcie z uwzględnieniem premij.

Akcja, mająca na celu podniesienie naszych cen wewnętrznych powyżej naszych cen eksportowych, może być podjęta przez P. Z. P. Z. po wyeksportowaniu poważnej części nadwyżek wywozowych, przyśpieszając chwilę naturalnego oderwania się naszych cen od światowych. Akcja ta powinna być podjęta w takich warunkach, któreby wyłączały możliwość załamania jej ciągłości i spadku cen i zapewniały zwyżkową tendencję na rynku.

W końcu memorjału Związek podkreślił, że utrzymanie obecnego gospodarczego położenia wsi, bez zmiany na lepsze, jest klęską, której skutki będą niewątpliwie coraz wydatniejsze. Sytuacja ta wymaga poprawy i w tym kierunku powinny być skierowane wysiłki i wykorzystanie wszelkie możliwości. Wobec struktury ekonomicznej Polski, kryzys gospodarczy może być pokonany przez przezwyciężenie kryzysu rolnego.

Charakterystyka ogólna rynku zwierzęcego.

Zagadnienie organizacji zbytu artykułów wytwórczości zwierzęcej posiada dla naszego rolnictwa doniosłe znaczenie, ponieważ w naszej strukturze rolnej wartość produkcji zwierzęcej w niedużym tylko stopniu ustępuje pierwszeństwa wartości produkcji roślinnej.

Przechodząc do sprawy zbytu artykułów zwierzęcych, należy podkreślić olbrzymie znaczenie w tym zakresie rynku wewnętrznego w porównaniu ze zbytem artykułów hodowlanych na rynkach zagranicznych.

Wskaźnikiem, charakteryzującym w znacznym stopniu organizację rynku artykułów zwierzęcych jest rozpiętość pomiędzy cenami, uzyskiwanemi za żywiec, a cenami płaconemi za mięso.

Jeśli dyferencja ta jest duża, to świadczy o prymitywności obrotu i przerobu spożywczego, urządzeń technicznych, handlowych, co, niestety, cechuje nasz rynek wewnętrzny.

Na istniejący obecnie stan naszego rynku zwierząt rzeźnych złożył się cały szereg przyczyn.

Przyczyn tych należy szukać od strony handlujących, oraz warunków i metod handlu, panujących na rynku, od strony urządzeń i administracji targowni i rzeźni oraz polityki władz komunalnych w tym zakresie ich gospodarki, od strony produkcji i organizacji podaży, organizacji finansowania obrotu oraz warunków i drożyzny przewozów kolejowych.

Na dezorganizację rynku wewnętrznego składa się więc:

1) brak dużych firm kupieckich, któreby ogarnęły swą działalnością szerszy rynek.
2) brak urządzeń do przetrzymywania towaru nie pozwalający wyrównywać wahania podaży i popytu,
3) niedomagania naszych targowisk, na których odbywa się sprzedaż zwierząt rzeźnych:
   a) niedostateczna ilość targowisk i ich nieracjonalne rozmieszczenie,
   b) brak urządzeń technicznych i ekonomiczno-handlowych (Komisje notowania cen, kasy targowe, ubezpieczenie zwierząt rzeźnych i t. d.).

Na tle przedstawionych wyżej stosunków, panujących na naszym rynku zwierząt rzeźnych wydane z dn. 27.X.1933 r. rozporządzenie Prezydenta o regulowaniu obrotu zwierzętami gospodarskiemi i mięsem stanowić będzie ważny etap w kierunku racjonalizacji obrotu artykułami hodowlanemi na rynku wewnętrznym. Związek zgłosił szereg zasadniczych dezyderatów, zmierzających do zapewnienia należytego wpływu czynnikom rolniczym za pośrednictwem organów samorządu rolniczego na prace, mające na celu uporządkowanie i uregulowanie tego działu stosunków gospodarczych, mającego tak doniosłe znaczenie dla szerokich sfer rolniczych.

Problem rynku wewnętrznego.

W działalności referatu rynku wewnętrznego obok spraw bieżących, prowadzone były również prace nad zbadaniem problemu rynku wewnętrznego. Prace te zwężone zostały do a) zagadnienia cen uzyskiwanych za artykuły rolnicze na rynku wewnętrznym, b) oraz do zagadnienia pojemności rynku wewnętrznego.

Przy badaniu tych zagadnień zwrócona została specjalna uwaga a) na wysokość kosztów pośrednictwa w obrocie artykułami rolniczemi, b) na możliwość uaktywnienia rynkowej pozycji rolnika.

Na drodze opanowania wymienionych wyżej obydwu zagadnień, w sensie obniżenia kosztów pośrednictwa, uaktywnienia rynkowej pozycji rolnika, widzieliśmy najbardziej realne możliwości tak podniesienia poziomu cen, uzyskiwanych za artykuły rolnicze, jak i pogłębienia pojemności naszego rynku wewnętrznego.

W zakresie organizacji zbytu artykułów rolniczych w pracach referatu zwrócona została główna uwaga:

a) na organizację podaży,
b) na organizację wymiany,
c) na techniczne wyposażenia aparatu podaży i aparatu wymiany,
d) na organizację finansowania obrotu,
e) na zasadnicze sharmonizowanie polityki poszczególnych resortów administracji państwowej w zakresie organizacji zbytu płodów rolnych,
f) na formy handlowego współdziałania rolników,
g) na przygotowanie elementu ludzkiego zatrudnionego w aparacie podaży i wymiany artykułów rolniczych.

Podejmowane prace w omówionym wyżej zakresie nastawione były na wypracowanie programu badań nad projektem rynku wewnętrznego, prowadzących do ustalenia konkretnego programu organizacji zbytu na naszym rynku wewnętrznym.

Obok omówionych wyżej prac programowych, referat prowadził prace nad następującemi zagadnieniami bieżącemi:

Uporządkowanie warunków obrotu zwierzętami rzeźnemi i mięsem.

W okresie sprawozdawczym Związek brał żywy udział w pracach, podjętych przez odnośne Ministerstwa nad realizacją rozporządzenia Prezydenta z dn. 27.X.1933 o regulowaniu obrotu zwierzętami gospodarskiemi i mięsem.

Prace te dotyczyły opracowania odpowiednich rozporządzeń wykonawczych, związanych z wprowadzeniem w życie postanowień rozporządzenia Prezydenta.

Związek brał udział w opracowywaniu rozporządzeń wykonawczych tak w drodze opinjowania nadsyłanych projektów, jak i w drodze uczestniczenia w konferencjach zwoływanych przez zainteresowane Ministerstwa. Pozatem przy opracowywaniu ważniejszych rozporządzeń wyko-

nawczych, zwoływane były przez Związek konferencje przedstawicieli Izb i Organizacyj Rolniczych.

W tej drodze Związek brał udział w opracowaniu następujących rozporządzeń wykonawczych:

1) rozporządzenia o targowiskowych komisjach nadzorczych i w opracowaniu regulaminu tych komisyj,
2) rozporządzenia o komisjach notowań cen i rejestracji tranzakcyj,
3) rozporządzenia o urządzeniu targowisk,
4) rozporządzenia o regulaminie targowisk,
5) rozporządzenia o handlu poza targowiskami,

oraz w pracach przygotowawczych do opracowania innych rozporządzeń, jak rejestracja handlujących, ustalenie jednolitej nomenklatury towaru itd.

Opłaty targowe i rzeźniane.

Analizując stan rynku zwierząt rzeźnych, należy zwrócić uwagę na następujące dwa momenty. Na głębszy spadek cen żywca w porównaniu do spadku mięsa, oraz na stale wzrastającą rozpiętość pomiędzy cenami żywca i cenami mięsa. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy szukać w tem, że kiedy rolnik za wyniki swej długotrwałej pracy dostaje zapłatę, nie pokrywającą nawet jego kosztów własnych, koszty obrotu nietylko nie zmalały, ale uległy zwyżce. Szereg pozycji tych kosztów utrzymał się na wysokości istniejącej w okresie dobrej konjunktury. Ten stan rzeczy grozi głębokiemi konsekwencjami dla naszej hodowli i wymaga szybkiej, kategorycznej naprawy.

Jedną z poważnych sztywnych pozycji w kosztach obrotu stanowią opłaty pobierane za ubój zwierząt i opłaty targowe, stanowiące nadmierne obciążenia przy obecnym spadku cen żywca. Dlatego też referat przy przeprowadzaniu intensywnych prac nad wykonaniem programu uporządkowania warunków obrotu zwierzętami gospodarczemi i mięsem, zawartego z rozp. Prezydenta z dn. 27.X.1933 r. uważał, że punktem wyjściowym w tych pracach jest sprawa uporządkowania opłat rzeźnianych i targowiskowych.

Bez załatwienia tego zasadniczego zagadnienia, wszystkie wydane rozporządzenia wykonawcze, dotyczące urządzenia targowisk, obowiązku sprzedaży na wagę, notowania cen, nawet ustanowienie nadzoru nad obrotem targowiskowym nie dadzą żadnych rezultatów. Przy zachowaniu obecnej polityki gmin w zakresie opłat targowych i rzeźnianych, t. j. utrzymaniu ich na dotychczasowej wysokości i traktowaniu ich nadal, jako źródło dochodów komunalnych, obrót zwierzętami w dalszym ciągu będzie ulegał dezorganizacji, straty rolnictwa będą się stale zwiększały.

Z uwagi na doniosłość tej sprawy, na jej gospodarcze znaczenie dla wsi, Związek wysunął szereg dezyderatów, zmierzających do możliwie najszybszego i zdecydowanego uporządkowania tych palących zagadnień.

Podkreślić należy, że w uznaniu doniosłości sprawy opłat targowiskowych i rzeźnianych, weterynaryjnych i innych, związanych z obrotem zwierzętami rzeźnemi i mięsem, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, wy-

dało w kwietniu roku ubiegłego okólnik do urzędów wojewódzkich, polecający załatwienie tej sprawy, przyczem większość postulatów Związku znalazło swój wyraz we wspomnianym wyżej okólniku.

Zagadnienie produkcji i zbytu wełny.

Produkcja wełny w Polsce pokrywa zaledwie w kilkunastu procentach całkowite spożycie wewnętrzne. Niski stan hodowli owiec w Polsce budzi poważne obawy o dalsze losy polskiego owczarstwa, to też czynniki zainteresowane czynią wciąż duże wysiłki, aby podnieść ten dział produkcji. W celu powiększenia hodowli owiec w Polsce, należałoby przedewszystkiem zapewnić rolnikom zbyt całej ilości wyprodukowanej wełny dla przemysłu włókienniczego po cenach opłacalnych. W związku z tem zorganizowane rolnictwo wysunęło szereg dezyderatów, zmierzających do podniesienia ceny wełny do poziomu opłacalności oraz do zwiększenia zapotrzebowania na wełnę krajową.

W wyniku powyższego powierzono Targom Poznańskim organizację obrotu wełną oraz podwyższono normy domieszki wełny krajowej przy dostawach dla instytucyj państwowych.

Zagadnienie skór surowych w Polsce.

W zakresie zagadnień, wiążących się z produkcją i organizacją zbytu skórami, Związek prowadzi prace nad ustaleniem wielkości produkcji oraz spożycia wewnętrznego skór surowych w Polsce, oraz pracuje nad ustaleniem środków, mających na celu podniesienie jakości surowca i organizację jego zbytu.

Prace nad organizacją handlu zbożowego.

W zakresie zagadnień, wiążących się z organizacją handlu zbożem, Związek prowadził prace nad zagadnieniem spichrzów zbożowych, nad zagadnieniem handlu terminowego, przedewszystkiem giełd zbożowo-towarowych oraz nad zagadnieniem finansowania obrotu zbożem.

Inwestycje.

W zakresie prac nad programem inwestycyj publicznych, Związek zwrócił specjalną uwagę na zagadnienie chłodnictwa. W związku z tem został nawiązany ścisły kontakt z Komitetem Chłodnictwa przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu. Związek uzyskał miejsce w zarządzie Komitetu Chłodnictwa.

Pozatem podjęte zostały przygotowawcze prace nad wprowadzeniem zagadnienia chłodnictwa w oparciu o zbadanie potrzeb rolnictwa w tym zakresie, o zbadanie dystrybucji podaży w czasie i przestrzeni, o zbadanie wahania cen artykułów łatwopsujących się, zależnie od występujących obecnie znacznych nasileń sezonowości podaży tych artykułów.

Organizacja eksportu artykułów zwierzęcych.

Na odcinku eksportu artykułów zwierzęcych rok sprawozdawczy zaznaczył się ostatecznem skrystalizowaniem się form najsilniejszego branżowego związku eksportowego, a mianowicie Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych. Proces obejmowania przez Polski Związek Bekonowy poszczególnych dziedzin eksportu artykułów zwierzęcych, obok wywozu bekonów i szynek, został zapoczątkowany jeszcze w połowie 1933 roku utworzeniem w ramach tego związku autonomicznej sekcji, grupującej eksporterów żywca i mięsa. W październiku tegoż roku powstała przy Związku Bekonowym sekcja eksporterów koni, w marcu roku następnego została utworzona sekcja eksporterów jaj, w maju sekcja eksporterów przetworów mięsnych, wędlin i konserw, jesienią zaś 1934 r. Związek Bekonowy objął również eksport drobiu bitego z Polski.

We wrześniu 1934 r. Związek Bekonowy przekształcił się w Polski Związek Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych. W ramach Związku koncentruje się od tego czasu cały wywóz żywca, mięsa, wszelkich przetworów i konserw mięsnych, koni i drobiu bitego oraz częściowo wywóz jaj. Poza Związkiem Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych istnieją obecnie na odcinku eksportu wytworów zwierzęcych jedynie dwa związki branżowe. Jednym z nich jest Związek Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj, który — grupując w swem łonie eksporterów niezrzeszonych w Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych, — obejmował w roku 1934-35 ca. 85% globalnego eksportu jaj z Polski. Drugiem zrzeszeniem eksporterów w zakresie artykułów zwierzęcych jest Polski Związek Eksporterów Drobiu, obejmujący obecnie cały wywóz drobiu żywego.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych zajmował wobec działalności Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. stanowisko pozytywne. Stanowisko to tłumaczy się w pewnej mierze względami zasadniczemi, które przemawiają za koncentracją eksportu artykułów zwierzęcych w ramach silnego związku branżowego. Doświadczenie, które posiadamy z pracy szeregu stosunkowo słabych związków eksportowych, obejmujących swoją działalnością jeden — z natury rzeczy stosunkowo wąski — odcinek eksportu, jest, sumarycznie biorąc, raczej ujemne, że wspomnimy choćby o pracy Syndykatu Eksporterów Trzody Chlewnej i Bydła, Związku Eksporterów Koni lub Związku Wytwórców i Eksporterów Wędlin. Połączenie szeregu dziedzin naszego wywozu produktów hodowlanych pozwala Związkowi Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych na prowadzenie zakrojonej na szerszą skalę polityki podnoszenia poziomu ilościowego naszego eksportu zwierzęcego.

Polityka Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. znalazła w roku sprawozdawczym pełny wyraz w uchwalonym przez ten związek planie eksportowym, który stanowi program powiększenia wywozu artykułów zwierzęcych w roku 1935-36. Na podstawie tego planu poszczególne

bekoniarnie są zobowiązane do podwojenia w tym czasie wywozu, dokonywanego z tytułu posiadania kontyngentu bekonowego na rynku angielskim. Bekoniarnia, której angielski kontyngent tygodniowy wynosi np. 10.000 kg., zobowiązana będzie na wiosnę 1936 r. wywozić pozatem drugie tyle w postaci wywozu szynek w puszkach, smalcu, wędlin i t. p. na rynek angielski, względnie na inne rynki. Plan eksportowy, który wprowadzany jest w życie stopniowo, na drodze podwyższania co kwartał kwot dodatkowego wywozu, dotychczas jest realizowany z nadwyżką.

Działalność Związku Bekonowego, zmierzająca — poza podniesieniem poziomu ilościowego naszego eksportu artykułów zwierzęcych — do celowego zorganizowania podaży polskiego towaru na rynkach odbiorczych w drodze wykluczenia wzajemnej konkurencji polskich eksporterów oraz ulepszenia metod sprzedaży, jak również do podniesienia jakości towaru wywożonego z Polski, stanowi dodatkowy wzgląd, przemawiający za pozytywnem ustosunkowaniem się rolnictwa do tego związku.

Poza wymienionemi względami, zupełnie zasadnicze znaczenie posiada fakt, że na terenie Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. zdołało rolnictwo zapewnić sobie wpływ zarówno w zakresie polityki eksportowej, jak i w szczególności w zakresie kontaktu eksportera z producentem.

W ramach Związku Bekonowego działa Komisja Porozumiewawcza Rolnictwa, Przetwórstwa i Zbytu Artykułów Zwierzęcych. Komisja złożona jest z siedmiu przedstawicieli Związku Izb i Organizacyj Rolniczych oraz z tyluż reprezentantów eksporterów. Przewodniczącym Komisji jest z reguły przedstawiciel rolnictwa. Do zadań Komisji należy uzgadnianie pomiędzy zorganizowanem rolnictwem a eksporterami wszelkich spraw, dotyczących produkcji, przetwórstwa i zbytu produktów zwierzęcych. Rolnictwo reprezentowane jest pozatem we władzach Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. Mianowicie w Komitecie Związku zasiada przewodniczący Komisji Porozumiewawczej oraz drugi przedstawiciel Związku Izb i Organizacyj Rolniczych.

Odcinkiem, na którym nawiązana została stosunkowo ściślejsza współpraca rolnictwa z członkami Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz., jest przedewszystkiem, jak stwierdziliśmy, zagadnienie zbliżenia eksportera z producentem, a zatem akcja bezpośrednich dostaw do eksportera. Akcja objęła początkowo jedynie trzodę chlewną, w roku zaś sprawozdawczym zostały wprowadzone w życie, ustalone narazie prowizorycznie, kontrakty drobiowe i jajczarskie.

W zakresie trzody chlewnej zasięg bezpośrednich dostaw uległ w okresie sprawozdawczym zmianie, polegającej przedewszystkiem na podniesieniu normy sztuk kontraktowanych z 50 do 75% trzody, zakupywanej przez bekoniarnie na wypełnienie kontyngentu angielskiego, oraz na zmianie systemu premjowania, przy pozostawieniu bez zmiany zasad gromadzenia funduszu kontraktowego. Rolnictwo domaga się w pierwszym rzędzie dalszego podniesienia ilości sztuk kontraktowanych w uwzglę-

dnieniu znacznego rozszerzenia ogólnej produkcji przetwórni oraz nałożenia na bekoniarnie obowiązku uzgadniania ceny zasadniczej z właściwemi Izbami Rolniczemi. Związek Izb i Organizacyj Rolniczych stwierdza również, że akcją bezpośrednich dostaw dla eksportera powinna być — poza trzodą chlewną, przeznaczoną na przerób na bekony i przetwory mięsne, — objęta stopniowo również trzoda chlewna, przeznaczona na eksport w stanie żywym i bitym, jak również wszelkie inne artykuły zwierzęce. Pewne sukcesy zostały już zdobyte, jak stwierdziliśmy, w odniesieniu do drobiu i jaj, lecz akcja ta jest narazie prowadzona na zbyt małą skalę. Ostatnio akcją spędów zostało objęte również bydło, wywożone na rynek grecki, oraz trzoda chlewna, przeznaczona na eksport do Niemiec. Z oceną wyników tych prac należy narazie wstrzymać się

Reprezentacja zorganizowanego rolnictwa uzyskała w ostatnich czasach również pewien wpływ bezpośredni na działalność Polskiego Związku Eksporterów Drobiu oraz Związku Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj. W odniesieniu do pierwszego z tych związków, sferą wpływów rolnictwa objęty jest do pewnego stopnia podział kontyngentów wywozowych pomiędzy poszczególne firmy eksportowe. W Radzie Polskiego Związku Eksporterów Drobiu zasiadają między innymi przedstawiciele Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, którzy posiadają możność obserwowania działalności Związku i wywierania na nią odpowiedniego wpływu.

W dziedzinie eksportu jaj została przeprowadzona w roku sprawozdawczym sanacja aparatu eksportowego, zrzeszonego w Związku Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj. Sanacja ta polegała przedewszystkiem na wyłączeniu od eksportu szeregu firm, których działalność stała na przeszkodzie akcji, zmierzającej do podniesienia poziomu cen, uzyskiwanych za jaja eksportowane z Polski na rynkach odbiorczych, firmy te bowiem psuły markę naszego towaru zagranicą oraz uprawiały dziką konkurencję w stosunku do innych eksporterów jaj z Polski. Pozatem szereg firm uległo sfuzjonowaniu i na tej drodze zostało osiągnięte wzmocnienie aparatu eksportowego w tej dziedzinie. Związek Izb i Organizacyj Rolniczych, zajmując stanowisko naogół pozytywne wobec omawianej akcji Związku Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj, zwrócił uwagę na obawę ujemnego oddziałania koncentracji eksportu jaj na poziom cen płaconych producentowi. W wyniku tego Związek ma uzyskać możność obserwacji polityki cen, prowadzonej przez eksporterów zrzeszonych w Związku Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj, w drodze otrzymania miejsca we władzach tego Związku dla przedstawiciela rolnictwa. W ten sposób rolnictwo uzyska również wpływ na podział kontyngentów eksportowych pomiędzy firmy zrzeszone w Związku Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj.

Przy zakończeniu okresu sprawozdawczego podjęta została dyskusja nad możliwością wprowadzenia w życie bezpośrednich dostaw jaj przez producentów również do eksporterów zrzeszonych w Związku Zawodowych Zrzeszeń Eksporterów Jaj. W wyniku tej dyskusji wydaje się praw-

dopodobne wejście w życie kontraktów i na tym odcinku, począwszy od wiosny 1936 r. Należy również zaznaczyć, iż prowadzone są przygotowania do wzmożenia bezpośredniego udziału organizacyj rolniczo-handlowych w eksporcie jaj.

Zagadnieniami, związanemi z podziałem kontyngentu eksportowego trzody chlewnej na rynek wiedeński pomiędzy firmy eksportowe, zajmuje się Wywozowa Komisja Rozdzielcza, złożona z przedstawicieli Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Państwowego Instytutu Eksportowego, Związku Izb Przemysłowo-Handlowych oraz Związku Izb i Organizacyj Rolniczych. W roku sprawozdawczym były na tym terenie realizowane postulaty rolnictwa, idące w kierunku koncentracji nadmiernie rozbudowanego aparatu eksportowego oraz powiększenia udziału spółdzielni rolniczo-handlowych w eksporcie trzody chlewnej na rynek austrjacki.

Z uwagi na stały wzrost roli obrotu artykułami zwierzęcemi i konieczność ustalenia wytycznych polityki rolnictwa w tej dziedzinie, w szczególności zaś ze względu na potrzebę koordynacji wystąpień reprezentantów rolnictwa w szeregu organów, zajmujących się tą dziedziną życia gospodarczego, utworzona została w roku sprawozdawczym specjalne ciało przy Związku, a mianowicie Komisja Obrotu Wytworami Produkcji Zwierzęcej. Komisja ta podzielona została na dwie podkomisje, z których jedna zajmuje się obrotem wewnętrznym produktami zwierzęcemi, druga zaś poświęcona jest omawianiu zagadnień, dotyczących ich eksportu. Do podkomisji tej wchodzą między innymi reprezentanci rolnictwa w Komisji Porozumiewawczej Rolnictwa, Przetwórstwa i Zbytu Artykułów Zwierzęcych oraz członkowie grupy rolniczej Wywozowej Komisji Rozdzielczej.

Przedmiotem obrad Komisji Obrotu Wytworami Produkcji Zwierzęcej, względnie Podkomisji Obrotu Zewnętrznego przy Komisji, było ustalanie generalnych wytycznych stanowiska rolnictwa w dziedzinie popierania, organizacji i standaryzacji wywozu artykułów zwierzęcych oraz badanie szeregu zagadnień specjalnych, dotyczących eksportu poszczególnych artykułów zwierzęcych. Między innemi, Podkomisja ustaliła stanowisko Związku wobec wysuniętego przez Polski Związek Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. projektu wprowadzenia cła wywozowego na konie.

Projekt ten, zmierzający do usunięcia chaosu panującego w tej dziedzinie naszego eksportu, oraz podniesienia poziomu jakościowego materjału wysyłanego zagranicę, napotkał na szereg zastrzeżeń ze strony rolnictwa. Związek wyraził obawę, iż wprowadzenie cła wywozowego w myśl projektu Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. może spowodować obniżenie poziomu ilościowego naszego eksportu koni z uwagi na specjalną strukturę tego eksportu, który w poważnej części jest eksportem biernym. Po wprowadzeniu do projektu szeregu zmian, idących po linji postulatów rolnictwa, projekt ten zostanie prawdopodobnie wkrótce wprowadzony w życie.

Standaryzacja eksportu artykułów rolniczych.

Zasadniczym postulatem rolnictwa w odniesieniu do standaryzacji eksportu artykułów rolniczych, postulatem, który był podkreślany niejednokrotnie również i w roku sprawozdawczym, jest żądanie zapewnienia czynnikowi rolniczemu odpowiedniego wpływu w dziedzinie akcji, zmierzającej do podniesienia poziomu jakościowego naszego wywozu rolniczego. Postulat ten wychodzi z założenia, iż standaryzacja artykułów rolniczych stanowi nietylko środek polityki handlowej, lecz również — i to przedewszystkiem — środek polityki produkcji, który przez stworzenie odpowiednich form popytu ma na celu dostosowanie produkcji do wymagań odbiorców zagranicznych. Powinien istnieć zatem ścisły związek pomiędzy akcją, zmierzającą bezpośrednio do uszlachetnienia produkcji, a zarządzeniami, które mają na celu podniesienie poziomu eksportu artykułów rolniczych.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych wysuwa w dziedzinie standaryzacji trzy zasadnicze dezyderaty:

1) należy wydać ustawę ramową, która będzie podstawą do ustalania jednolitych norm standaryzacyjnych w zakresie produktów rolniczych oraz rozwiąże — również jednolicie — sprawę nadzoru nad standaryzacją oraz nad wykonywaniem norm standaryzacyjnych;

2) naczelny nadzór nad standaryzacją produktów rolniczych powinien być powierzony Ministrowi Rolnictwa i Reform Rolnych;

3) kontrolę nad wykonaniem przepisów standaryzacyjnych w omawianym zakresie należy powierzyć organom samorządu rolniczego.

Ramowa ustawa standaryzacyjna dotychczas nie została wprowadzona w życie. Obowiązują w tym zakresie w dalszym ciągu przepisy, opierające kontrolę nad jakością wywożonego towaru jedynie na systemie ceł wywozowych i zwrotów cła, oraz normy zawarte w rozporządzeniu o uregulowaniu wywozu jaj zagranicę. Należy te rozwiązanie problemu standaryzacji produktów rolniczych jest natomiast ściśle uzależnione od stworzenia w postaci ustawy ramowej właściwych podstaw prawnych, umożliwiających odpowiednią rozbudowę przepisów standaryzacyjnych.

W roku sprawozdawczym Związek Izb i Organizacyj Rolniczych zajął się w szczególności ustaleniem stanowiska rolnictwa wobec wytycznych standaryzacji zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego. Tezy, zgłoszone w tej dziedzinie przez Związek, zostały przyjęte na konferencji przedstawicieli Izb i Organizacyj Rolniczych w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych w styczniu 1935 r. Tezy te m. in. stwierdzają, że:

1) należy rozszerzyć dotychczasowe prace w zakresie ustanawiania i wprowadzania w życie norm, dotyczących klasyfikacji i kontroli jakości

wywożonych artykułów zwierzęcych przy jednoczesnem przeprowadzeniu selekcji eksporterów;

2) akcja standaryzacyjna powinna być prowadzona z uwzględnieniem warunków gospodarczych, które istnieją w obecnej chwili w dziedzinie produkcji rolnej; do wywozu powinien być zatem dopuszczany wszelki towar, odpowiadający normom klasyfikacji, opakowania i znakowania z tem zastrzeżeniem, że towar, szkodzący marce polskiego wywozu na rynkach odbiorczych, nie może być przedmiotem eksportu;

3) normy standaryzacyjne powinny mieć charakter państwowy i opierać się na ustawie ramowej, nie zaś na podstawach przejściowych i niedostatecznych w rodzaju premij lub ceł wywozowych; należy zmierzać do stopniowego obostrzania norm i pogłębiania standaryzacji, traktując jako punkt wyjściowy akcji normy dobrowolne;

4) w celu należytego skoordynowania bezpośredniej akcji podnoszenia produkcji z zarządzeniami standaryzacyjnemi naczelny nadzór nad akcją standaryzacyjną w zakresie artykułów rolniczych powinien spoczywać w ręku Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych;

5) przy Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych powinna zostać utworzona specjalna Komisja Standaryzacyjna, stanowiąca ciało o charakterze opinjodawczym, która miałaby za zadanie rozpatrywanie wszelkich spraw, dotyczących standaryzacji i kontroli wywozu wytworów gospodarstw wiejskich i ich przetworów; Komisja ta powinna przedewszystkiem zająć się szczegółową oceną obecnego stanu rzeczy w dziedzinie standaryzacji i kontroli eksportu zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego, w szczególności zaś zbadaniem zagadnienia ewentualnego uregulowania wywozu koni i tłuszczów wieprzowych oraz nowelizacją przepisów obowiązujących przy eksporcie jaj, drobiu bitego oraz pierza i puchu; należy uznać, że sprawa standaryzacji masła jest już na tyle wyświetlona, iż może bez dalszych badań stanowić przedmiot dalej idących zarządzeń.

O ile chodzi o poszczególne artykuły, standaryzacja których była w okresie sprawozdawczym pozatem przedmiotem dyskusji, to należy wskazać przedewszystkiem na problem jakości wywożonych jaj. Związek wysunął w tym zakresie postulat zaostrzenia przepisów standaryzacyjnych z uwagi na konieczność podniesienia marki naszego towaru na rynkach odbiorczych, przedewszystkiem na rynku angielskim.

Związek opinjował pozatem w roku sprawozdawczym projekty wszystkich zmian w normach standaryzacyjnych, oraz wnioski, zmierzające do objęcia normami jakościowemi tych artykułów rolniczych,, wywóz których dotychczas nie podlegał reglamentacji jakościowej. Prace te objęły normy jakościowe przy eksporcie pszenicy żyta, słodu, strączkowych, kasz, lnu i pakuł lnianych, grzybów suszonych, ogórków konserwowanych, wyrobów koszykarskich, koni, drobiu bitego, pierza i puchu oraz boczków, przeznaczonych na rynek amerykański.

Sprawy traktatowe.

Za jedno z podstawowych swych zadań Związek Izb i Organizacyj Rolniczych uważa czuwanie nad tem, ażeby kierunek naszej polityki traktatowej w należyty sposób zabezpieczał odpowiednie możliwości zbytu na rynkach zagranicznych dla naszych artykułów rolniczych. Myślą przewodnią prac podjętych w tym celu przez Związek, była świadomość, że w warunkach polityki prohibicyjnej, stosowanej przez państwa importujące, jedynie gwarancje umowne mogą zabezpieczyć rolnictwu polskiemu możliwości wywozowe.

W sprawozdaniu Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. z działalności za rok 1933/34 zawarta została analiza przemian, jakich w ostatnich latach doznała polityka handlowa wszystkich niemal państw w związku z tendencjami do zastąpienia, w dziedzinie normowania międzynarodowej wymiany towarowej, klauzuli największego uprzywilejowania przez zasadę wzajemności. Nie wdając się zatem w opis ogólnego tła gospodarczego i polityczno-handlowego, na którem występuje polska polityka traktatowa, ograniczamy się obecnie do zarejestrowania jedynie posunięć, jakie ostatnio nastąpiły w tej dziedzinie, oraz do scharakteryzowania prac dokonanych w tym zakresie przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P.

Dnia 11 października 1933 roku weszła w życie nowa polska taryfa celna. Wejście w życie nowej taryfy celnej, zmieniając warunki przywozu do Polski, otworzyło serję rokowań z szeregiem państw o rewizję traktatów handlowych. W wyniku pertraktacyj zostały zawarte dotychczas porozumienia handlowe z następującemi państwami: Austrja, Anglja, Belgja, Czechosłowacja, Danja, Estonja, Finlandja, Hiszpanja, Holandja, Niemcy, Norwegja, Persja, Szwajcarja i Szwecja. Z szeregiem państw zawarte zostały ponadto układy kontyngentowe.

Doceniaąc wielkie znaczenie umów handlowych z punktu widzenia interesów eksportowych polskiego rolnictwa, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. kontynuował w roku sprawozdawczym prace nad przygotowaniem postulatów rolnictwa do rokowań z poszczególnemi państwami. Postulaty przedstawione przez Związek czynnikom rządowym oparte zostały na szczegółowym materjale, obrazującym dotychczasowe stosunki wymienne z każdem państwem w zakresie artykułów rolniczych oraz dającym podstawę do analizy chłonności poszczególnych rynków w odniesieniu do produktów, będących przedmiotem naszego zainteresowania eksportowego.

W okresie poprzednim Związek opracował w ten sposób postulaty rolnictwa oraz materjały negocjacyjne do rokowań z Francją, Austrją, Hiszpanją, Belgją, Holandją, Danją, Szwajcarją, Włochami, Anglją, Czechosłowacją, Szwecją, Norwegją, Łotwą i Estonją oraz — tylko w zakresie kontyngentowym — z Turcją i Rumunją. W roku 1934/35 zostały opracowane dodatkowo postulaty do rokowań handlowych (taryfowo-

celnych i kontyngentowych) z Niemcami i Kanadą oraz do rokowań kontyngentowych z Grecją, Węgrami i Danją, jak również zaktualizowane — wobec przeciągania się pertraktacyj, względnie wszczęcia ich dopiero w tym okresie — postulaty do rokowań handlowych z Anglją, Hiszpanją, Norwegją i Włochami oraz do rokowań kontyngentowych z Estonją i Rumunją. Licząc się z ewentualnością wszczęcia nowych rokowań o rewizję traktatu handlowego z Austrją i Holandją, jak również rokowań o rewizję układu kontyngentowego polsko-szwajcarskiego, Związek opracował również powtórnie postulaty do rokowań z temi państwami z punktu widzenia obecnych potrzeb i możliwości naszego eksportu artykułów rolniczych. Wobec możliwości wszczęcia rokowań handlowych z Francją nasunęła się konieczność przeprowadzenia analizy stanu obecnego w dziedzinie wymiany towarowej z tem państwem i zbadania problemu powiększenia naszego eksportu rolniczego na ten rynek oraz wysunięcia na tej podstawie szczegółowych postulatów rolnictwa. Pozatem, przy sposobności prowadzenia rokowań w sprawach zastosowania virement pomiędzy uzyskanemi przez Polskę kontyngentami na szeregu rynków, względnie uzyskania dodatkowych kontyngentów kompensacyjnych, Związek udzielał niejednokrotnie na życzenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych szczegółowych informacyj oraz zgłaszał postulaty rolnictwa w wymienionych sprawach.

Postulaty rolnicze do rokowań handlowych, przygotowane przez biuro Związku i dotyczące ważniejszych odcinków naszego eksportu rolniczego, były rozważane i korygowane przez specjalną Komisję Traktatową powołaną przy Związku, w skład której wchodzą reprezentanci Izb i organizacyj rolniczych. Przedstawiciele Związku wchodzą ponadto do Rady Traktatowej Samorządów i Organizacyj Gospodarczych w Polsce, powołanej w charakterze organu opinjodawczego Rządu w sprawach traktatowych, gdzie mają możność obrony interesów rolnictwa wobec przedstawicieli innych dziedzin życia gospodarczego — przemysłu, rzemiosła i handlu, — którzy wchodzą również w skład Rady.

Z pośród traktatów zawartych w roku sprawozdawczym szczególne znaczenie z punktu widzenia interesów eksportowych rolnictwa posiada konwencja handlowa polsko-hiszpańska z 14 grudnia 1934 r. oraz traktat handlowy i nawigacyjny z Wielką Brytanją, podpisany dnia 27 lutego 1935 r. Obydwie te umowy zawierają szereg poważnych gwarancyj, zabezpieczających zbyt polskich produktów rolnych na danych rynkach. Punkt wyjścia dla negocjacyj o uzyskanie odpowiednich koncesyj w tym zakresie stanowiły postulaty, zgłoszone przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. W negocjacjach z Anglją brał udział p. Marjan Rudziński, który w charakterze delegata Związku czuwał nad realizacją postulatów rolnictwa do tych rokowań.

Rok sprawozdawczy zaznaczył się również wejściem w nową fazę stosunków handlowych z Niemcami. Do ożywienia tych stosunków rolnictwo polskie przywiązuje — obok stosunków z Anglją — bardzo wiel-

kie znaczenie z uwagi na poważne możliwości, jakie posiadamy na tym rynku w zakresie eksportu artykułów rolniczych.

Jak wiadomo, po zawieszeniu wojny celnej polsko-niemieckiej, które nastąpiło w marcu 1934 r., w kwietniu 1934 roku w Berlinie, a następnie w maju tegoż roku w Warszawie, miały miejsce rozmowy pomiędzy przedstawicielami sfer rolniczych Polski i Niemiec. Rozmowy te doprowadziły do podpisania protokułu końcowego, w którym ze strony niemieckiej została stwierdzona możność rozszerzenia zbytu na rynku niemieckim polskiego masła, jaj, drzewa, spirytusu, gęsi, zbóż pastewnych, strączkowych i nasion oleistych.

Dnia 11 października 1934 r. podpisana została polsko-niemiecka umowa kompensacyjna*), zapewniająca zbyt do Niemiec masła, jaj, gęsi, spirytusu i drzewa. Umowa ta, na skutek powstania trudności w uzyskaniu należności za eksportowane do Niemiec towary, nie przyczyniła się, niestety, w najmniejszym stopniu do rozwiązania zagadnienia powiększenia naszego eksportu rolniczego na ten rynek. Eksport artykułów rolniczych z Polski do Niemiec w roku 1934, t. j. w okresie, w którym polsko-niemieckie stosunki handlowe zostały unormowane układem marcowym i rozszerzone teoretycznie porozumieniem październikowem, był mniejszy, niż w latach poprzednich.

Wobec powyższego Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. wystąpił z żądaniem oparcia polsko-niemieckich stosunków wymiennych na podstawie umownej, która zapewniałaby szerokie możliwości zbytu artykułów rolniczych do Niemiec, z uwzględnieniem zapewnienia odbioru określonych ilości naszych produktów oraz otrzymania zapłaty za eksportowany towar, jak również z uwzględnieniem uzyskania szeregu konwencyjnych zniżek celnych.

Szczegółowe postulaty rolnictwa do rokowań z Niemcami zostały opracowane przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. na podstawie ścisłej oceny chłonności rynku niemieckiego przy założeniu konieczności poważnego powiększenia globalnego plafonu artykułów rolniczych eksportowanych do Niemiec, z położeniem szczególnego nacisku na zapewnienie większych możliwości zbytu dla naszych artykułów hodowlanych. Postulaty te posłużyły w znacznej mierze za podstawę do pertraktacyj, wszczętych z Niemcami w lipcu 1935 r. W pertraktacjach

---

*) Umowa gospodarcza z Niemcami została podpisana dnia 4 listopada 1935 roku. W obecnej chwili trudno jest przewidywać, jak będzie kształtować się ogólny nasz eksport do Niemiec w ramach zawartej umowy z uwagi na ścisłe związanie jego wysokości z rozmiarami importu towarów niemieckich do Polski. Wskazać jednak należy, że na skutek wystąpienia rolnictwa udział artykułów rolniczych w globalnym naszym plafonie wywozowym został podniesiony z 60% do 80% oraz że zrealizowane zostały w poważnej mierze postulaty rolnictwa, dotyczące wysokości kontyngentów w odniesieniu do poszczególnych artykułów rolniczych, gwarancyj odbioru szeregu towarów przez odpowiednie niemieckie Reichsstellen, zabezpieczenia polskiego eksportu rolniczego przed dyskryminacją w zakresie cen i t. d.

tych wzięli udział specjalnie delegowani przedstawiciele Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., a mianowicie pp. Kajetan Morawski, dr. Leon Janta-Połczyński oraz Stanisław Gryziewicz.

Odcinkiem naszego eksportu rolniczego, który wymaga uzyskania należytych gwarancyj umownych, jest w dalszym ciągu zbyt na rynek francuski. W wyniku prohibicyjnej polityki rządu francuskiego eksport nasz na ten rynek ulega stałemu kurczeniu się. Związek Izb i Organizacyj Rolniczych opracował, jak zaznaczyliśmy, szczegółowe postulaty do rokowań handlowych polsko-francuskich, rokowania te uległy jednak przerwaniu. W poszukiwaniu środków, które w obecnym stanie rzeczy mogłyby przynieść poprawę w dziedzinie naszego eksportu rolniczego do Francji, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. podjął, analogicznie do porozumienia z niemieckiemi sferami rolniczemi z roku 1934, rozmowy z przedstawicielami zorganizowanego rolnictwa Francji. Rozmowy te, zapoczątkowane w Warszawie w czerwcu 1935 r., doprowadziły do podpisania protokułu końcowego, w którym delegaci rolnictwa francuskiego m. in. stwierdzili, że istnieje możliwość powiększenia eksportu z Polski do Francji szeregu artykułów rolniczych, zwłaszcza zaś baraniny, fasoli i ziemniaków-sadzeniaków, ewentualnie zaś również baranów żywych, koni rzeźnych, jaj, tarcicy, jęczmienia browarnego, grochu oraz drobiu żywego. Układ kontyngentowy, zawarty pomiędzy Polską a Francją na jesieni 1935 r., stanowi w pewnej mierze realizację uchwał konferencji warszawskiej.

W listopadzie 1935 r. odbyła się w Paryżu druga skolei konferencja sfer rolniczych Francji i Polski. Na konferencji tej zostały ściślej sprecyzowane oraz uzgodnione postulaty, zmierzające do wzmożenia wzajemnych obrotów towarowych w zakresie artykułów rolniczych. W związku z osiągnięciem na konferencjach warszawskiej i paryskiej całkowitego porozumienia obu delegacyj została stwierdzona celowość nawiązania stałych stosunków pomiędzy reprezentacjami rolnictwa obu krajów. Powołany został zatem do życia stały organ porozumiewawczy wyłoniony przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. oraz Francuski Komitet dla Międzynarodowych Stosunków Rolniczych.

Przeprowadzenie szczegółowej oceny z punktu widzenia rolnictwa rezultatów naszej polityki traktatowej należy odłożyć do momentu oparcia na właściwej podstawie umownej stosunków wymiennych z Francją i Włochami oraz osiągnięcia pierwszych wyników niedawno zawartej umowy z Niemcami. Obecnie można jedynie generalnie stwierdzić, że teksty porozumień handlowych zawartych od czasu wejścia w życie nowej taryfy celnej zawierają w porównaniu do tekstów dawnych porozumień więcej konkretnych gwarancyj umownych na rzecz polskiego eksportu rolniczego. Zadaniem zorganizowanego rolnictwa jest ciągłe baczne czuwanie nad dalszą realizacją postulatów w zakresie polityki traktatowej, zmierzających do powiększenia możliwości zbytu polskich artykułów rolniczych na rynkach zagranicznych.

Preferencje dla krajowych surowców rolniczych.

Zagadnienie preferencji dla krajowych surowców rolniczych było w okresie sprawozdawczym przedmiotem następujących prac Związku.

Dalsza realizacja preferencyj dla krajowych surowców rolniczych wymaga, zdaniem Związku, zastosowania w okresie sprawozdawczym szeregu następujących środków: podniesienia stawek celnych na surowce importowane, ograniczenia przywozu tych surowców do rozmiarów ustalonych na podstawie istotnego zapotrzebowania na te surowce i rozmiarów produkcji krajowej, zorganizowania obrotu surowcami krajowemi, zapewniającego producentom zbyt po cenach opłacalnych; zastosowania systemu opłat akcyzowych w stosunku do produktów wytwarzanych z surowców zagranicznych, uprzywilejowania surowców krajowych przy dostawach dla instytucyj prawno-publicznych, przystosowania polityki traktatowej, tak by zobowiązania zaciągnięte wobec innych państw nie krępowały naszej samodzielności w zakresie regulowania przywozu.

W zakresie tłuszczów Związek, dążąc do realizacji zasady preferencji, wysuwał postulat odpowiedniego podniesienia stawek celnych na tłuszcze (i oleje) i surowce tłuszczowe importowane z zagranicy.

Postulat ten w dużym sopniu został zrealizowany rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13.VII.1935 r. o zmianie taryfy celnej przywozowej (Dz. U. R. P. Nr. 61, poz. 390). Zasadniczą cechą tego rozporządzenia, w interesującym nas zakresie, jest wprowadzenie ceł na korzystające dotychczas z bezcłowego przywozu egzotyczne nasiona oleiste, oraz podwyższenie stawek celnych na gotowe oleje i tłuszcze, tak stałe jak i ciekłe, zarówno pochodzenia roślinnego jak i zwierzęcego.

Zwyżka ceł przywozowych nie dała jednak pełnego rozwiązania problemu. Stąd też Związek domagał się nadto opodatkowania tłuszczów zagranicznego pochodzenia, konkurujących na naszym rynku z tłuszczami krajowej produkcji. Fundusze uzyskane tą drogą miałyby, zdaniem Związku, służyć na popieranie wywozu nasion oleistych, olejów i tłuszczów zwierzęcych, wyprodukowanych w kraju.

Starania Związku w tej mierze odniosły realny skutek. Ustawa z dnia 26.III.1935 o opodatkowaniu tłuszczów (Dz. U. R. P. Nr. 22, poz. 130) wprowadza opodatkowanie w wysokości 50 gr. od 1 kg. tłuszczów roślin nych i tłuszczów zestalonych, nadających się do spożycia przez ludzi oraz mieszanin tych tłuszczów z innymi jadalnymi tłuszczami i olejami. Postulat Związku stworzenia na tej drodze funduszu eksportowego, nie został jednak zrealizowany.

Starania Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., zmierzające do ograniczenia importu na drodze skontyngetowania przywozu, pozostały bez większych rezultatów wskutek zobowiązań traktatowych, nakładających na nas obowiązek importu określonej ilości surowców. Starania Związku w tym względzie zmierzały do spowodowania rewizji zobowiązań, zaciągniętych wobec innych państw w tych punktach, w których kolidują one z zasadniczą linją polityki preferncyjnej, rewizji, która nie przy-

nisłaby równocześnie szkód interesom rolnictwa w innych dziedzinach np. w dziedzinie eksportu rolnego.

Wreszcie w zakresie organizacji handlu nasionami oleistemi, Związek brał udział w pracach, mających na celu zawarcie umowy pomiędzy przemysłem tłuszczowym, a Centralą Obrotu Nasionami Oleistemi w sprawie odbioru przez olejarnie nasion oleistych krajowej produkcji.

Prace te doprowadziły w rezultacie do podpisania odnośnej umowy z przemysłem w pierwszych dniach sierpnia b. r.

Olejarnie zobowiązały się w tej umowie do odbioru 15.000 tonn siemienia lnianego, 22.000 tonn rzepaku i rzepiku oraz 4.500 tonn nasion konopi.

Ceny wyjściowe ustalone zostały w wysokości:

za rzepak i rzepik . .	zł. 33.—	za 100 kg.
za siemię lniane	zł. 30.—	—„—
za siemię konopne . . .	zł. 20.—	—„—

Ponadto została przewidziana umownie progresja cen, która doprowadzi ceny rzepaku i rzepiku do 36.50 zł. za q w lutym 1936 r., ceny siemienia lnianego w marcu 1936 r. do 33.30 zł i ceny siemienia konopnego — do 22.20 zł za q.

Ceny rozumieją się franco stacja załadowania w ładunkach wagonowych.

Ustalone kontyngenty nasion, zostały rozbite na poszczególne miesiące. Do zakupu nasion na wolnym rynku olejarnie są uprawnione w myśl tej umowy, dopiero po zakupieniu całości miesięcznych kontyngentów.

Umowa zawiera ponadto przepisy, normujące poszczególne sprawy, wiążące się z odbiorem nasion, jak np.: sprawę zanieczyszczeń, terminów dostaw, warunków zapłaty, arbitrażu i t. p.

Równocześnie w okresie sprawozdawczym kontynuowana była akcja, zmierzająca do wykorzystania wewnętrznego rynku dla włókna krajowego pochodzenia, polegająca na zastępowaniu wyrobów bawełnianych, jutowych i t. p. przez wyroby z włókna lnianego i konopnego. Dotyczy to zwłaszcza dostaw dla instytucyj publicznych.

Niemniej ważną była akcja zmierzająca do zużytkowania odpadków lnu i konopi w postaci worków, jak i akcja, mająca na celu podniesienie jakości włókna krajowej produkcji. W związku z tą ostatnią, jesienią ubiegłego roku została powołana do życia Komisja Standaryzacyjna z siedzibą w Wilnie. Komisja ta ustaliła tymczasowe standarty dla lnu trzepanego. Obecnie prowadzi ona prace, mające na celu ustalenie norm standaryzacyjnych dla pakuł.

W zakresie reglamentowania eksportu, przeprowadzono w okresie sprawozdawczym zmianę, w myśl której będzie się dążyć do podniesienia jakości eksportowanego włókna przez udzielanie premji wywozowych wyłącznie na len czesany i trzepany.

Najmniejsze stosunkowo wyniki zostały osiągnięte w dziedzinie ograniczenia przywozu egzotycznych surowców włókienniczych.

Zastosowanie powyżej omówionych środków przyczyniło się w pewnym stopniu do podtrzymania cen włókna, co wraz z unormowaniem cen na nasiona lnu, stworzyło tendencję do wrzostu obszaru roślin włóknistych.

W zakresie wełny obowiązywały nadal zarządzenia, wydane w poprzednich okresach sprawozdawczych, polegające na przymusie stosowania przez prezmysł tkacki wełny krajowej przy wykonywaniu dostaw dla instytucyj publicznych. Obowiązkowy dodatek wełny krajowej przy tych dostawach wynosi obecnie 50%.

Organizacje jarmarków wełnianych i podwyższenie normy dowieszki krajowej wełny nie powstrzymało jednak osłabienia tendencji, jakie miało miejsce w drugiej połowie ubiegłego roku w związku ze spadkiem cen na wełnę na rynku światowym.

Obowiązek domieszki wełny krajowej przy dostawach dla instytucyj państwowych, nie wystarcza do utrzymania cen wełny na odpowiednio wysokim poziomie. Z tego względu Związek prowadzi obecnie prace, mające na celu ustalenie wytycznych dalszej, bardziej skutecznej niż dotychczas, akcji.

Ochrona celna rolnictwa.

Wobec tego, że w nowej taryfie celnej, która była opracowywana w latach 1927—1932, nie sposób było przewidzieć wszystkich zmian gospodarczych, które zaszły po wejściu jej w życie, — zrodziła się konieczność wprowadzenia w niej szeregu zmian i uzupełnień.

Dlatego też Związek domagał się obniżenia szeregu stawek celnych pobieranych zwłaszcza od towarów, nabywanych przez rolnictwo. Postulat ten został zrealizowany częściowo rozporządzeniem Ministra Skarbu z dnia 26.IV.1935 o zniżkach celnych i zwolnieniach od cła (Dz.U.R.P. Nr. 32, poz. 233). Rozporządzenie to utrzymuje w mocy przyznane uprzednio zniżki celne na maszyny i narzędzia rolnicze, narzędzia używane w pszczelarstwie i znosi cło od łubinu sprowadzanego do siewu. Ostatnio prowadzone są w zainteresowanych Ministerstwach prace nad zmianą tego rozporządzenia. Nowe rozporządzenie, na wniosek Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., ma zawierać dalsze ulgi celne, dotyczące części maszyn rolniczych.

Przy równoczesnem obniżeniu szeregu stawek celnych ujawniła się konieczność podniesienia szeregu innych. Dotyczy to zwłaszcza stawek celnych na oleje i tłuszcze, oraz na egzotyczne nasiona oleiste. Wzrastający bowiem z roku na rok import tych artykułów groził załamaniem polityki preferencyjnej dla surowców oleistych krajowej produkcji.

Odnośny postulat, wysuwany przez Związek, został zrealizowany rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13.VII.1935 r. o zmianie taryfy celnej przywozowej (Dz. U.R.P. Nr. 61, poz. 390). Rozporządzenie to podwyższa dotychczasowe stawki celne na nasiona soji ze zł. 2.— do zł. 5.—

od 100 kg., pozatem wprowadza cła na sprowadzane do przerobu fabrycznego ziarna palmowe w wysokości zł. 2.—, a na koprę zł. 3.— od 100 kg. Nadto podwyższa stawki w zakresie gotowych tłuszczów, a mianowicie na łoje zwierzęce ze zł. 1.50 do zł. 15.— od 100 kg., a na tłuszcz kostny do zł. 10.—. Stawkę celną na stałe oleje roślinne rozporządzenie to ustaliło w wysokości zł. 50.— od 100 kg. Dotychczasowa ulgowa stawka celna została uchylona.

W okresie sprawozdawczym system zakazów przywozu, jako narzędzie ochrony krajowego rynku rolniczego miał szerokie zastosowanie. Wzmacniało to znacznie naszą pozycję w rokowaniach handlowych z innemi państwami, gdyż pozwalało uzależniać udzielanie pozwoleń na przywóz z poszczególnych krajów od kontyngentów, przyznawanych przez nie dla polskiego eksportu. System kontygentowania przywozu ułatwiał również stosowanie preferencji dla krajowych surowców.

Dnia 12.X.1934 r. zostało wydane rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zakazu przywozu niektórych towarów (Defacto przedłuża ono poprzednio obowiązujące rozporządzenie o zakazach przywozu). Omawiane rozporządzenie zawiera dwie listy towarów, objętych zakazem przywozu. Pierwsza lista wyszczególnia towary objęte zakazem przywozu na czas nieograniczony, natomiast druga lista wyszczególnia towary, których zakaz przywozu obowiązuje do dnia 31.X.1935 r. włącznie.

Przemysł rolny.

W omawianym okresie sprawozdawczym daje się zauważyć pewna dalsza poprawa sytuacji przemysłu cukrowniczego i spirytusowego. Poprawy tej należy dopatrywać się w ustabilizowaniu się spożycia artykułów wytwarzanych przez te gałęzie przemysłu. Stabilizacja konsumcji stwarza podstawy do należytego przystosowania się tych przemysłów do zmienionych, skutkiem kryzysu, warunków gospodarczych.

O ile chodzi o przemysł krochmalniczy i syropiarski, to należy stwierdzić, iż przemysł ten, jako bardziej uzależniony od eksportu niż dwa poprzednie, w dalszym ciągu napotyka na ogromne trudności w postaci spadku cen na rynku światowym.

Konsumcja cukru na rynku wewnętrznym w dalszym ciągu nieco się podniosła, osiągając 297.296 tonn c. b., podczas, gdy w kampanji ubiegłej wynosiła 286.416 tonn. Wzrost spożycia cukru wynosi zatem 3,8% w stosunku do spożycia z r. 1933/34. W przeliczeniu na głowę mieszkańca, spożycie cukru wynosi obecnie ca. 8.90 kg. (W kampanji ubiegłej wynosiło ono ca. 8.80 kg.).

Na rynkach światowych obserwujemy stały spadek cen cukru. Stanowi to bezpośredni powód ograniczania naszego eksportu. I tak ceny cukru eksportowego wynosiły w sierpniu roku sprawozdawczego zł 7,25 za 1 q loco cukrownia, podczas, gdy w tymże okresie czasu ubiegłego roku cukrownia otrzymywała za cukier eksportowy ca. zł 11,75 za 1 q. Ta

niewspółmiernie niska cena cukru nie pozwoliła na wzmożenie ograniczonego do minimum eksportu.

Zaobserwowany jednak wzrost spożycia cukru na rynku wewnętrznym, przy braku jego zapasów, pozwolił cukrowniom na podniesienie produkcji. Produkcja cukru w okresie sprawozdawczym wyniosła 401.379 tonn c. b. wobec 309.893 tonn w kampanji ubiegłej. Rzecz oczywista, pociągnęło to za sobą wzrost obszaru zajętego pod uprawę buraków. I tak, w kampanji 1934/35 obszar plantacyj buraków cukrowych wynosił ca. 112.000 ha, podczas, gdy w kampanji ubiegłej osiągnął zaledwie 99.000 ha. Obszar plantacyj buraczanych wykazał zatem w omawinym okresie czasu przeszło 12%-owy wzrost w stosunku do obszaru z okresu poprzedniego.

Wobec wygaśnięcia w roku sprawozdawczym umowy stabilizacyjnej, na podstawie której były ustabilizowane kontyngenty cukru, posiadane przez cukrownie w kampanji 1928/29, — Rząd przystąpił do opracowania norm prawnych, które uregulowałyby zmienione znacznie wskutek kryzysu i, co zatem idzie, nieunormowane należycie sprawy, związane z produkcją cukru.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. wziął czynny udział w pracach, mających na celu wydanie odnośnych przepisów prawnych, które mają regulować na przyszłość produkcję cukru. Prace te są obecnie w toku. Do czasu uregulowania stosunków, panujących w przemyśle cukrowniczym na nowych zasadach przedłużono na kampanję 1935/36 obowiązywanie umowy stabilizacyjnej.

Sytuacja gorzelnictwa rolniczego uległa w omawianym okresie pewnej dalszej poprawie w związku ze wzrostem zbytu spirytusu na rynku wewnętrznym, jak i z utrzymaniem eksportu na wysokim poziomie.

Zbyt spirytusu w kraju w okresie sprawozdawczym wyniósł: (od 1.IV 1934 — 31.III.1935) 47.020 tysięcy litrów 100°-owego spirytusu, podczas gdy w kampanji ubiegłej w tymże okresie czasu wynosił: 46.441 tysięcy litrów. W okresie od 1.IV b. r. do 31.VIII b. r. sprzedano 22.193 tysięcy litrów, podczas gdy w tymże okresie czasu w r. 1934 zbyt spirytusu wyniósł 19.224 tysięcy litrów 100°-owego.

Obserwowana zwyżka jest spowodowana przedewszystkiem wydatnym wzrostem zbytu spirytusu trunkowego i denaturatu. Należy podkreślić, że dopiero w tym roku zaobserwowaliśmy poraz pierwszy od kilku lat wydatniejszy wzrost zbytu spirytusu trunkowego.

Ceny, wypłacane gorzelniom rolniczym przez Państwowy Monopol Spirytusowy za spirytus kontyngentowy, wahały się w omawianym okresie czasu, zależnie od województwa, od 60,72 gr. do 76,03 gr. za litr.

Na rynkach eksportowych w okresie sprawozdawczym ceny spirytusu pozostawały nadal na bardzo niskim poziomie. Zmusiło to eksporterów spirytusu do ograniczenia jego wywozu jedynie na te rynki, na których osiągane ceny pozwalały na pokrycie kosztów, a mianowicie: do Szwajcarji, Niemiec, Włoch i Krajów Bałtyckich.

Wywóz spirytusu z Polski w okresie budżetowym 1934-35 (dla okresu sprawozdawczego nie mamy ścisłych danych statystycznych) wyniósł ogółem 12.307 tysięcy litrów 100°-owego spirytusu. Dzięki tak poważnemu eksportowi spirytusu stanęliśmy na drugiem miejscu eksporterów świata.

Cena, wypłacana producentom za spirytus niekonsumcyjny produkcji rolniczej, wynosiła w omawianym okresie 31,75 gr. za litr.

Przebieg kampanji 1934-35 nie był pomyślnym dla przemysłu krochmalniczego. Ceny miały stałą tendencję zniżkową. Zniżka ta przekroczyła spadek cen ziemniaków i była połączona skutkiem tego ze stratą dla producenta.

Za przeciętną cenę sprzedażną za okres całej kampanji należy przyjąć zł. 23.— do zł. 24.— loco fabryka za 100 kg. mączki ziemniaczanej w gatunku superior. Od sumy tej należy odliczyć prowizję agenta.

Produkcja mączki wyniosła w omawianym okresie ca. 24.000 tonn. Eksport (od 1.VIII.1934 do 31.VII.1935) wyniósł 5.445 tonn. Głównym odbiorcą mączki eksportowej była Anglja.

Produkcja płatków ziemniaczanych z powodu braku zapotrzebowania i niskiej ceny była minimalna i wyniosła około 3.500 tonn. Eksport płatków w okresie od VIII.1934 r. do VII.1935 r. wyniósł 2.531 tonn.

Kampanja syropiarska prowadzona była w warunkach niesłychanej konkurencji, która doprowadziła ceny sprzedażne do spadku poniżej kosztów produkcji. W przewidywaniu, że wreszcie będzie musiało dojść do jakiegokolwiek organizacyjnego porozumienia, większość fabryk starała się jaknajwięcej wyprodukować i ulokować na krajowym rynku maksimum produkcji. Eksportu syropu nie było.

Ceny sprzedażne dochodziły przy sprzedażach wagonowych do zł. 34.— loco stacja odbiorcza za 100 kg. syropu wagi netto.

W kwietniu b. r., ustawą z dnia 18.III.1935 — Dz. U. R. P. Nr. 25, poz. 170, została wprowadzona akcyza w wysokości zł. 15.— od 100 kg. syropu, co tembardziej, ze względu na jej wysokość, utrudniało sytuację tego przemysłu.

Produkcja syropu i glukozy wyniosła w kampanji 1934-35 roku ca. 13.500 tonn.

Zagadnienia komunikacyjne.

Okres sprawozdawczy stał pod znakiem reformy towarowej, przeprowadzonej przez Ministerstwo Komunikacji. Zaraz na stępie prac związanych z reformą taryfy towarowej, zarysowały się bardzo poważne różnice zdań między Ministerstwem Komunikacji a przedstawicielami życia gospodarczego. Ministerstwo Komunikacji stanęło na stanowisku, iż przeprowadzona reforma taryfy towarowej ma na celu jedynie poprawę nomenklatury i klasyfikacji towarów, ułatwienia w rubrykowaniu klas wagonowych, zniżkę ogólną klas wagonowych na dalsze odległości i szereg innych udogodnień handlowych i w opłatach dodatkowych, nie uznało natomiast potrzeby zmiany taryf w kierunku zniżkowym. Zdaniem bo-

wiem Ministerstwa Komunikacji, w ciągu ostatnich lat były przeprowadzane dostateczne zmiany w kierunku obniżenia taryf i dostosowania ich do potrzeb życia gospodarcezgo. Tego punktu widzenia nie podzieliły organizacje rolnicze, domagając się zasadniczej zmiany taryfy towarowej, zmierzającej do dostosowania wysokości taryf do znacznie obniżonego poziomu cen i do warunków wytworzonych przez kryzys. W tym stanie rzeczy sprawa reformy taryfy towarowej nie schodziła (gdyż nie doczekała się jeszcze załatwienia) z porządku dziennego prac organizacyj rolniczych.

W okresie sprawozdawczym, Państwowa Rada Komunikacyjna powołała do życia w ramach Komitetu Taryfowego szereg podkomisyj branżowych, które opracowały szczegółowe wnioski z zakresu poszczególnych gałęzi życia gospodarczego. Sprawy rolnicze znalazły swój wyraz w specjalnie powołanych dwuch podkomisjach: Podkomisji Rolnej i Podkomisji Przemysłu Rolnego. Projekt zmian poszczególnych części taryfy towarowej opracowywany przez Ministerstwo Komunikacji, był opinjowany przez organizacje reprezentujące wszystkie dziedziny życia gospodarczego. Projekt ten był również szczegółowo rozpatrywany przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., który uwagi swe i dodatkowe wnioski, po uzgodnieniu ich z izbami i organizacjami rolniczemi na terenie powołanej przy Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. Komisji Komunikacyjnej, przedłożył Ministerstwu Komunikacji, Szereg wniosków rolniczych z zakresu przepisów, dotyczących postanowień taryfowych, klasyfikacji towarów i wykazu opłat dodatkowych, został przez Ministerstwo Komunikacji na posiedzeniach Komisji Rewizyjnej Komitetu Taryfowego Państwowej Rady Komunikacyjnej rozpatrzony pozytywnie, jakkolwiek nie doczekał się ostatecznej decyzji Pana Ministra Komunikacji.

Z ważniejszych zmian, które zostały przyjęte przez Komisję Rewizyjną Komitetu Taryfowego Państwowej Rady Komunikacyjnej, należy wymienić w zakresie postanowień taryfowych, poniżej wymienione:

a) Dokonana została zmiana układu taryf, który dotychczas wykazywał pewną dowolność w uszeregowaniu taryf i brak precyzji w oznaczaniu poszczególnych grup taryfowych. Projektowana zmiana układu taryf, systematyzując go w pewne grupy, wprowadza większą przejrzystość w dotychczasowym układzie taryf, co ułatwi sferom gospodarczym orjentację i korzystanie z taryf przewozowych;

b) Nastąpiły przesunięcia w dotychczasowym układzie taryf drobnicowych. Projektowane przez Ministerstwo zmiany, podnosząc znacznie stawki taryfowe na bliskich odległościach do 200 km, uderzyłyby w pierwszym rzędzie szereg artykułów rolniczych pierwszej potrzeby, jak nabiał, warzywa i t. p. W tym stanie rzeczy Związek Izb i Organizacyj Rolniczych wypowiedział się za koniecznością wprowadzenia do nowej taryfy postanowienia, iż od projektowanych podwyżek zostaną wyłączone artykuły rolnicze pierwszej potrzeby, służące do aprowizacji miast. Zastrzeżenia organizacyj rolniczych zostały przez Ministerstwo Komunikacji przyjęte.

c) Zmniejszona została ilość klas wagonowych z 17 na 16, oraz wprowadzono do nowej taryfy tylko 2 normy wagowe za 5 i 10 tonn z zastosowaniem stawek obecnej rubryki za 15 tonn dla rubryki za 10 tonn. Zmiana ta stanowić będzie w wielu wypadkach pewne potanienie w taryfach zasadniczych. W końcu w ogólnych postanowieniach, na wniosek Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, postanowiono skasować w taryfach zróżnicowanie opłat przewozowych za ten sam artykuł w zależności od opakowania, co wpłynie na obniżkę taryfy.

W zakresie klasyfikacji i nomenklatury towarów Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. zaprojektował szereg poprawek natury porządkowej, oraz przeklasyfikowanie szeregu artykułów rolniczych w zasadniczej klasyfikacji towarów. I tak z grupy ziarn roślin strączkowych postanowiono, w wyniku uchwał Komisji Rewizyjnej, wyłączyć w odrębną pozycję łubin i seradelę, z tem, że dla przewozu tych artykułów zastosowana zostanie możliwie najtańsza taryfa, z uwagi na to, iż rośliny te są tańsze od pozostałych roślin wymienionych w grupie, z której zostały wyłączone; dokonano pewnych przesunięć w dziale obejmującym nasiona oleiste, z grupy nasion pochodzenia egzotycznego, przeniesiono mak do grupy nasion pochodzenia krajowego, w związku z czem mak uzyskał poważną zniżkę taryfową, rycynus w klasyfikacji normalnej, przeniesiono do grupy nasion pochodzenia egzotycznego; równocześnie postanowiono włączyć do grupy nasion pochodzenia krajowego soję — stanowiącą obecnie odrębną pozycję — co pociągnie za sobą pewną obniżkę taryfy. Przesunięcia te podyktowane zostały logiczną przynależnością tych artykułów do pewnych grup wymienionych w danych pozycjach. Dotychczasową pozycję, obejmującą nasiona traw i koniczyn, postanowiono rozbić na trzy podpozycje, dostosowując taryfę na nasiona wymienine w tej grupie możliwie do poziomu uzyskiwanych za nie cen. I tak nasiona espercety, jako najtańsze w tej grupie, wydzielono w odrębną podpozycję, żądając dla przewozu tego artykułu możliwie najniższe taryfy. W następnej podpozycji umieszczono rośliny motylkowe, zbliżone do siebie znacznie pod względem wyglądu i mniejwięcej równej wartości. Dominującą rolę w tej grupie stanowią koniczyny czerwona i biała. W ostatniej natomiast podpozycji umieszczono wszystkie trawy bardzo zbliżone do siebie wyglądem i niemożliwe do odróżnienia bez badań laboratoryjnych; dominuje w tej grupie rajgras angielski i tymotka. Wobec niskich cen, osiąganych za te artykuły, w porównaniu z roślinami wymienionemi w 2 podpozycji, zaprojektowano dla tych roślin niższe stawki taryfowe. Dotychczasowe pozycje, obejmujące nasiona warzywne, postanowiono rozbić na dwie podpozycje; w jednej podpozycji umieszczono nasiona droższe, jak cebuli, kalafiorów i t. p., w drugiej natomiast podpozycji nasiona tańsze, jak marchwi, rzodkwi, pietruszki. Wobec tego, iż nasiona te w większości przewożone są w ładunkach drobnicowych, postanowiono przedewszystkiem obniżyć klasy drobnicowe, stosowane przy przewozie tych artykułów. W końcu dokonano pewnych przesunięć w pozycjach obejmujących owoce świeże, jak jabłka, gruszki i t. p., dostosowując stawki tary-

fowe w klasyfikacji normalnej możliwie do cen uzyskiwanych za te owoce. Uchwalone przez Komisję Rewizyjną K. T. wyżej wymienione wnioski rolnicze, przedłożono do zatwierdzenia p. Ministrowi Komunikacji.

Poza wyżej wymienionemi zniżkami w ogólnych postanowieniach taryfowych i w klasyfikacji towarów, uzyskanemi w wyniku prac Komisji Rewizyjnej Komitetu Taryfowego Państwowej Rady Komunikacyjnej, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. w okresie sprawozdawczym uzyskał, za pośrednictwem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, szereg zniżek taryfowych na następujące artykuły rolnicze: w obrocie wewnętrznym: przy przewozie siana nieprasowanego i prasowanego, przy przewozie słomy ze zbóż i roślin strączkowych, nieprasowanej i prasowanej (taryfa klęskowa do szeregu powiatów wojew. poznańskiego nawiedzonych klęską nieurodzaju), przy przewozie owoców i jabłek świeżych, przesyłanych do wytwórni win i przetworów owocowych, przy przewozie grzybów jadalnych świeżych w przesyłkach drobnicowych, przeznaczonych do przeróbki w fabrykach konserw, przy przewozie zwierząt żywych, nadawanych pod adresem rzeźni miejskiej, lub Kasy Targowej w Warszawie, przy przewozie mięsa, wnętrzności zwierzęcych i zwierząt domowych bitych do znaczniejszych ośrodków konsumcyjnych, przy przewozie wapna defekacyjnego dla celów nawozowych, przy przewozie wikliny okorowanej, przy przewozie pewnych sortymentów drewna i t. p.

W eksporcie: przy przesyłkach kapusty kiszonej, wysyłanej przez porty w Gdyni i Gdańsku, przy przewozie grzybów jadalnych tak przez porty, jak i suchą granicę, przy przewozie borówek i czarnych jagód, tak w eksporcie przez porty jak i suchą granicę, przy drobnicowym przewozie pierza i puchu, przesyłanego przez porty, przy przewozie sierści końskiej, bydlęcej i t. p. przez porty. Przy przesyłkach drobiu, przeznaczonego na eksport uzyskano zmniejszenie wymaganego rocznego kontyngentu wywozu z 600 wagonów na 500 wagonów. W końcu uzyskano zniżki przy przewozie drzewa kopalnianego, fornierów, dykt i t. p.

Równocześnie Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., w ramach powołanej do życia przez Komitet Eksploatacyjny Państwowej Rady Komunikacyjnej Komisji Chłodniczej, opracował na podstawie przesłanej do izb i organizacyj rolniczych ankiety, szereg wniosków, mających na celu usunięcie niedomagań i usterek w zakresie przewozu łatwopsujących się towarów w wagonach-lodowniach oraz usprawnienia tych przewozów. Wnioski te ze szczegółowem umotywowaniem zostały przedłożone Ministerstwu Komunikacji. W ścisłem porozumieniu z rolniczemi organizacjami handlowemi, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych, współpracował z Ministerstwem Komunikacji nad ustaleniem wykazu towarów oraz stacyj, które winny być wzięte pod uwagę przy projektowanych bezpośrednich taryfach, związkowych — polsko-szwajcarskiej, polsko-francuskiej i t. p. Wreszcie, na wniosek organizacyj rolniczych, uzupełniano w miarę potrzeby wykaz stacyj, do których mają zastosowanie ulgowe taryfy, nowemi stacjami.

O ile chodzi o dział taryf wyjątkowych i specjalnych, to w tym zakresie, w okresie sprawozdawczym, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. opracował i przedłożył Ministerstwu Komunikacji szereg szczegółowo umotywowanych wniosków, zmierzających do wydatnej obniżki taryf przy przewozie zbóż i przetworów, nasion, ziemniaków, buraków cukrowych, zwierząt żywych i przetworów z nich, nabiału, warzyw, owoców i t. p. We wnioskach tych podkreślono, iż nadmierny koszt przewozu, pobierany obecnie przez P. K. P. za artykuły rolnicze, pociąga za sobą cały szereg ujemnych konsekwencyj, jak obniża ceny, osiągane przez producenta, wytwarza nadmierną rozpiętość cen pomiędzy ośrodkami produkcji a ośrodkami spożycia, a wreszcie powoduje zmniejszenia się transportów kolejowych. Wyżej wymienione wnioski rolnicze były przedmiotem obrad Stałej Międzyministerjalnej Komisji Taryfowej. Z pośród tych wniosków uwzględniono niektóre i to tylko częściowo, a mianowicie wnioski o obniżkę taryf przy przewozie zwierząt żywych, przetworów hodowlanych oraz paszę.

Natomiast sprawa obniżek taryfowych przy przewozie zbóż i przetworów nie doczekała się nawet częściowego załatwienia przez Ministerstwo Komunikacji.

Dlatego też głównem zadaniem Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. na najbliższą przyszłość będzie dążenie do uzyskania zniżek przy przewozie zbóż i przetworów oraz pogłębienia ulg, projektowanych przez Ministerstwo Komunikacji dla przewozu zwierząt żywych i przetworów hodowlanych w myśl uchwał Komisji Komunikacyjnej przy Związku Izb i Organizacyj Rolniczych.

Opracowanie wzorów ksiąg rachunkowych.

We wrześniu roku 1934 weszła w życie nowa Ordynacja Podatkowa. Między innemi przepisy ordynacji sprecyzowały wymagania, stawiane rachunkowości mającej służyć za podstawę przy zeznaniach o dochodzie podatkowym w rolnictwie.

W tych warunkach pożądanem było opracowanie wzorów najprostszej dopuszczalnej rachunkowości, którą mogliby prowadzić zarówno rolnicy samodzielnie — tak w gospodarstwach poniżej jak i powyżej 60 ha (granicę 60 ha podaje rozporządzenie wykonawcze) — jak i biura rachunkowości rolnej. Chodziło więc przedewszystkiem o sporządzenie wzorów rachunkowości, które rewidenci skarbowi nie mogliby odrzucać ze względu na brak pewnych danych i zapisów, z drugiej zaś strony należało mieć na uwadze potrzeby rolnika, których zaspokojeniu powinna służyć właściwa rachunkowość.

Inicjatywę opracowania takiej rachunkowości podjął Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., powołując w tym celu specjalną komisję, z zadaniem opracowania takich wzorów, które:

1) odpowiadałyby w zupełności wymaganiom ordynacji podatkowej;

2) byłyby możliwie najprostsze i przystępne, tak aby mogli je prowadzić rolnicy nawet bez pomocy biur;

3) uwzględniałyby obie rozróżnione w ordynacji podatkowej kategorje wielkości gospodarstw w stosunku do których ordynacja podatkowa stawia pod względem rachunkowości niejednakowe wymagania, a więc gospodarstwa poniżej i powyżej 60 ha.

Opracowane w myśl powyższych wytycznych wzory dla rachunkowości włościańskiej i folwarcznej zostały rozesłane do wszystkich zainteresowanych i członków Związku oraz personalnie do szeregu rzeczoznawców i przedstawicieli praktyki rolniczej, a ponadto do komisji rachunkowej Związku Rolników i Leśników z wyższem wykształceniem.

W dniu 30 kwietnia 1935 r. odbyło się w Związku posiedzenie przedstawicieli wszystkich izb i szeregu organizacyj rolniczych z udziałem zaproszonych rzeczoznawców i rolników praktyków, przedstawicieli Min. Skarbu i Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych oraz Komisji Rachunkowej Związku Rolników i Leśników z wyższem wykształceniem, które zaakceptowało przedłożone wzory uproszczonej rachunkowości niemal bez zmian.

Po wprowadzeniu wspomnianych poprawek wzory uproszczonej rachunkowości rolniczej zostały złożone w dniu 23 maja 1935 r. przez Związek w Ministerstwie Skarbu z prośbą o możliwie rychłe ich zatwierdzenie.

Referat statystyczny.

Prace referatu statystycznego posiadają dwojaki charakter: prac stałych i prac wykonywanych w miarę zapotrzebowania ze strony wydziału ekonomicznego i referatu ekonomiki gospodarstw wiejskich Związku Izb i Organizacyj Rolniczych. Do prac stałych należy prowadzenie całego szeregu notowań terminowych (dziennych, tygodniowych, miesięcznych i t. d.): kursu walut, cen ważniejszych artykułów rolniczych roślinnych i zwierzęcych na rynkach krajowych i zagranicznych, handlu zagranicznego Polski temi artykułami, oraz sporządzenie tablic specjalnych.

Szczegółowy wykaz prac stałych przedstawia się jak następuje:

I. Prowadzono notowania kursów dewiz na giełdzie warszawskiej na: New-York, Londyn, Paryż, Pragę, Zurych, Berlin, Sztokholm, Kopenhagę, Amsterdam oraz kursu dolara na giełdach w: Berlinie, Paryżu, Wiedniu, Pradze, Zurychu. Notowania kursów dewiz wykorzystywane są przy przeliczeniach cen na rynkach zagranicznych na złote polskie.

II. Prowadzono notowania cen:

1) *czterech głównych zbóż* — pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa — na giełdach krajowych i zagranicznych, według ceduł giełdowych, notowań Giełdy Zbożowo-Towarowej w Warszawie oraz danych, zamieszczonych w Wiadomościach Statystycznych. Na każdym rynku notowany jest

jeden gatunek zboża (standart). Z notowań dziennych wyprowadzane są średnie tygodniowe, miesięczne i roczne.

Notowane są ceny na następujących rynkach zbożowych: a) pszenicy: Warszawa, Poznań, Lwów, Kraków, Berlin, Hamburg, Praga, Wiedeń, Paryż, Ryga, Liverpool, New-York, Buenos-Ayres, Rotterdam; b) żyta: te same rynki z wyjątkiem Buenos-Ayres i Rotterdamu; c) jęczmienia: Warszawa, Poznań, Berlin, Hamburg, Praga, Wiedeń, Paryż, Ryga, Chicago; d) owsa: Warszawa, Poznań, Lwów, Kraków, Berlin, Hamburg, Praga, Wiedeń, Paryż, Ryga, Liverpool, Chicago, Buenos-Ayres;

2) *otrąb żytnich i pszennych* na giełdzie warszawskiej w/g ceduły Giełdy Zbożowo-Towarowej w Warszawie; prowadzono ewidencję cen dziennych miesięcznych i rocznych;

3) *makuchów* lnianych, rzepakowych, słonecznikowych i śruty sojowej na giełdzie warszawskiej w/g notowań Giełdy Zbożowo-Towarowej w Warszawie; prowadzono notowania cen dziennych, miesięcznych i rocznych;

4) *cen nasion* w/g cennika firmy „Hozakowski" w Toruniu; prowadzono notowania cen miesięcznych i rocznych nasion: koniczyny białej i czerwonej, seradeli, wyki, peluszki, grochu Victoria, grochu polnego, bobiku, gorczycy, rzepiku ozimego, łubinu żółtego, siemia lnianego, siemia konopnego, maku niebieskiego, tymotki i rajgrasu;

5) *ceny żywej wagi bydła* w/g ceduł targowiska miejskiego w Poznaniu giełdy mięsnej w Warszawie, Pradze i Wiedniu; prowadzone były notowania cen: a) w Poznaniu — ceny tygodniowe, miesięczne i roczne wołów, buhajów, krów, jałowizny i cieląt; b) w Warszawie — ceny tygodniowe, miesięczne i roczne wołów, stadników, krów i cieląt; c) w Wiedniu i Pradze — ceny krów;

6) *Ceny żywej wagi owiec* w Poznaniu;

7) *Ceny żywej wagi trzody chlewnej* w/g ceduł targowiska miejskiego w Poznaniu, giełdy mięsnej w Warszawie, Pradze i Wiedniu; prowadzone były notowania cen: a) w Poznaniu ceny tygodniowe, miesięczne i roczne wszystkich notowanych gatunków; b) w Warszawie ceny tygodniowe, miesięczne i roczne wszystkich gatunków notowanych; c) w Pradze — ceny świń polskich, w Wiedniu ceny świń mięsnych;

8) *Ceny bekonu polskiego w Londynie* — notowano ceny tygodniowe, miesięczne i roczne.

9) *Ceny mleka w Warszawie* w/g Cennikowej Komisji Nabiałowej w Warszawie.

10) *Ceny masła w Warszawie* w/g Cennikowej Komisji Nabiałowej w Warszawie.

11) *Ceny jaj w Warszawie* (za skrzynie, za 1000 sztuk i za 1 kg.) w/g danych Związku Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich.

12) *Cen płaconych producentom rolnym w/g danych* G. U. S. za: żyto, pszenicę, jęczmień, owies, grykę, groch, ziemniaki jadalne i fabryczne, siano łąkowe, siano koniczynowe, słomę, mleko, jaja, konia roboczego, krowę dojną, owcę, wieprza.

Notowane były ceny miesięczne i roczne, przyczem średnie ceny roczne dotyczą zarówno lat kalendarzowych, jak i gospodarczych (od 1.VIII do 31.VII).

III. *Prowadzono statystykę handlu zagranicznego Polski artykułami rolniczemi* według danych zawartych w miesięcznikach handlu zagranicznego Polski G. U. S. Zestawienia dotyczą lat gospodarczych (od 1.VIII do 31.VII), podawane są w ilości i wartości i obejmują cztery zasadnicze działy: artykuły pochodzenia roślinnego, zwierzęcego, drzewo surowe i nawpół obrobione, oraz przemysł rolny.

IV. Sporządzono tablice specjalne dotyczące:

1) *Przywozu i wywozu ziarna* łącznie z mąką, przerachowaną na ziarno dla pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa w/g miesięcy i lat kalendarzowych i gospodarczych.

2) *Wywóz z Polski zwierząt żywych* (bydła, cieląt, trzody chlewnej) oraz produktów zwierzęcych (mięsa wołowego, cielęcego, baraniego, wieprzowego, bekonów, wszelkich wędlin i t. d.).

3) *Przywozu i wywozu masła* — w/g miesięcy i lat gospodarczych.

Wszystkie wyżej wymienione stałe prace referatu statystycznego, mają na celu szybkie zaspakajanie, bez potrzeby uciekania się do źródeł, najczęściej powtarzających się zapotrzebowań ze strony Wydziału Ekonomicznego Związku.

Ponadto pewna część wymienionych materjałów liczbowych, uzupełniona danemi z publikacji G. U. S., względnie Instytutu Badania Konjunktur (wskaźniki cen), lub też własnemi obliczeniami, jest publikowane w „Rolniku Ekonomiście" w dziale „Statystyka". Drukowane są tablice przedstawiające:

1) Ceny ważniejszych produktów rolniczych w Polsce: pszenicy, żyta, jęczmienia, owsa, ziemniaków, nasion koniczyny czerwonej, seradeli, wyki, łubinu żółtego, grochu „Victoria", rzepiku, bydła rogatego, cieląt, trzody chlewnej, owiec, mleka, masła, jaj, otrąb żytnich, makuchów, siana; ceny te są podawane miesiącami.

2) Stosunek cen produktów hodowli do cen żyta i pasz; (stosunek cen żywej wagi bydła do cen żyta, siana, ziemniaków; stosunek ceny mleka do cen żyta, otrąb żytnich, makuchów lnianych i rzepakowych, siana i ziemniaków); dane podawane są w/g miesięcy.

3) Miesięczne wskaźniki cen przy podstawie r. 1928 = 100; a) hurtowych ogółem, artykułów rolnych, artykułów przemysłowych, artykułów sprzedawanych bezpośrednio przez rolników, nabywanych przez rolników surowców i półfabrykatów przemysłowych; b) kosztów utrzymania w Warszawie: ogółem i żywności.

4) Przywóz i wywóz niektórych artykułów lub grup artykułów rolniczych według wydawnictw G.U.S. od początku roku gospodarczego (sierpień) do miesiąca bieżącego; po stronie przywozu wymienionych jest 25, pozycyj po stronie wywozu — 40.

5) Wywóz z Polski artykułów rolniczych — absolutny i w %% ogólnego wywozu w/g lat kalendarzowych i gospodarczych (wskaźniki wywozu).

Z prac niestałych, wykonywanych w okresie sprawozdawczym w miarę nasuwającej się potrzeby, należy wymienić jako ważniejsze:

A. Prace dotyczące produkcji zwierzęcej:

1) Opracowanie odpowiedzi Izb Rolniczych nadesłanych w związku z ankietą dotyczącą opłat targowych i rzeźnianych w Polsce, z wykazaniem a) rozpiętości opłat targowych i rzeźnych w poszczególnych województwach; b) wskaźników cen żywca i mięsa; c) rozpiętości cen między cenami żywca i mięsa w latach 1929/ — 1933/34. Materjały te ogłoszono w Rolniku Ekonomiście Nr. 22 i 23 w 1934 r.

2) Zestawienie cen żywca różnych gatunków zwierząt, oraz ceny mięsa na 7-iu rynkach krajowych.

3) Opracowanie materjałów statystycznych dla nowego programu eksportowego zwierząt i produktów zwierzęcych na różne rynki.

4) Obliczenie ogólnego zapotrzebowania przemysłu polskiego na wełnę.

5) Obliczenie szacunkowe produkcji i spożycia skór surowych w Polsce (ogłoszone w Rolniku-Ekonomiście Nr. 10 z 1935 r.).

6) Obliczenie spożycia mięsa w Warszawie.

7) Opracowanie zestawienia liczbowego dotyczącego mleczarstwa w Polsce (ogłoszone w „Materjałach do projektu o prawie mleczarskiem", sierpień 1935 r.).

8) Opracowanie statystyczne udziału Polski w handlu europejskim trzodą chlewną, mięsem wieprzowem oraz jego przetworami.

B. Prace dotyczące produkcji roślinnej.

1) Opracowanie statystyki sprzedaży przez rolnictwo w r. 1932/33 ważniejszych artykułów jak: pszenicy, żyta, jęczmienia, owsa i t. d.

2) Opracowanie ankiety w sprawie zbioru pasz.

3) Opracowanie danych odnośnie importu zbóż przez państwa europejskie oraz udziału Polski w handlu europejskim i światowym zbożami.

4) Opracowanie bilansu surowców oleistych w latach 1929 i 1934 (ogłoszone w Rolniku-Ekonomiście Nr. 5 z r. 1935).

5) Opracowanie znaczenia zboża w dochodzie brutto gospodarstw wiej-

6) Opracowanie danych odnośnie wartości produkcji polowej i łąkowej w 1934 r. (ogłoszone w Rolniku-Ekonomiście Nr. 17 z 1935 r.).

C. Prace dotyczące handlu zagranicznego artykułami rolniczemi z szeregiem państw obcych. Opracowano bilans handlu zagranicznego Polski z: Niemcami (ogłoszony w „Postulatach rolnictwa do rokowań handlowych z Niemcami" w 1925 r.), Francją (ogłoszony w „Postulatach rolnictwa do rokowań handlowych z Francją w 1935 r.), Austrją (ogłoszony w „Postulatach rolnictwa do rokowań handlowych w Austrją w 1935 r.), Włochami, Szwajcarją, Danją, Belgją, Holandją, Palestyną i Australją.

Przy opracowaniach bilansów handlu zagranicznego z poszczególnemi krajami, referat posługuje się z jednej strony danemi statystycznemi pol-

skiemi, z drugiej strony — danemi statystycznemi odpowiedniego kraju, celem wykazania roli jaką grają poszczególne artykuły w handlu zagranicznym odpowiedniego kraju i Polski oraz uwypuklenia w jakim procencie bierze udział Polska w globalnym przywozie poszczególnych artykułów, względnie jakich napotyka konkurentów.

D. Prace dotyczące innych zagadnień — opracowano:

1) Zestawienie liczbowe dotyczące cukrownictwa w Polsce: produkcja buraków, cukrownie, produkcja cukru, ceny i t. d.

2) Przychody gotówkowe na ha ziemi użytkowej w zł. i %, w gospodarstwach włościańskich w poszczególnych województwach (w latach 1927/28 — 1932/33).

3) Wykaz liczby ludności w poszczególnych gminach wiejskich.

Działalność na terenie międzynarodowym.

W okresie sprawozdawczym — podobnie jak w latach ubiegłych — rolnictwo polskie, reprezentowane przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., brało czynny udział w pracach na terenie międzynarodowym.

Zapoczątkowane w roku ubiegłym starania, mające za zadanie doprowadzenie do bezpośrednich porozumień pomiędzy producentami rolniczymi poszczególnych krajów — w myśl wskazówek programowych, ustalonych przez Międzynarodową Komisję Rolniczą — były w dalszym ciągu prowadzone w okresie sprawozdawczym. Utrzymywano nadal stosunki bezpośrednie z rolnikami Rzeszy Niemieckiej oraz zapoczątkowano współpracę z przedstawicielami rolnictwa francuskiego.

Na osobiste zaproszenie przez P. Darré, Ministra Rolnictwa Rzeszy Niemieckiej, P. Prezes Fudakowski był obecny na ogólno-rolniczym zjeździe (Bauerntag) w Goslarze w dniach od 15 do 18 listopada 1934 roku i przy tej sposobności odbył szereg konferencyj z czołowymi przedstawicielami rolnictwa niemieckiego — przedewszystkiem z Dr. H. E. Winterem, Wice-Prezesem Międzynarodowej Komisji Rolniczej w Paryżu — Głównym Kierownikiem Sztabu Aprowizacji Żywnościowej (Stabshauptabteilungsleiter im Reichsnährstand), który, dla dalszego ich prowadzenia przybył w dniu 15 stycznia 1935 r. do Warszawy.

Na konferencjach omawiano przedewszystkiem warunki umożliwienia wykonania małego układu z października 1934 r. Ze strony P. Prezesa Fudakowskiego były przedstawione warunki, umożliwiające wykonanie tego układu.

Dnia 24 czerwca 1935 r. przyjechała do Polski delegacja rolnictwa francuskiego w liczbie 7-miu osób, pod przewodnictwem P. Senatora Józefa Faure, przewodniczącego Zgromadzenia Prezesów Izb Rolniczych. Delegacja została zaproszona przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., w związku z powołaniem przez sfery rolnicze francuskie spe-

cjalnego komitetu do współpracy rolnictwa francuskiego z rolnictwem innych krajów.

Delegacja bawiła w Polsce od 24 czerwca do 1 lipca r. b. Przed przyjazdem do Warszawy zatrzymała się w Poznaniu, Toruniu i Gdyni, w drodze powrotnej zaś — w Krakowie, zwiedzając cały szereg gospodarstw wiejskich, oraz zakładów przetwórczych. W Warszawie odbyła delegacja w lokalu Związku szereg wspólnych posiedzeń z przedstawicielami rolnictwa polskiego, w wyniku których ustalono i przyjęto następujące rezolucje:

1) obie strony stwierdzają, że do czasu ostatecznego załatwienia sprawy powiększenia wzajemnej wymiany towarowej, utrzymanie i rozwój tranzakcyj bieżących odpowiada interesom obu krajów;

2) należy zbadać i zaproponować rządom obu krajów środki, któreby w ramach odpowiedniej organizacji mogły podnieść i rozwinąć wzajemną wymianę produktów rolniczych;

3) zwiększenie eksportu do Polski francuskich produktów rolniczych jest możliwe. W szczególności powinno to dotyczyć (prócz takich produktów, jak wino i koniak) owoców, a specjalnie owoców egzotycznych, kwiatów, reproduktorów hodowli koni i owiec, serów, będących specjalnością francuską, oraz nasion traw i roślin pastewnych w ramach ogólnego planu polskiego Ministerstwa Rolnictwa;

4) powiększenie eksportu polskich produktów rolniczych na rynek francuski jest możliwe, przy uwzględnieniu jego różnorodnego charakteru, pod warunkiem jednak, że nie pociągnie to za sobą skutków uciążliwych dla rolnictwa francuskiego, przedewszystkiem z punktu widzenia obniżenia cen wewnętrznych.

W szczególności powiększenie to mogłoby być zastosowane do tawich produktów, jak: baranina i fasola w ziarnie, a pozatem mogłoby się rozszerzyć na sadzeniaki ziemniaków oraz — w tych granicach, na jakie pozwolą warunki ekonomiczne — na żywe barany, konie rzeźne, jaja, drewno tarte, jęczmień browarny, groch w ziarnie i żywy drób.

Obie strony zobowiązały się przeprowadzić szczegółowe badania nad artykułami, wymienionemi w przytoczonych wyżej rezolucjach, w celu wyjaśnienia, w jakich granicach możliwe jest zwiększenie ich importu na rynek polski i rynek francuski, oraz jakie są warunki techniczne wymiany. Wyniki tych badań będą przedmiotem rozważań następnej konferencji przedstawicieli rolnictwa Polski i Francji, która odbędzie się we Francji w październiku r. b., a następnie zostaną przedłożone przez delegacje czynnikom rządowym obu krajów.

W końcu rezolucyj zamieszczony został dezyderat delegacji polskiej w sprawie emigrantów polskich we Francji. Zdaniem delegacji — część emigrantów polskich we Francji, dotkniętych bezrobociem w przemyśle, mogłaby być zatrudniona z pożytkiem w charakterze robotników rolnych, dzierżawców i t. p. Obie strony wyraziły zgodną opinję, że powyższe zagadnienie, posiadające wyjątkowo doniosłe znaczenie, powinno być szczegółowo zbadane w możliwie prędkim czasie.

Rezolucja, przyjęta i podpisana przez obu Prezesów delegacyj Francji i Polski, PP. J. Fauré i K. Fudakowskiego, została zaaprobowana w Paryżu na ogólnem zebraniu Komitetu do współpracy rolnictwa francuskiego z rolnictwem innych krajów i powierzona do wykonania specjalnie w tym celu powołanej komisji.

Z zebrań międzynarodowych organizacyj rolniczych w okresie sprawozdawczym wymienić należy doroczne zebranie Międzynarodowej Komisji Rolniczej z siedzibą w Paryżu, oraz Konferencję Drzewną, zwołaną przez Międzynarodowy Komitet Drzewny (C.I.B.).

Konferencja Drzewna odbyła się w Wiedniu w dn. 24—28 października 1934 r., pod przewodnictwem Prezesa C.I.B., Krystyna Hr. Ostrowskiego, Prezesa Rady Naczelnej Związków Drzewnych w Polsce. Drugim delegatem polskim na wspomnianej konferencji był przedstawiciel Zrzeszenia Związków Właścicieli Lasów — organizacji, wchodzącej w skład Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. — p. Witold Babiński. Na konferencji były reprezentowane wszystkie państwa, eksportujące drzewo a należące do C.I.B., a więc: Austrja, Polska, Rumunja, Czechosłowacja i Jugosławja, a pozatem Łotwa, Finlandja, Szwecja, Z.S.S.R., oraz przedstawiciel Kanady w charakterze obserwatora.

Głównym tematem obrad było omawianie konjunktury na rok 1934-35. W przewidywaniu zniżki zapotrzebowania w wysokości około 10%, zalecono państwom eksportującym dostosowanie eksportu do przewidywanej konjunktury. Pozatem omawiano prace propagandowe, oraz prace Głównego Biura Statystycznego, istniejącego przy C.I.B., przyczem stwierdzono, że wobec uzyskania współpracy Wielkiej Brytanji, statystyka obejmuje obecnie wszystkie kraje.

Program i porządek dzienny dorocznych zebrań Międzynarodowej Komisji Rolniczej, jak również projekt ogólnej rezolucji oraz szeregu uchwał w poszczególnych zagadnieniach zostały opracowane na posiedzeniu Prezydjum Komisji, które się odbyło w Paryżu dn. 12 lutego 1935 r. W naradach Prezydjum brał udział Prezes Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, p. Kazimierz Fudakowski, w charakterze urzędującego Wice-Prezesa Komisji oraz jej Prezesa Honorowego.

Ogólne doroczne zebranie Międzynarodowej Komisji Rolniczej odbyło się w Brukseli w dniach od 27 lipca do 2 sierpnia 1935 r. Oprócz zebrań plenarnych, miały miejsce zebrania dwóch istniejących przy M.K.R. Sekcyj: Spółdzielczej oraz Pracy. W zebraniach wzięli udział delegaci instytucyj rolniczych 18-tu państw, pozatem obecni byli: Naczelny Dyrektor Międzynarodowego Instytutu Rolniczego w Rzymie — Brizi i zastępca Dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy w Genewie. Rolnictwo polskie było reprezentowane przez P. Kazimierza Fudakowskiego, Prezesa Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P., oraz PP. Mecenasa Zygmunta Nadratowskiego i Aleksandra Mazaraki'ego.

Głównym przedmiotem obrad było:

1) wydanie deklaracji do opinji publicznej nierolniczej, informującej o katastrofie grożącej rolnictwu;

2) rozważanie zagadnienia gospodarki planowej w świetle dokonanych już doświadczeń przez poszczególne państwa;
3) zagadnienie produkcji zwierzęcej i tłuszczowej i inne.

Deklaracja daje wyraz jednogłośnej opinji delegatów rolniczych wszystkich krajów, reprezentowanych na zebraniu, i ma na celu zwrócenie uwagi opinji nierolniczej i jej organów na położenie rolnictwa i konieczność uwzględnienia jego potrzeb w planach gospodarczych narodowych i międzynarodowych. (Ton deklaracji jest ostry i odbiega od zwykłych formuł obrad międzynarodowych, które, w chęci tuszowania przeciwieństw, szukają łagodnych wyrazów). Deklaracja podkreśla specjalnie światowe znaczenie zagadnienia zbożowego ze względu na jego powszechny charakter, oraz znaczenie spraw tłuszczów jadalnych. W ustępie końcowym Międzynarodowa Komisja Rolnicza apeluje do rządów i społeczeństwa, aby miały na uwadze, że kryzys gospodarczy ma również źródło natury moralnej, dlatego, aby przyspieszyć likwidację kryzysu, należy dążyć do odbudowy zaufania zarówno w stosunkach wewnętrznych, jak i międzynarodowych w drodze utrzymania porządku i ładu wewnętrznego, oraz poszanowania wielkich zasad etycznych, stanowiących podstawę cywilizacji.

Zagadnienie gospodarki planowej było omawiane na zebraniu plenarnem oraz na zebraniach sekcyjnych. Po wysłuchaniu szeregu referatów stwierdzono, że dotychczasowe doświadczenia poszczególnych krajów nie dały dotąd rezultatów, któreby pozwoliły na jakieś poważne uogólnienie. Postanowiono nadal studjować to zagadnienie, gromadząc systematycznie czynione próby.

W związku z uchwałami Komitetu Ekonomicznego Ligi Narodów, powziętemi w kwietniu 1935 r. w sprawie protekcjonizmu w rolnictwie — bez zasięgnięcia opinji eksporterów rolniczych — co wywołało komentarze sprzeczne z interesami rolniczemi — Zebranie powzięło rezolucję, zwracającą się do Komitetu Ekonomicznego Ligi Narodów z propozycją badania zagadnień rolniczych w ścisłem porozumieniu z przedstawicielami rolnictwa, w drodze powoływania tak, jak to dotąd miało miejsce, kwalifikowanych ekspertów rolniczych.

W sprawie *reglamentacji w zakresie produkcji i importu tłuszczów* powzięto rezolucję, stwierdzającą konieczność wzmożonej obrony produkcji masła i smalcu przed konkurencją importowanych tłuszczów roślinnych oraz tłuszczu wielorybiego.

Po raz pierwszy na zebraniu Międzynarodowej Komisji Rolniczej było przedmiotem obrad zagadnienie *oddłużenia w rolnictwie.* W wyniku dyskusji nad wnioskiem, zgłoszonym przez Czechosłowację, uchwalono zobowiązać Prezydjum do rejestrowania wysiłków, czynionych w tym kierunku w poszczególnych krajach, ich krytycznej oceny i przygotowania wniosków na następne zebranie.

Na zebraniu *Sekcji Pracy* rozważano zagadnienie wpływu polityki rolnej w dobie kryzysu na położenie gospodarcze i socjalne drobnego rolnictwa i robotników rolnych, oraz poruszono sprawę ewentualnego uzależ

nienia wysokości płac robotniczych od dochodu brutto gospodarstwa rolnego.

W związku z omawianiem zagadnień socjalnych, Międzynarodowa Komisja Rolnicza przyjęła z zadowoleniem do wiadomości rezolucję XIX Międzynarodowej Komisji Pracy o powołaniu do życia stałej Komisji Rolniczej przy Międzynarodowem Biurze Pracy w Genewie.

Przez cały czas trwania zebrań dorocznych Międzynarodowej Komisji Rolniczej, obrady były prowadzone na wysokim poziomie i miały charakter wybitnie rzeczowy. Podkreślić należy coraz silniej zarysowujące się wyczucie potrzeby walki z konkurencją zamorską i dążenia do autarchji europejskiej.

Ustalono, iż następne doroczne zebranie Międzynarodowej Komisji Rolniczej odbędzie się w 1936 r. w Oslo. Następny Kongres Rolniczy — w 1937 r. w Hadze.

PRACE W DZIEDZINIE USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO I ORGANIZACJI ROLNICTWA.

Prace nad uporządkowaniem długów rolniczych do dnia 31 lipca 1935 roku.

W dniu 4 sierpnia 1934 r. Komitet Ekonomiczny Ministrów uchwalił tezy, na podstawie których miały być opracowane projekty rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej, dotyczące uporządkowania długów rolniczych. Tezy te w poważnym stopniu różniły się od tez, przedstawionych przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. w memorjale z dnia 30 czerwca 1934 r.

Po uchwaleniu tez nastąpił 2½ miesięczny okres energicznej pracy nad przygotowaniem projektów rozporządzeń, w ciągu którego to okresu prezes Związku interwenjował wielokrotnie u czynników miarodajnych bądź w zakresie poszczególnych zagadnień, bądź na temat ogólnego stanowiska Związku, ponadto zaś dyrektor Związku i kierownik właściwego referatu mieli możność uczestniczenia w większości prac przygotowawczych.

Wreszcie przed ostateczną redakcją tekstów rozporządzeń, dyrektor Związku złożył głównej komisji prawniczej szczegółowo opracowane i umotywowane poprawki w liczbie 65-ciu, które komisja zdołała jeszcze rozważyć. Pomimo, że w wielu przypadkach inicjatywa należała do Związku, że współudział jego był zawsze aktywny, i że wystąpienia te nie były nigdy spóźnione, zasady wysuwane przez Związek zostały tylko mniej lub więcej uwzględnione w październikowych dekretach.

Jako przygotowanie do prac oddłużeniowych Związek uważał za konieczne przeprowadzenie rejestracji zadłużenia rolniczego, co w rezultacie dawałoby — z jednej strony — odpowiedni materjał do określenia rozmiaru ulg, niezbędnych z punktu widzenia sytuacji finansowej posiadaczy gospodarstw wiejskich, z drugiej zaś — stwarzałoby właściwe warunki dla stosowania uporządkowania długów trybem automatycznym, t. j. na mocy działania z samego prawa, bez potrzeby uciekania się do indywidulnego postępowania. Projekt ten został odrzucony; na skutek tego Związek uznał,

iż trudno obliczyć, czy ulgi, przewidziane przez nowe ustawodawstwo, są rzeczywiście dostosowane do możliwości gospodarczych dłużników i że październikowe dekrety oparły się tak samo, jak i poprzednie, jedynie na bardzo hipotecznym materjale faktycznym. Ze względu na niezmierną doniosłość regulowanych spraw oparcie się na takim materjale jest zawsze pewnego rodzaju ryzykiem.

Związek uważał również za rzecz nieodzowną, w okresie przygotowywania nowych aktów prawnych, dotyczącycn uporządkowania zadłużenia rolniczego, wydanie przepisów, zawieszających egzekucję przeciwko gospodarzom rolnym. Zachodziła bowiem obawa, że właśnie w tym okresie oczekiwania wielu wierzycieli będzie starało się wykorzystać wszystkie możliwe środki, zmierzające do wycofania udzielonych kredytów, a to w obawie przed nieznanemi, a mającemi nadejść ustawami oddłużeniowemi.

I ten projekt nie znalazł uznania. Przyglądając się ówczesnej sytuacji na rynku artykułów rolniczych, na którym obserwowano, pomimo niezbyt wielkiego urodzaju, tak dużą podaż, że niektóre środki interwencyjne musiały ulec zawieszeniu, — mimowoli rodzi się zapytanie, czy w pewnej mierze przypuszczenia Związku nie były słuszne i czy odrzucenie wspomnianego projektu nie przyczyniło się do powiększenia trudności gospodarczych rolnictwa.

Zasadniczym postulatem Związku w zakresie uregulowania długów rolniczych była powszechność akcji finansowo-rolnej. W tym celu proponowano, aby akcja ta objęła całe zadłużenie rolnicze, jakie istniało w dn. 31 grudnia 1933 r., aby wszystkie zobowiązania rolników, oprócz bieżących rat instytucyj kredytu długoterminowego, należności z tytułu za pracę oraz podatków i świadczeń, których płatność zapada w 1934 r., podlegały uporządkowaniu, oraz aby uporządkowanie to było przymusowe w stosunku do wszystkich wierzycieli.

Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej starają się w zasadzie objąć wszelkie długi rolnicze, jednakowoż ograniczają się tylko do długów rolniczych, powstałych przed 1 lipca 1932 r. Prócz tego, rozporządzenie o konwersji i uporządkowaniu długów, wprowadziwszy podział gospodarstw na kategorje, nie pozwala na porządkowanie długów gospodarstw kategorji B., zadłużonych ponad 75% szacunku, oraz gospodarstw kategorji C., zadłużonych ponad 50, 40 i 30% tegoż szacunku, a to zależnie od wielkości gospodarstwa.

W ten sposób w zasadzie powszechności został utworzony wyłom, którego oszacować cyfrowo nawet w przybliżeniu nie jesteśmy w stanie, ale który napewno każe, przy obliczaniu kosztów obsługi zadłużenia, jakie będzie musiało corocznie ponosić całe rolnictwo, bardzo ostrożnie kalkulować rezultaty gospodarcze planu oddłużeniowego.

O powszechności akcji oddłużeniowej decyduje również przymus jej stosowania wobec poszczególnych kategoryj wierzycieli. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej nie przewidują tego przymusu w zakresie kredytu krótkoterminowego na rynku niezorganizowanym, w odniesieniu

do gospodarstw zaliczonych do grupy C.,, uznanych przez rozporządzenia za gospodarstwa niezadłużone nadmiernie, w zakresie zaś krótkoterminowego kredytu na rynku zorganizowanym — nie przewiduje się tego przymusu ani w stosunku do wszystkich gospodarstw grupy C., ani w stosunku do gospodarstw grupy B., których zadłużenie przewyższa 75% zrewidowanego szacunku tych gospodarstw. Na skutek tych postanowień powszechność uporządkowania długów rolniczych, chociaż w zasadzie uznawana, w praktyce nie będzie istniała.

Związek wyrażał pogląd, że uporządkowanie długów rolniczych powinno nastąpić w maksymalnym zakresie z mocy samego prawa, bez potrzeby wniosku zainteresowanych stron i bez zastosowania procedury dla załatwienia zgłoszonego wniosku.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej przyjęło to stanowisko w zakresie długów na rynku niezorganizowanym gospodarstw kategorji A. i B., przyczem w stosunku do tych ostatnich mogą być uchylone odpowiednie przepisy na mocy orzeczenia urzędu rozjemczego, o ile zadłużenie ich przekracza 75% szacunku. Prócz tego urzędy rozjemcze mogą uchylić stosowanie przepisów z mocy samego prawa w przypadkach, gdy uznają, że zdolności płatnicze i możliwości gospodarcze dłużnika pozwalają mu uiścić dług na warunkach dla wierzyciela korzystniejszych, lub że dłużnik zmniejsza bezpieczeństwo wierzytelności, a także, gdy dług powstał z tytułu odszkodowania. Biorąc pod uwagę zarówno szczupły zakres stosowania przepisów oddłużeniowych z mocy samego prawa, jak i możliwość licznych wyjątków, trudno dojść do wniosku, że propozycja Związku znalazła uznanie w dostatecznej mierze.

Równocześnie nadmienić należy, że wobec niezarejestrowania długów rolniczych, a co zatem idzie i nieoznaczenia odpowiednim znakiem tytułów dłużnych — rozterminowanie z mocy prawa, zwłaszcza przy wekslach wydanych in blanco, kryje w sobie dużą dozę niebezpieczeństw, a to ze względu na niski poziom uświadomienia szerokich warstw rolników. Jak z tego widać, plan Związku, który był powiązany jednolitą myślą przewodnią, realizowany częściowo, nie może dać odpowiedniego rezultatu.

Trzecim głównym postulatem Związku był postulat skonwertowania całego zadłużenia rolniczego, które mieści się w granicach 50% szacunku, lub też może być w tych granicach zabezpieczone, na długoterminowy kredyt emisyjny. Postulat ten przewidywał przymus dla wszystkich stron, w grę wchodzących.

Sprawa ta znalazła oddźwięk w rozporządzeniu o konwersji i uporządkowaniu długów rolniczych. Przewidziana tam jest bowiem możliwość konwersji zadłużenia na dług długoterminowy, jednakowoż z tem ograniczeniem, że pozostawiono pełną swobodę instytucjom ziemskiego kredytu długoterminowego w przyznawaniu pożyczek konwersyjnych, a także ograniczono przymus w stosunku do wierzycieli rynku zorganizowanego właściwie jedynie do ustępowania pierwszeństwa w wykazie hipotecznym, przyczem owo ustępowanie nie ma przekraczać granic 50% zadłużenia. Je-

żeli zważy się, iż nawet ograniczono swobodę w udzielaniu takich pożyczek posiadaczom gospodarstw wiejskich grupy C., w zasadzie tylko do normy 30%, 40% i 50% szacunku, a to zależnie od obszaru, wówczas wystąpi z dostateczną wyrazistością różnica między projektem Związku, a planem, który ma być wykonany.

Zasadniczym momentem w projekcie Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. było ustalenie, że koszty obsługi zadłużenia rolniczego muszą być dostosowane do faktycznie istniejących możliwości płatniczych. Ponieważ Związek nie mógł operować cyframi rzeczywistego zadłużenia rolnictwa i musiał opierać się na hipotecznym szacunku tego zadłużenia, dokonanym przez Ministerstwo Skarbu, w opracowaniach Związku, dotyczących obniżenia kosztów obsługi długów rolniczych, przyjęto tylko pewne wytyczne, z tem zastrzeżeniem, że powinny one ulec rewizji, w zależności od wyniku rejestracji zadłużenia, która była projektowana. Wytyczne te polegały na tem, że wszystkie długi rolnicze, które mieszczą się w granicach 50% szacunku, przejdą na pożyczki amortyzacyjne w ciągu 55 lat, pozostałe zaś zadłużenie miało być według tego projektu rozterminowane na lat 15, przyczem w ciągu pierwszych lat trzech obowiązywałaby karencja. Oprocentowanie według propozycji Związku nie powinno przekraczać, wobec instytucyj kredytu długoterminowego, łącznie z groszem administracyjnym — 3%, a wobec innych wierzycieli — 3%.

Wysokość oprocentowania na 3% w stosunku rocznym została przyjęta jako zasada w stosunku do porządkowanych kredytów krótkoterminowych na rynku niezorganizowanym, posiadanych przez gospodarzy rolnych grupy A. i grupy B., przyczem w stosunku do tej ostatniej grupy przy zadłużeniu do 75%. Prócz tego ta sama stopa procentowa może być stosowana w drodze orzeczeń urzędów rozjemczych do gospodarstw grupy C., o ile ich zadłużenie mieści się w odpowiednich granicach, z tem jednak, że stopa procentowa dla tych gospodarstw może dochodzić również do 4½%. Toż samo oprocentowanie (3%) będzie obowiązywało w stosunku do kredytów Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej. Wysokość stopy procentowej z tytułu długów na rynku zorganizowanym została ustalona w granicach od 4½% do 7½%.

Wreszcie, w zakresie długoterminowego kredytu zorganizowanego, pozostała bez zmiany stopa procentowa w wysokości 4½%, do czego dochodzić będzie grosz administracyjny, który ulec ma pewnemu obniżeniu. Jeżeli zważy się, że ze względu na brak powszechności w uporządkowaniu długów rolniczych, cały szereg długów podlega oficjalnej stopie bankowej, lub też, jeszcze częściej, stopie zasądzonej w orzeczeniach sądów, wówczas należy uznać, że koszty oprocentowania zadłużenia rolniczego są oczywiście znacznie większe, aniżeli to projektował oddłużeniowy plan Związku.

Równocześnie nadmienić należy, że rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej nie przewidują okresu karencyjnego, wobec czego już od 1 kwietnia 1935 r. następować ma ratalna spłata sum kapitałowych. Jedynie w zakresie kredytu długoterminowego emisyjnego obowiązywać będzie

mniej więcej do początków 1936 r. okres karencyjny, przewidziany w ustawie o t. zw. dużej konwersji, poczem nastąpi również i w tym zakresie znaczne wzmożenie kosztów obsługi kredytu.

Wkońcu nadmienić trzeba, że rozporządzenia Prezydenta przyjmują okres rozterminowania spłaty długu przeważnie na lat 14, a w niektórych przypadkach na 10 i w tej więc dziedzinie możemy zaobserwować pewne zwężenie programu, sformułowanego przez Związek.

Pragnąc ułatwić likwidację stosunków między rolnikami a ich wierzycielami, Związek wysunął koncepcję stosowania możliwie w szerokich rozmiarach systemu bonifikat przy przedterminowych spłatach. System ten miał polegać na zastosowaniu skali w ciągu pierwszych trzech lat w ten sposób, że spłaty w pierwszym roku miały umarzać 200% spłacanej sumy.

Ten projekt uzyskał w zasadzie uznanie i znalazł oddźwięk w wydanych rozporządzeniach. Różnica główna polega na tem, że Związek liczył na skuteczność tego zabiegu w pierwszem trzechleciu dlatego, że przypuszczał, że w tym okresie będzie obowiązywała karencja. System bonifikat bez okresu karencyjnego zgóry jest skazany na działanie w bardzo ograniczonym zakresie.

Rozporządzenia Prezydenta przewidują, że w ciągu pierwszych trzech lat posiadacze gospodarstw wiejskich, zaliczonych do kategorji A., uzyskają przy przedterminowych gotówkowych spłatach bonifikaty polegające na tem, że 100 zł. umarza 150 zł., wszyscy zaś posiadacze gospodarstw wiejskich mogą w tymże czasie spłacać swe długi, przekraczające 500 zł. papierami wartościowemi, a ich kurs, według którego wierzyciele będą musieli je przyjmować, ustalać będzie Minister Skarbu.

Wysokość bonifikaty przy spłacie gotówkowej jest zbyt mała, aby stanowiła dostateczną zachętę. Ponieważ kursy papierów wartościowych ustalono w sposób podobny, dlatego system bonifikat nie odegrał roli w dziedzinie uporządkowania długów rolniczych.

Najszerzej został uwzględniony punkt programu Związku, stwierdzający, że kredyty, udzielane w najróżnorodniejszych formach przez Państwo, zwłaszcza dla pewnych celów natury gospodarczej i społecznej, powinny ulec poważnemu obniżeniu. To zagadnienie zostało w sposób dodatni rozwiązane w zakresie Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej i uzyskało podstawy prawne dla realizacji w zakresie należności banków państwowych oraz prywatno-prawnych należności Skarbu Państwa.

Również całkowicie został zaaprobowany projekt ograniczenia należności z tytułu kosztów adwokackich, sądowych i egzekucyjnych, do 20% sumy dłużnej i zasądzonych odsetek.

Jaki widać z przytoczonych porównań, system uporządkowania długów rolniczych, przyjęty w rozporządzeniach Prezydenta Rzeczypospolitej, jest bliski, pod względem zasadniczych koncepcyj, do systemu, opracowanego przez Związek. Różnice polegają głównie na pominięciu niektórych, zdaniem Związku, zasadniczych pozycyj programu, oraz na zwężeniu rozmiaru niektórych z projektowanych ulg.

W szeregu drobniejszych zagadnień udało się uzyskać pomyślne rezultaty. Pierwszem z tych zagadnień, które zostało w sposób pomyślny dla rolnictwa, a zgodnie z projektem Związku, rozwiązane, jest zagadnienie wyłączenia nieużytków przy ustalaniu obszarów gospodarstwa. Zagadnienie to jest niezmiernie ważne przedewszystkiem z punktu widzenia interesów rolnictwa województw wschodnich.

Drugiem zagadnieniem jest sprawa ustalenia, jakie procenty i inne koszty wtórne będą porządkowane łącznie z samemi sumami dłużnemi. Pierwotny pomysł, jaki zdawało się, że uzyska prawo obywatelstwa, polegał na tem, iż poza orbitą akcji oddłużeniowej miano pozostawić wszystkie należności, jakie powstały po 1 lipca 1932 r. W ten sposób stałyby się natychmiast wymagalne sumy, które narosły w ciągu dwóch lat od całości zadłużenia rolniczego. Oczywiście, przyjęcie takiego stanowiska byłoby równoznaczne z przekreśleniem całej akcji finansowo-rolnej, gdyż sumy, o których mowa, nie mogłyby być przez rolników spłacone i stałyby się przyczyną masowych egzekucyj, rujnujących gospodarstwa rolne. Jeszcze w projektach, zgłoszonych do ostatecznej decyzji Ministrów, ustalonem było, że akcji oddłużeniowej podlegać będą jedynie te należności wtórne, które powstały do dnia 1 stycznia 1934 r. Wkońcu jednak zwyciężył pogląd Związku, że najwcześniejszą datą, jaka może być stosowana przy rozwiązywaniu tego zagadnienia jest data wejścia w życie rozporządzenia, i w rezultacie ustalono tę datę na dzień 1 listopada 1934 roku.

Zgodnie ze zgłoszonemi poprawkami, zostało postanowione, że urzędy rozjemcze rozstrzygać będą o dacie powstania długu, a także ustalono, że w przypadkach zaciągania pożyczek długoterminowych na cele konwersyjne przez posiadaczy gospodarstw zaliczonych do grupy C., Minister Skarbu będzie mógł dopuścić udzielanie tych pożyczek w granicach do 50% szacunków, nawet w przypadkach, gdy zasadniczo granice te zostały oznaczone na 30% i 40% szacunków. To ostatnie zagadnienie zostało rozwiązane kompromisowo, gdyż propozycje Związku szły w kierunku ustalenia zasady, iż we wszystkich przypadkach pożyczka konwersyjna może być udzielana do 50% szacunku gospodarstwa.

Również owocem kompromisowego stanowiska jest oznaczenie wysokości długu, który może być spłacany papierami wartościowemi, na złotych 500. Pierwotne propozycje szły w kierunku ustalenia tej wysokości na zł. 1.000, Związek zaś reprezentował stanowisko, iż uprawnienie spłacania papierami wartościowemi nie powinno być ograniczone żadną wysokością sumy dłużnej.

Wbrew pierwotnemu stanowisku, które zarysowało się na licznych konferencjach w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych, zwyciężył pogląd, reprezentowany ustawicznie przez przedstawicieli Związku, że krótkoterminowe długi na rynku niezorganizowanym posiadaczy gospodarstw, zaliczonych do grupy B., powinny być regulowane z mocy prawa.

Następnie została uwzględniona propozycja Związku, aby można było zaciągać długoterminowe pożyczki również na cele konwersji długów, niezabezpieczonych hipotecznie. Sprawa ta jest o tyle ważna, że tylko w tym wypadku wierzyciele muszą przyjmować listy zastawne, otrzymane przez rolnika w wyniku konwersji, na poczet swych należności po kursie al pari.

Również udało się uzyskać możność zwalniania ręczycieli z ich obowiązków, jeżeli dług, za który ręczyli, zostanie zabezpieczony hipotecznie w granicach 75% szacunku majątku, podczas gdy pierwotnie proponowano, aby te granice były określone granicami bezpieczeństwa pupilarnego.

Jednem z najważniejszych zagadnień przy realizowaniu akcji oddłużeniowej jest postanowienie, że niezapłacenie dwóch kolejno po sobie następujących rat powoduje wymagalność całej sumy dłużnej. Przedstawiciele Związku wypowiadali pogląd, że wymagalność powinna być ograniczona jedynie do niezapłaconej raty. W rezultacie wytrwałej i długotrwałej dyskusji zostało ustalone, że jeżeli idzie o posiadaczy gospodarstw, zaliczonych do grupy A., cała suma staje się wymagalna, jeżeli nie zostaną zapłacone kolejno po sobie następujące dwie raty, ale tylko wtedy, gdy wysokość ich została ustalona bądź przez urząd rozjemczy, bądź przez przewodniczącego urzędu rozjemczego, bądź przez sąd. Ponadto, urząd rozjemczy uzyskał uprawnienie do uchylania skutków zalegania z zapłatą w przypadkach, gdy zaległości powstały bez winy dłużnika, z powodu siły wyższej, która spwodowała czasową jego niewypłacalność. W ten sposób zostały poważnie ograniczone ujemne skutki, jakie płynąćby mogły z surowości przepisów, zawierających rygory na wypadek niepłacenia rat.

Również niemal w ostatniej chwili zostało przypomniane, że w tezach Komitetu Ekonomicznego Ministrów przewidziano uregulowanie prywatnoprawnych należności Skarbu Państwa. W tym też duchu zostały skonstruowane przepisy art. 12 rozporządzenia o konwersji i uporządkowaniu długów rolniczych, upoważniające Radę Ministrów do ustalenia zasad, według których należności te będą mogły być nietylko rozterminowane, ale nawet umarzane w części lub całości.

W zakresie działalności Banku Akceptacyjnego zdołano zapobiec wprowadzeniu przepisu, który uniemożliwiłby zawieranie układów konwersyjnych z instytucjami wierzycielskiemi, które udzieliły rolnikom kredytów średnioterminowych.

W tymże zakresie przyjęta została propozycja przedstawicieli Związku, aby przymus zawierania układów konwersyjnych z posiadaczami niektórych gospodarstw wiejskich był zaopatrzony w odpowiednio silny rygor w postaci udzielenia urzędom rozjemczym prawa zawieszania kroków egzekucyjnych, wszczynanych przez instytucje wierzycielskie w stosunku do tych gospodarstw. Postanowienie to urealniło przepisy o przymusowych układach konwersyjnych, bez niego zaś przymus ów byłby wyłącznie teorją.

Wreszcie przedstawiciele Związku występowali wielokrotnie przeciwko koncepcjom takiego postępowania układowo-likwidacyjnego, w którem

decyzja o wszczęciu postępowania, a także i likwidacji majątku należeć miała do czynników administracyjnych. Jeżeli te wystąpienia choć w drobnym stopniu przyczyniły się do usunięcia owych projektowanych przepisów, należy uznać je za wystąpienia pozytywne.

Przytoczenie tych kilkunastu pomyślnych wyników zabiegów przedstawicieli Związku ma na celu jedynie wskazanie, że praca Związku, włożona w sprawę uregulowania zadłużenia rolniczego w okresie półrocza, nie została całkowicie bez skutku.

W ciągu następnych miesięcy Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. wystąpił do odpowiednich władz z pismami, obejmującemi następujące zagadnienia finansowo-rolne:

1. Spłata długów rolniczych papierami wartościowemi.
2. Zwalnianie żyrantów (poręczycieli).
3. Zadłużenie rolników z tytułu kredytów na meljoracje rolne.
4. Kredyty celowe, klęskowe i zadłużenie w instytucjach rolniczo-handlowych.
5. Zadłużenie osadników w Wileńskim Banku Ziemiańskim.
6. Uporządkowanie długów dzierżawców rolnych.
7. Redukcja zadłużenia z tytułu nabycia traktorów.
8. Uregulowanie zadłużenia instytucyj rolniczo-handlowych.
9. Uregulowanie zaległości podatkowych oraz zaległości w dziedzinie opłat socjalnych.
10. Uporządkowanie prywatno-prawnych długów rolniczych wobec Skarbu Państwa i instytucyj prawa publicznego.
11. Wstrzymanie egzekucyj w rolnictwie w zakresie spraw uporządkowanych z mocy prawa.
12. Długi lombardowe w Wileńskim Banku Ziemiańskim.
13. Plany „oddłużenia" w bankach państwowych.
14. Rozporządzenie wykonawcze do ustawy o wierzytelnościach w walutach obcych.
15. Zaliczanie gospodarstw wiejskich do grup A., B. i C. i podwyższanie odpowiednich norm.
16. Porządkowanie długów wobec Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej.
17. Przedterminowe spłacanie długów.
18. Zagadnienie karencji.
19. Zasady postępowania układowego.

Obserwując rezultaty dekretów październikowych w ciągu trwania roku sprawozdawczego, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. doszedł do przekonania, że przepisy w nich zawarte nie wystarczają dla ostatecznego uporządkowania długów rolniczych. Stanowisko to zostało zasygnalizowane czynnikom miarodajnym w memorjale ogólnym z dnia 25 kwietnia 1935 roku.

Sprawy danin i opłat prawno-publicznych.

Referat danin i opłat prawno-publicznych utworzony został we wrześniu 1934 r. W tym czasie na terenie Rządu były już w pełnym toku prace nad projektami szeregu ustaw podatkowych, które następnie wniesione zostały do laski marszałkowskiej. Nadto w Ministerstwie Skarbu przygotowywano tekst przepisów wykonawczych do ordynacji podatkowej, uchwalonej podczas sesji Sejmu i Senatu w roku 1933/34. Ta ostatnia ustawa, jak wiadomo, wprowadziła daleko idące zmiany w tekście przepisów proceduralnych dla państwowych podatków bezpośrednich.

Jeżeli się zważy, że pomiędzy rządowemi projektami ustaw znajdował się projekt reformy podatku gruntowego, to pominąwszy już wszelkie inne, posiadające zresztą również doniosłe znaczenie dla interesów rolnictwa projekty ustaw i rozporządzeń, — wypada podkreślić, że moment powołania do życia referatu danin i opłat prawno-publicznych przypadał na okres prac ustawodawczych, zapoczątkowujących dzieło polskiej reformy podatkowej.

W okresie sesji parlamentarnej, prace referatu były głównie poświęcone opinjowaniu projektów ustaw początkowo w okresie opracowywania projektów na terenie właściwych ministerstw, później zaś na terenie Sejmu i Senatu. Wyliczyć tu należy:

1) projekt ustawy, nowelizującej przepisy ustawy o budowie i utrzymaniu dróg publicznych,
2) " " o pobieraniu odsetek od zaległości w podatkach państwowych i innych daninach publicznych,
3) " " o podatku gruntowym,
4) " " o klasyfikacji gruntów dla podatku gruntowego,
5) " " o daninie szkolnej,
6) " " o świadczeniach w naturze na niektóre cele publiczne,
7) luźne koncepcje zryczałtowania podatku dochodowego.

Z wyliczanych wyżej projektów, wymienione pod 1) i 3), zostały zastąpione bądź w toku opracowania, bądź na terenie Sejmu projektami, o których mowa w pp. 6 i 4. Projekt daniny szkolnej został poniechany całkowicie. Koncepcja zryczałtowania podatku dochodowego nie została wogóle ujęta w formę projektu ustawy. Pozostałe projekty stały się ustawami i w tekście ich wiele uwag i postulatów Związku znalazło uwzględnienie.

Ogólnie biorąc, postulaty Związku, zgłoszone do wyliczonych projektów, zmierzały:

1) do nierozszerzania zakresu świadczeń w naturze, a to zważywszy na możliwość dalszego powiększania obecnych ciężarów publicznych;

2) do znacznego zniżenia odsetek, pobieranych od zaległości podatkowych;

3) do możliwie jasnej i praktycznej redakcji przepisów o klasyfikacji gruntów i separowania klasyfikacji od tendencji fiskalnych, a także zapewnienia fachowości oceny wydajności gruntów;

4) do zniżki ogólnej ciężarów rolniczych, a już w każdym razie niewprowadzania ciężarów nowych lub usztywniania ciężarów elastycznych.

Poza projektami ustaw, w tymże czasie referat podatkowy zajęty był przepisami o ulgach podatkowych i szczegółową analizą projektowanych przepisów wykonawczych do poszczególnych artykułów ramowych ordynacji podatkowej, których wprowadzenie w życie powierzone było Ministrowi Skarbu. Mamy tu na myśli:

1) przepisy o uproszczonej rachunkowości rolniczej,
2) przepisy o ulgach z tytułu klęsk elementarnych,
3) przepisy o normach dochodowości.

Aczkolwiek przepisy wykonawcze do ordynacji podatkowej zostały wydane, jednakże żaden z wyliczonych wyżej problemów nie znalazł w nich pełnego rozwiązania, nadto niektóre z przepisów okazały się nieżyciowe.

W zakresie przepisów o ulgach podatkowych, Związek dążył do wykazania konieczności rozszerzenia ulg w porównaniu ze stanem z roku 1933/34, co jak wiemy, uwieńczone zostało pomyślnym rezultatem. W zakresie wykonania ordynacji podatkowej, Związek wskazywał na konieczność nadania przepisom wyliczonych wyżej projektów rozporządzeń — treści uwzględniającej istotne możliwości rolnictwa i warunki życiowe pracy rolnika, a to drogą nadania nowej redakcji przepisom o normach dochodowości, zbliżającej te normy do istotnych wyników gospodarczych — oraz opracowania możliwie prostej rachunkowości rolniczej, którą rolnicy byliby w stanie prowadzić sami bez pomocy buchalterów.

W zakresie ulg z tytułu klęsk żywiołowych — Związek zabiegał o nadanie odpowiednim przepisom redakcji, gwarantującej rolnikom sprawiedliwy osąd stopnia zniszczeń i strat i właściwy rozmiar oraz formę ulg.

Ponieważ, jak to już zaznaczono, zarówno projekty ustaw, jak i przepisów wykonawczych, posiadały znaczenie zasadnicze dla interesów rolnictwa, przeto należałoby zorganizować aparat, reprezentujący bezpośrednio opinję zrzeszonych izb i organizacyj rolniczych w pracy referatu danin i opłat prawno-publicznych, aby w ten sposób opracowania, przygotowywane przez referat, znajdowały oparcie w terenie i nosiły charakter jednolitej opinji zorganizowanego rolnictwa. Wychodząc z tego założenia, powołano do życia przy Prezydjum Związku Izb i Organizacyj Rolniczych Komisję danin i opłat prawno-publicznych oraz 3 podkomisje: podatków państwowych, podatków samorządowych i ubezpieczeń społecznych. Zarówno Komisja jak i podkomisje działały już przez całe drugie półrocze roku sprawozdawczego i spełniły całkowicie wyznaczoną im rolę. Pracami komisyj kierowali:

p. prezes Tadeusz Krzyżanowski — jako przewodniczący Komisji danin i opłat prawno-publicznych,

p. prezes Kazimierz Światopełk-Mirski — jako przewodniczący podkomisji podatków państwowych,

p. prezes Aleksander Mazarski — jako przewodniczący podkomisji świadczeń socjalnych,

p. prezes Jerzy Jabłoński — jako przewodniczący podkomisji podatków samorządowych.

W skład Komisji podatkowej wchodzili reprezentanci wszystkich Izb i Organizacyj Zrzeszonych w Związku, w skład podkomisji — po 4-ch członków, reprezentujących rolnictwo województw zachodnich, wschodnich, południowych i centralnych.

Jednocześnie z pracami nad projektami ustaw i rozporządzeń — referat danin i opłat prawno-publicznych prowadził pracę instrukcyjną dla Izb rolniczych, wskazując zadania, nałożone na Izby przez poszczególne przepisy, i udzielając wyjaśnień co do działalności Izb w tym zakresie.

Należy nadmienić, że z powodu skromnego budżetu ta kategorja prac referatu nie mogła być uwzględniona w dostatecznej mierze, wobec czego ograniczono się do spraw najważniejszych. W szczególności przeprowadzono odpowiednią akcję w zakresie czynności Izb rolniczych, wynikających z przepisów ordynacji podatkowej (udział reprezentantów Izb rolniczych w Komisjach odwoławczych itp.), oraz z przepisów ustawy o klasyfikacji gruntów (obsada stanowisk inspektorów klasyfikacyjnych — klasyfikacje wzorowe, instrukcje regjonalne i t. p.).

Poza omówionym wyżej zakresem działania referatu, pozostaje jeszcze dziedzina zagadnień bieżących mniejszego znaczenia. Chodzi tu o wysuwane przez życie wątpliwości i spory interpretacyjne, odnoszące się do obowiązujących przepisów prawnych, — zauważone w praktyce przez Izby i Organizacje rolnicze usterki w działalności władz niższych instancji i t. p. W tym zakresie w ciągu okresu sprawozdawczego, Związek Izb i Organizacyj Rol. występował do Ministra Skarbu z szeregiem memorjałów, które dotyczyły:

1) niestosowania się organów egzekucyjnych do niektórych obowiązujących przepisów prawnych;

2) przepisów rozporządzenia wykonawczego do ordynacji podatkowej o ulgach z tytułu klęsk elementarnych;

3) ograniczenia zajęcia sum, należnych niektórym dostawcom Państwowym, zalegającym z płatnością podatków;

4) zwolnienia od podatku przemysłowego instytucyj społeczno-rolniczych, prowadzących akcję organizacji zbytu wytworów gospodarstw wiejskich;

5) terminu sporządzania norm bilansowych i terminu zeznań o dochodzie;

6) interpretacji i stosowania przepisów ordynacji podatkowej i przepisów wykonawczych do ordynacji głównie z zakresu rachunkowości rolniczej;

7) odroczenia terminu składania deklaracji, przewidzianej w rozporządzeniu o ulgach podatkowych;

8) interpretacji niektórych przepisów rozporządzenia o ulgach podatkowych;

9) ulg dla powodzian;

10) interpretacji pojęcia dochodu podatkowego w związku z redukcją kapitału dłużnego i odsetek, stosowaną z mocy ustaw oddłużeniowych;

11) interpretacji przepisów o podatku kryzysowym do państwowego podatku dochodowego;

12) sprawy norm dochodowości.

W zakończeniu należy wreszcie wymienić prace referatu, prowadzone wspólnie z referatem ekonomiki gospodarstw nad ustaleniem wzorów najprostszej rachunkowości rolniczej, przystosowanej do wymagań ordynacji podatkowej, a więc posiadającej moc dowodową przy zeznaniach o dochodzie.

W wyniku tych prac przedłożono na specjalnem zebraniu odbytem przy współudziale reprezentantów Ministerstw Skarbu oraz Rolnictwa i Reform Rolnych oraz przedstawicieli Izb i Organizacyj rolniczych projekty wzorów ksiąg rachunkowych i uproszczonych załączników do zeznania o dochodzie. Zebranie przedłożone wzory zatwierdziło jednomyślnie, wobec czego komplet wzorów przesłany został do Ministerstwa Skarbu z prośbą o zatwierdzenie i nadanie wzorom mocy „ksiąg prawidłowych" w pojęciu ordynacji podatkowej.

W związku ze spodziewanem zaprowadzeniem ksiąg uproszczonych, księgowości rolniczej — referat podatkowy zapoczątkował prace Związku w zakresie organizacji działalności świeżo powstałych Izb rolniczych na polu rachunkowości rolniczej.

Prace prawno-organizacyjne.

Prace Związku w zakresie opinjodawczo-prawnym szły wzorem lat ubiegłych w dwóch kierunkach, a mianowicie: opinjowania nadesłanych do rozpatrzenia przez właściwe organa rządowe projektów nowych aktów ustawodawczych i ustalania zmian, których wprowadzenie w nich uznać należało za celowe z punktu widzenia interesów rolnictwa oraz opracowywania własnych projektów i występowanie do władz rządowych z wnioskami, zmierzającemi do podjęcia przez te władze inicjatywy ustawodawczej. Ponadto na prace Związku w tym zakresie złożyło się opracowywanie na żądanie członków Związku zagadnień o charakterze prawno-organizacyjnym (np. projektów regulaminów, statutów i t. p.), wydawanie opinij, co do właściwej interpretacji poszczególnych przepisów prawa oraz utrzymania stałego kontaktu z pracami legislatywnemi, obchodzącemi rolnictwo, na terenie izb ustawodawczych, z pracą Komisji Kodyfikacyjnej itp.

Jednym z ważniejszych zagadnień, które objęte zostały pracami prawnemi Związku była dziedzina struktury i funkcjonowania Izb Rolniczych. W tej dziedzinie zwrócić należy przedewszystkiem uwagę na fakt nowelizacji w okresie sprawozdawczym *prawa o izbach rolniczych,* dokonanej art. 66 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o unormowaniu właściwości władz i trybu postępowania w niektórych działach administracji państwowej. (Dz. U. R. P. Nr. 110 z 1934 r., poz. 975).

Art. 46 Rozporządzenia o Izbach Rolniczych — w brzmieniu nadanem mu nowelą z 1934 r. — postanawia, że prawa, obowiązki i odpowiedzialność pracowników Izb, warunki zawiązywania i rozwiązywania z nimi stosunku służbowego, uposażenie służbowe tych pracowników oraz ich zaopatrzenie emerytalne, zostaną określone Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, wydanem po zasiągnięciu opinji Izb Rolniczych, przyczem stosunek służbowy pracowników Izb, podlegających temu rozporządzeniu, posiada charakter publiczno-prawny.

Już przed wydaniem powołanej noweli podjęte zostały na terenie Związku prace nad opracowaniem *projektu przepisów służbowych* któreby mogły być wyzyskane przez Izby przy ustalaniu odnośnych norm.

Po wydaniu noweli prace Związku miały na celu przedyskutowanie na terenie Sekcji Izb Rolniczych, zasad, na których odnośne przepisy winny się opierać, rozpatrzenie dezyderatów poszczególnych Izb i opracowanie projektu rozporządzenia, któryby mógł być wyrazem postulatów Izb i jako taki być wyzyskany przy pracach na terenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, nad ustaleniem projektu odnośnego rozporządzenia.

W wykonaniu tak pomyślanej pracy, opracowane zostały przedewszystkiem tezy wytyczne, które po przedyskutowaniu posłużyły za podstawę do opracowania projektu rozporządzenia, obejmującego całokształt materjału wiążącego się ze stanowiskiem służbowem pracowników samorządu rolniczego.

Omówiony projekt został rozesłany do przedyskutowania do wszystkich Izb Rolniczych, a ponadto złożony nieoficjalnie naskutek wyrażonego życzenia — Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych do wykorzystania przy pracach nad projektem rozporządzenia.

W dalszym ciągu podjętej pracy rozpatrywał Związek napływające od Izb opinje oraz prowadził studja nad zagadnieniem, zabezpieczenia emerytalnego dla pracowników Izb.

W październiku 1934 roku zostały ukończone prowadzone przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych przy udziale Związku prace nad ustaleniem tekstu instrukcji, mającej być wzorem dla Izb Rolniczych przy uchwalaniu *przepisów o budżetowaniu w Izbach Rolniczych.* Znaczenie tej instrukcji uległo jednak zmianie wobec wejścia w życie noweli z grudnia 1934 r. do prawa o Izbach Rolniczych — która to nowela odsyła

unormowanie przepisów o budżetowaniu w Izbach Rolniczych do mającego być wydanem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych.

Nad nadesłanym projektem przeprowadzone zostały narady przedstawicieli Izb Rolniczych, które doprowadziły do złożenia przez Związek w jesieni 1935 r. Ministerstwu obszernej opinji do projektu.

Naskutek uchwały Sekcji Izb Rolniczych opracował Związek w okresie sprawozdawczym *projekt przepisów rachunkowo-kasowych* dla Izb Rolniczych.

Przy opracowaniu projektu Związek zgodnie z opinjami Izb oparł się na zasadzie wprowadzenia buchalterji podwójnej systemu amerykańskiego, jako najekonomiczniejszej, najbardziej przejrzystej i ułatwiającej kontrolę.

Tak opracowany projekt rozesłany został do Izb Rolniczych do opinji a po wypowiedzeniu się Izb uzgodniony ze złożonemi uwagami na specjalnie zwołanej konferencji, a następnie złożony Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych wraz z omówieniem i szczegółowem zestawieniem zgłoszonych opinij Izb. W okresie sprawozdawczym omawiane prace nie zostały jeszcze na terenie Ministerstwa zakończone.

Wobec obowiązku składania przez *Izby Rolnicze rocznych sprawozdań z ich działalności* nastąpiła potrzeba pewnego ujednolicenia układu i sposobu ujęcia tych sprawozdań, celem stworzenia w tej drodze ich porównalności, umożliwiającej na podstawie sprawozdań poszczególnych Izb ujęcie stanu odpowiedniego zagadnienia czy działu pracy na terenie całego Państwa.

W związku z powyższem opracowany został na terenie Związku przez specjalną komisję i rozesłany do Izb Rolniczych projekt schematu sprawozdań rocznych Izb.

Zgromadzone również zostały i przepracowane materjały dotyczące nadawania przez Izby Rolnicze odznaczeń osobom zasłużonym dla rolnictwa. Na podstawie tych danych podjęto opracowanie projektu jednolitych zasad postępowania organów samorządu rolniczego w omawianej dziedzinie.

Stałym przedmiotem prac Związku było gromadzenie materjałów i współpraca przy ustalaniu wytycznych programowych prac samorządu rolniczego w poszczególnych działach. W szczególności wymienić należy prace nad ustaleniem *kompetencji Izb Rolniczych w dziedzinie gospodarki leśnej*, które doprowadziły do zwołania w lutym 1935 r. specjalnej narady przedstawicieli Izb Rolniczych poświęconej temu zagadnieniu. Szczegółowo opracowane wnioski, zmierzające do ustalenia zakresu kompetencji samorządu rolniczego w dziedzinie leśnictwa zostały złożone właściwym czynnikom rządowym i rozesłane wszystkim Izbom Rolniczym. Analogiczne prace prowadzone były nad zagadnieniami kompetencji Izb Rolniczych w dziedzinie spraw związanych *z hodowlą* — przy udziale Ko-

misji Hodowlanej Związku, nad zagadnieniem *organizacji prac ekonomicznych* w Izbach Rolniczych i t. d.

W zakresie stosunku Izb Rolniczych do *innych działów samorządu* poświęcono szczególną uwagę sprawom samorządu terytorjalnego, przyczem Związek konsekwentnie podtrzymywał w swoich pracach stanowisko zmierzające do wykazania właściwym czynnikom rządowym szkodliwości dublowania właściwych zadań i prac samorządu rolniczego przez powołane na obszarze niektórych województw wschodnich międzykomunalne związki rolnicze.

Współpraca Związku z innemi organizacjami samorządu gospodarczego (Związek Izb Przemysłowo-Handlowych i Związek Izb Rzemieślniczych) dotyczyła głównie poszczególnych konkretnych zagadnień polityki gospodarczej i spraw traktatowych.

W związku z wprowadzeniem samorządu rolniczego i rozszerzeniem ustawowej kompetencji Izb Rolniczych np. w zakresie nadzoru nad prowadzeniem ksiąg zarodowych zwierząt gospodarskich i t. p. wyłoniła się potrzeba dostosowania *struktury* szeregu *zrzeszeń rolniczych branżowych i organizacyj specjalnych* do nowych form ustrojowych rolnictwa.

Wyrazem tego była dokonywana w okresie sprawozdawczym zmiana dotychczasowych form statutowych związków hodowlanych, zmierzająca m. in. do dostosowania terytorjalnego zasięgu poszczególnych związków regjonalnych do okręgów działalności Izb Rolniczych. Związek Izb i Organizacyj Rolniczych współdziałał w opracowaniu i opinjowaniu odpowiednich projektów organizacyjnych, które ponadto w niejednym wypadku były poddawane kolegjalnym rozważaniom delegatów Izb i organizacyj na terenie właściwych komisyj Związku (n. p. Komisja do spraw hodowli), bądź na specjalnie zwoływanych konferencjach.

Analogiczne zagadnienia opracowywane były w odniesieniu do gospodarczych zrzeszeń branżowych powoływanych do życia w okresie sprawozdawczym z inicjatywy poszczególnych grup producentów.

Wzorem lat ubiegłych Związek rozwijał ożywioną działalność *w zakresie spraw i zagadnień spółdzielczych.*

Omawiany okres był rokiem reorganizowania spółdzielczości na podstawie znowelizowanej ustawy o spółdzielniach. Pierwszem zagadnieniem, któremu Związek poświęcił szczególną uwagę była sprawa reorganizacji Związków Rewizyjnych. Kompetentne czynniki rządowe wykreśliły jako wytyczne tej reorganizacji zmniejszenie liczby Związków rewizyjnych przy zrealizowaniu bardziej sprecyzowanego podziału według typów spółdzielni, które się w związkach łączą, z zachowaniem dla spółdzielczości mniejszości narodowych możności tworzenia własnych związków rewizyjnych. W obrębie tego zagadnienia zwrócić należy uwagę przedewszystkiem na fakt unifikacji, działających dotychczas często równolegle na jednym terenie dwuch największych związków rewizyjnych, jakiemi były „Zjednoczenie" i „Unja" — w jeden Ogólnokrajowy Związek Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych.

W ten sposób spółdzielczość rolnicza uzyskała jednolitą centralę, co winno się przyczynić do intensyfikacji jej rozwoju. Związek współdziałał przy utworzeniu Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-gospodarczych, biorąc udział przez swych przedstawicieli w naradach wstępnych oraz zgłaszając szereg poprawek do projektu statutu, który uległ gruntownemu przepracowaniu. Związek dążył przedewszystkiem do podkreślenia charakteru rolniczego, mającego powstać Związku, podkreślenia w nim roli czynnika społecznego, zagwarantowania oddziałom lokalnym możliwie szerokiego zakresu działalności, oraz ścisłej współpracy powstającej organizacji z Izbami Rolniczemi. Postulaty te zostały w części zrealizowane.

Drugiem zagadnieniem, które wymagało specjalnych prac była sprawa powiązania w terenie — prac spółdzielczości rolniczej z pracami fachowo - rolniczemi izb i organizacyj rolniczych. W tym zakresie zmierzał Związek przedewszystkiem do zrealizowania postanowienia ustawy o spółdzielniach, dotyczącego możliwości przekazania przez Radę Spółdzielczą prawa rewizji spółdzielni rolniczych niezwiązkowych Izbom Rolniczym. Przeprowadzone w tym względzie wstępne rozmowy na terenie Rady Spółdzielczej, aczkolwiek doprowadziły do pewnej krystalizacji możliwych w tej sprawie wytycznych organizacyjnych — nie doprowadziły do zrealizowania zagadnienia wobec zwrócenia przez Radę Spółdzielczą głównej uwagi na sprawy reorganizacji związków rewizyjnych, a z drugiej negatywnego w zasadzie ustosunkowania się tejże Rady do istnienia spółdzielni niezwiązkowych. Natomiast zrealizowany został w całej rozciągłości i wcielony do statutu Związku Rewizyjn. Spółdz. Roln. i Zarobk. Gosp. postulat Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, polegający na tem, że warunkiem zawiązania spółdzielni jest uzyskanie zaświadczenia właściwej terytorjalnie Izby Rolniczej o celowości powstania tej spółdzielni.

Wreszcie należy zwrócić uwagę na prace Związku zmierzające do wypracowania szczegółowych form współpracy spółdzielni terenowych z Izbami Rolniczemi i dobrowolnemi organizacjami rolniczemi — w tym kierunku zaprojektowany został szereg wytycznych, których realizacja powinna doprowadzić do lepszej koordynacji pracy nad podniesieniem rolnictwa.

Działalność Sekcyj.

Zagadnienie dotyczące organizacji i funkcjonowania Izb Rolniczych oraz dobrowolnych zrzeszeń rolniczych — ogólnych i specjalnych — wchodziły, zgodnie ze statutem, w zakres kompetencji właściwych sekcyj Związku. W okresie sprawozdawczym czynne były sekcje: Izb Rolniczych i Organizacyj Ogólno-Rolniczych. Sekcja Zrzeszeń Spółdzielczości Rolniczej znajdowała się w fazie organizacji.

Sekcja Izb Rolniczych.

Działalność Sekcji poświęcona była w okresie sprawozdawczym (zgodnie z jej regulaminem) sprawom organizacji i funkcjonowania Izb Rolniczych. Ponadto rozważane były w łonie Sekcji zagadnienia wiążące się z działalnością Izb, a dotyczące organizacyj ogólno-rolniczych i spółdzielczości rolniczej.

Wybrany na zebraniu Sekcji w dniu 8 czerwca 1934 roku Zarząd Sekcji w składzie: Przewodniczący — p. Prezes Dr. K. Papara, członkowie pp.: K. Morawski, T. Kozłowski, T. Krzyżanowski, B. Przedpełski oraz zastępcy: pp. Z. Wilski i J. Donimirski — odbył dwa posiedzenia w dniach 27.IX.34 i 29.III.35 r., przyczem przedmiotem obrad były następujące zagadnienia:

1) sprawa przepisów służbowych dla urzędników Izb;
2) zagadnienie międzykomunalnych Związków Rolniczych;
3) sprawa uregulowania nadzoru nad Izbami Rolniczemi:
4) sprawa nowelizacji rozporządzenia o Izbach Rolniczych;
5) sprawa nowelizacji instrukcji w sprawie stosunku samorządu terytorjalnego do rolnictwa;
6) sprawa współpracy Izb Rolniczych (i Związku) z innemi gałęziami samorządu gospodarczego;
7) sprawa stosunku Izb do Spółdzielczości Rolniczej;
8) sprawa zmiany statutu Związku;
9) sprawy związane z klasyfikacją gruntów;
10) polityka budżetowa Izb.

Ponadto odbyły się trzy zjazdy prezesów Izb, a mianowicie: w dniu 7.IX.1934 r. w Fredrowie pod Lwowem, 14.XII.1934 r. w Krakowie, 6.V.1935 r. w Łodzi, przyczem na zjazdach tych poza referatami omawiającemi organizację rolnictwa w okręgu, na terenie którego zjazd się odbywał i omówieniu spraw bieżących, rozważane były następujące zagadnienia:

1) sprawa stosunku samorządu rolniczego do organów rządowych;
2) możliwość zwiększenia stałych źródeł dochodowych Izb Rolniczych;
3) sprawy przetwórstwa i zbytu artykułów rolnych;
4) sprawy budżetowe Izb;
5) sprawa reorganizacji spółdzielczości;
6) sprawa stosunku Izb do zagadnień leśnych;
7) sprawa akcji Związku w zakresie opłat publicznych (powołanie Komisji);
8) zagadnienia, związane z ustawodawstwem finansowo-rolnem;
9) sprawa kas koleżeńskich dla pracowników Izb;
10) sprawa stosunku Izb do organizacyj ogólno-rolniczych oraz zagadnienie personelu instruktorskiego w terenie;
11) sprawa schematu sprawozdań Izb;

12) sprawa akcji wydawniczo-prasowej Związku;
13) sprawa pomocy rolniczej dla powodzian.

W dniach 9 i 10 lipca 1935 r. odbył się z inicjatywy Sekcji pierwszy zjazd dyrektorów Izb Rolniczych, na którym został wygłoszony referat, dotyczący aktualnych zagadnień pracy samorządu rolniczego na tle działalności Kieleckiej Izby Rolniczej. W drugim dniu zjazdu odbyła się wycieczka na teren powiatu Miechowskiego, gdzie zwiedzano szereg pla cówek kultury rolniczej.

W okresie sprawozdawczym Sekcja powołała trzy specjalne podkomisje dla opracowania poszczególnych zagadnień, a mianowicie:

1) podkomisję dla opracowania schematu sprawozdań rocznych Izb Rolniczych;
2) podkomisję dla opracowania projektu przepisów służbowych dla pracowników Izb Rolniczych;
3) podkomisję dla opracowania projektu przepisów rachunkowo-kasowych dla Izb Rolniczych.

Ponadto poszczególne zagadnienia z zakresu prac Sekcji rozważane były na specjalnie zwoływanych posiedzeniach przedstawicieli Izb, na które delegowani byli przez Izby pracownicy odpowiednich działów.

W szczególności należy podkreślić odbyty w dniach 29/30 kwietnia 2-dniowy zjazd kierowników wydziałów ekonomicznych, który przepracował program pracy tych wydziałów w Izbach oraz zjazd kierowników wydziałów leśnych — który zaprojektował wytyczne programu prac Izb w zakresie zagadnień leśnych.

Sekcja Organizacyj Ogólno-Rolniczych.

Sekcja Organizacyj Ogólno-Rolniczych Związku ukonstytuowała się w dniu 27 lutego 1935 r.

Do zakresu działania Sekcji należą w myśl jej regulaminu sprawy, dotyczące organizacji i funkcjonowania organizacyj ogólno-rolniczych oraz inicjowanie konkretnych prac Związku w dziedzinach, objętych działalnością tych organizacyj.

W szczególności zadaniem Sekcji jest, zgodnie z jej regulaminem, zespolenie pod względem metodycznym usiłowań i prac programowych dobrowolnych zrzeszeń ogólno-rolniczych w dziedzinach:

a) szerzenia oświaty rolniczej, postępu fachowego i podnoszenia kultury wsi;

b) rozpowszechniania racjonalnych form zbytu i przetwórstwa płodów rolnych oraz krzewienie wszelkich prac, zmierzających do podnoszenia bytu ekonomicznego najszerszych mas rolników w oparciu przedewszystkiem o organizację spółdzielczości;

c) propagowania potrzeb ogólnych i dezyderatów rolnictwa w dziedzinie wszelkich obciążeń publicznych (podatków i opłat państwowych,

samorządowych oraz opłat socjalnych), oraz krzewienie racjonalnych metod doradztwa ekonomiczno-prawnego, przeznaczonego dla użytku najszerszych sfer rolników, zrzeszonych w organizacjach ogólno-rolniczych;

d) usprawnienia organizacyjnego dobrowolnych zrzeszeń ogólno-rolniczych (towarzystw i kółek rolniczych) oraz zapewnienia im należytej pozycji zarówno w życiu społeczno-zawodowem rolnictwa, jak i wobec władz i instytucyj państwowych i samorządowych;

e) ustalenia form i metod współpracy organizacyj ogólno-rolniczych z izbami rolniczemi, samorządem terytorjalnym, zrzeszeniami spółdzielczemi oraz organizacjami rolniczemi specjalnemi (związkami hodowców, plantatorów poszczególnych ziemiopłodów i t. p.).

Organami Sekcji są: a) ogólne zebranie, b) zarząd, c) przewodniczący Sekcji, d) komisje.

Praca w ciągu kilku miesięcy objętych okresem sprawozdawczym przedstawia się następująco:

Dążąc do skupienia na terenie Sekcji całokształtu prac dobrowolnych organizacyj ogólno-rolniczych, poczyniono starania w kierunku przystąpienia do Związku nienależących dotychczas organizacyj tego typu. Na skutek powyższego zgłosiły przystąpienie i udział w pracach Sekcji: wojewódzkie Towarzystwa Organizacyj i Kółek Rolniczych w Białymstoku i Łodzi, delegatury oddziału Lwowskiego Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego w Stanisławowie i Tarnopolu, oraz Cieszyńskie Towarzystwo Rolnicze.

Celem bezpośredniego nawiązania kontaktu i stwierdzenia stanu organizacyjnego i prac tworzących Sekcję towarzystw, dokonano objazdu organizacyj ogólno-rolniczych, wchodzących w skład Sekcji, ponadto brano udział przez delegatów w zjazdach poszczególnych Wojewódzkich Towarzystwach Rolniczych.

Uwzględniając potrzebę pewnego ujednostajnienia struktury wojewódzkich i powiatowych organizacyj rolniczych przystąpiono do opracowania projektów statutów dla Wojewódzkich Towarzystw Rolniczych, Towarzystw Rolniczych Powiatowych i Kółek Rolniczych, oraz regulaminu dla Kółek Rolniczych, tworzonych jako oddziały powiatowych towarzystw rolniczych.

Statuty powyższe mają charakter statutów wzorowych i będą mogły być w miarę potrzeby wykorzystane przez poszczególne towarzystwa.

Wobec tego, że właściwe zorganizowanie poradnictwa prawnego dla ludności rolniczej jest jednem z czołowych zadań dobrowolnych organizacyj rolniczych, rozesłana została ankieta w sprawie stanu poradnictwa prawnego w terenie. Zadaniem ankiety jest zebranie materjałów, któreby pozwoliły zorjentować się w stanie obsługi ludności rolniczej w zakresie prawnym przez organizacje, adwokatów, pokątnych doradców i t. p., oraz ustalić dostrzeżone braki organizacji tej obsługi i pożądane w tej dziedzinie reformy. Opracowanie ankiety jest w toku.

Uważając, że prace nad właściwem zorganizowaniem zbytu płodów rolnych jest jednem z czołowych zadań organizacyj ogólno-rolniczych, zainicjowała Sekcja powołanie w biurze Związku specjalnego referatu organizacji zbytu w organizacjach ogólno-rolniczych z zadaniem:

a) zbierania materjałów co do prac, wykonanych przez organizacje rolnicze w dziedzinie zbytu produktów rolnych i stosowanych w tym zakresie metod oraz badanie wyników tych prac;

b) dostarczania wojewódzkim towarzystwom rolniczym wiadomości o metodach pracy stosowanych w dziale zbytu produktów rolnych, które dały wyniki pozytywne, by w ten sposób zdobyte doświadczenie w jednej okolicy mogło być przyswajane i stosowane w innych miejscowościach;

c) służenia pomocą poszczególnym organizacjom wojewódzkim w pracach nad organizacją zbytu i w miarę potrzeby bezpośredni udział w tych pracach;

d) koordynowania prac nad organizacją zbytu w poszczególnych województwach z opracowanemi przez Związek wytycznemi.

Wreszcie wobec doniosłego znaczenia, jakie dla podniesienia gospodarczego i kulturalnego wsi posiada udostępnienie rolnikom odpowiednich wydawnictw, poczyniono przygotowania do zorganizowania akcji wydawniczej i kolportażowej w zakresie popularnych wydawnictw rolniczych.

Celem podjętej działalności jest skoordynowanie prac poszczególnych organizacyj i instytucyj, prowadzących akcję wydawniczą wśród ludności wiejskiej, nadanie tej akcji właściwego kierunku przez dobór odpowiednich do potrzeb ludności wiejskiej prac do druku, oraz obniżenie cen wydawnictw i dostosowanie ich do zdolności nabywczej rolników, co można osiągnąć w drodze zwiększenia nakładów i pozyskania większej liczby odbiorców. Projektuje się objąć kolportażem przedewszystkiem wydawnictwa tanie — w cenie kilkudziesięciu groszy.

PRACE W DZIEDZINIE ZAGADNIEŃ FACHOWO-ROLNICZYCH.

Dział meljoracyjny.

Prace wodno-meljoracyjne na terenie Państwa wykonywane są w ostatnich latach prawie wyłącznie przez Rząd, a po części także przez samorządy powiatowe.

Z resortu Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych prowadzone są przez urzędy wojewódzkie roboty o charakterze podstawowym, jak regulacje rzek niespławnych i obwałowania oraz meljoracje, związane z przebudową ustroju rolnego. Ministerstwo Komunikacji ma w swojej opiece drogi wodne w postaci rzek żeglownych i kanałów spławnych, urządzenia, zabezpieczające grunty od powodzi i inne. O rozmiarach robót w najbliższych dwu latach świadczy kwota projektowana na ten cel w wysokości około 50 miljonów złotych.

Prace w zakresie wodno-meljoracyjnym wykonywane są pozatem również przez powiatowe związki komunalne i choć, lokalnie biorąc, rozmiary ich nie są wielkie, jednak w sumie na obszarze całego Państwa stanowią one znaczną pozycję.

Wszystkie te roboty, jeżeli nie wyłącznie, to w przeważnej mierze służyć mają interesom rolnictwa i dlatego rolnictwo powoływane jest do świadczeń w postaci różnego rodzaju szarwarków, a niekiedy także świadczeń w gotówce.

Z tych względów wydaje się naturalnem, że zagadnienia wodno-meljoracyjne nie powinny być dla rolnictwa obojętne. Poznanie ich i odpowiednie ustosunkowanie się, a następnie wywieranie pewnego wpływu, zarówo przy projektowaniu całej akcji, jak później przy jej realizowaniu i konserwacji — to byłyby elementarne zadania, które w tej dziedzinie stają przed zorganizowanem rolnictwem, a którego ono jednakże dziś nie docenia należycie lub nie jest jeszcze dostatecznie do tej akcji przygotowane.

W dzisiejszym układzie stosunków predystynowanemi w dużej mierze do spełniania tej roli są izby rolnicze, które ustawowo mają zastrzeżoną opiekę nad meljoracjami, jak również współdziałanie z urzędami

państwowemi przy nadzorze nad działalnością rolniczą samorządów powiatowych i organizacyj rolniczych.

Zadaniem działu meljoracyjnego Związku jest orjentowanie rolnictwa w tym kierunku i pomaganie w zorganizowaniu właściwego aparatu w izbach rolniczych, tak, by mogły one spełniać rolę czynnika współpracującego w akcji wodno-meljoracyjnej kraju, stać się jej współtwórcami i koordynować ten dział pracy z innemi zadaniami o charakterze wyłącznie rolniczym, a zwłaszcza z hodowlą i spółdzielczością.

Jako fragment bardzo aktualny tego rodzaju akcji, zwraca uwagę sprawa rolniczego zagospodarowania łąk i pastwisk po dokonanej przez urzędy wojewódzkie podstawowej meljoracji tych gruntów. Znaczenie tych prac dla poprawy stosunków rolniczych, zwłaszcza przy obecnym kursie polityki rolniczej, nastawionej w większym niż dotychczas stopniu na kierunek hodowlany — jest duże. To też izby skwapliwie podjęły tę pracę i dalszy jej rozwój wydaje się być zapewniony.

Niemniej trzeba podkreślić, że jest to tylko fragment, że pozatem jest cały szereg zagadnień z dziedziny wodno-meljoracyjnej, które wymagają ciągłego naświetlania, by zdołały wreszcie wzbudzić potrzebne zainteresowanie i dały impuls do współpracy. Do najważniejszych i najpilniejszych zaliczyćby tu należało udział w opracowaniu zasad polityki w dziedzinie gospodarki wodnej, organizacji spraw meljoracyjnych, kredytowania i innych.

Referat meljoracyjny Związku zmierzał do osiągnięcia tych celów różnemi drogami: zapomocą referatów na zebraniach przedstawicieli izb rolniczych, zapomocą prasy, przez udział w pracach komisyjnych poszczególnych izb i organizacyj rolniczych lub związanych z rolnictwem i wreszcie przez udzielanie porad technicznych na gruncie i w biurze.

Przyszła organizacja spraw wodno-meljoracyjnych winna mieć takie ramy, by w nich zmieścić się mógł udział nietylko zorganizowanego rolnictwa, lecz także poszczególnych rolników, dla których należy stworzyć warunki, umożliwiające rozwój meljoracyj gruntów indywidualnie. Tutaj wszakże nasuwa się cały kompleks zagadnień, wymagających uprzedniego rozwiązania, bez czego nie byłoby widoków na pomyślne realizowanie tej idei. W pierwszym rzędzie do nich należy oddłużenie istniejących spółek wodnych i wprowadzenie szeregu uproszczeń i ułatwień w organizowaniu nowych, jak również dostosowaniu kredytów Państwowego Banku Rolnego do konjunktury rolniczej. Nawiązując zatem do tego działu, referat meljoracyjny Związku kontynuował pracę, mające na celu pomoc spółkom wodnym i ich związkom w zakresie oddłużenia oraz w zakresie spraw organizacyjnych, prawnych, technicznych i rachunkowych z uwzględnieniem rozdziału ciężarów wykonanych robót na poszczególnych członków. Zadania te rozwiązywane były bezpośrednio z zarządami poszczególnych spółek, a także z ich związkami powiatowemi i centralą, przy udziale Państwowego Banku Rolnego, jako kredytodawcy. Nastręczające się przytem spostrzeżenia, mogące mieć wpływ dodatni na przebieg dalszej akcji, prowadzonej przez administrację pań-

stwową, lub na przyszły rozwój akcji meljoracyjnej w kraju, były komunikowane odnośnym czynnikom, a przedewszystkiem Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych, Min. Skarbu i Państwowemu Bankowi Rolnemu.

Nawiązując do robót technicznych, prowadzonych przez czynniki państwowe, podjęto także prace z zakresu dokształcania niższego personelu technicznego drogą kursów specjalnych dla nadzorców robót. Wywołane to zostało tem, że rodzaj wykonywanych obecnie robót ma inny charakter i wymaga odmiennych kwalifikacyj w porównaniu do robót, prowadzonych przez ten personel w okresie dobrej konjunktury, kiedy meljoracje ograniczały się prawie wyłącznie do drenowania gruntów. Z tych względów personel tego typu nie posiada dostatecznego przygotowania technicznego i stąd wynika potrzeba doszkolenia, a ponadto przygotowania nowych kadr, stosownie do wzrastających rozmiarów wykonywanych robót. Kursy tego rodzaju zostały uruchomione w porozumieniu z zainteresowanemi ministerstwami w listopadzie r. b., przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie.

Szczegółowe zestawienie prac referatu wodno-meljoracyjnego za rok ubiegły podajemy niżej.

Brano udział w pracach komisyj Łąkowo-Meljoracyjnych izb: Lubelskiej, Warszawskiej, Poleskiej, Kieleckiej i Wileńskiej.

Zorganizowano w Związku konferencję przedstawicieli izb rolniczych, poświęconą omówieniu zadań izb w dziedzinie wodno-meljoracyjnej.

Zebrano w drodze ankiety, rozesłanej do izb i regjonalnych organizacyj rolniczych, dane w sprawie zadłużenia spółek wodnych.

Przeprowadzono dla izby Lubelskiej ekspertyzę, dotyczącą kwalifikacji terenów łąkowo-pastwiskowych powiatu Tomaszowskiego.

Współpracowano z izbami rolniczemi: Lwowską i Wielkopolską w zakresie ustalenia programu prac wodno-meljoracyjnych izb.

Brano udział w pracach Stowarzyszenia Łąkarzy, Związku Rolników i Leśników z wyższem wykształceniem (Komisja Meljoracyjna), Centralnego Towarzystwa Organizacyj i Kółek Rolniczych, Kuratorjum Zakładu Doświadczalnego Uprawy Torfowisk pod Sarnami i Związku Doświadczalników.

Działalność referatu meljoracyjnego była uzgadniana z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych w zakresie prac dotyczących izb rolniczych, spółek wodnych i organizacji kursów wodno-meljoracyjnych dla nadzorców robót.

W porozumieniu z Państwowym Bankiem Rolnym okazano pomoc spółkom wodnym w przeprowadzeniu rozdziału ciężarów na poszczególnych członków z tytułu kredytów zaciągniętych na drenowanie gruntów. W związku z tem miały miejsce wyjazdy do starostw powiatowych w Puławach (kilkakrotnie), Mińska-Mazowieckiego i Sokołowa Podlaskiego, dokąd wzywane były zarządy spółek dla konsultacji i udzielenia porad. Korzystało z nich 11 spółek, przyczem pięć z nich (z ogólną liczbą około 500 członków) trzykrotnie.

Na życzenie Państwowego Banku Rolnego, referat meljoracyjny brał udział w komisji rewizyjnej spółki wodnej Sołdany.

Ponadto odbyto szereg konferencyj z władzami Państwowego Banku Rolnego w sprawie oddłużenia, zarówno poszczególnych spółek, jak i całości akcji oddłużeniowej w tej dziedzinie.

Komitet Centralny do spraw spółek wodnych.

Ważniejszemi zadaniami Komitetu są:

1. Usprawnienie działalności spółek wodnych.
2. Obrona interesów.
3. Konserwacja wykonanych urządzeń wodno-meljoracyjnych.

W okresie sprawozdawczym Komitet zajmował się głównie sprawą oddłużenia spółek. Po uprzedniem przeprowadzeniu na ten temat ankiety w izbach i organizacjach rolniczych zorganizowany został zjazd delegatów powiatowych związków spółek wodnych przy udziale przedstawicieli Rządu, Państwowego Banku Rolnego i organizacyj, biorących udział w ankiecie.

Wynikiem prac było opracowanie memorjału do władz państwowych, który przedstawił istniejący w tej dziedzinie stan rzeczy, a zarazem wysunął postulaty, których realizacji domagają się powszechnie rolnicy zaangażowani w kredytach Państwowego Banku Rolnego.

Pozatem Komitet pracował nad sprawą konserwacji urządzeń wodno-meljoracyjnych, dalszej organizacji spółek i sprawą przydziału przez cukrownie plantacyj buraka cukrowego dla członków spółek, co umożliwi im tą drogą regularniejsze spłacanie zobowiązań do Państwowego Banku Rolnego.

Prócz prac powyższych udzielono porad ustnych w biurze:

wojewódzkim związkom spółek wodnych	— 3
powiatowym " " "	— 44
poszczególnym spółkom	— 25
organizującym się spółkom	— 2
i indywidualnych porad około	—200

Przy realizowaniu zadań referatu wodno-meljoracyjnego współpracowano z szeregiem wyżej wymienionych organizacyj, a nadto z redakcjami czasopism: Rolnik Ekonomista, Przewodnik Gospodarski, Inżynierja Rolna, Gospodarka Wodna i inne, oraz Agencją Prasową Związku, na łamach których rozwijano zagadnienia, dotyczące tego działu pracy. Razem ogłoszono 51 prac w postaci artykułów, notatek i porad. Opracowano i wydano nakładem Związku broszurę, dającą szereg praktycznych wskazówek, dotyczących konserwacji urządzeń wodno-meljoracyjnych, a ponadto 3 referaty w sprawie zadłużenia spółek wodnych, 3 memorjały do władz, 2 ankiety, 7 różnych sprawozdań, w tej liczbie 3 z działalności, 3 referaty dla organizacyj pokrewnych i przygotowano kilka opinij, jak np.: dla Państwowego Banku Rolnego, na Zjazd Samorządowy i t. d.

Prace nad zagadnieniami hodowlanemi.

Okres sprawozdawczy zaznaczył się w zakresie hodowli wejściem w życie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, owiec i trzody w związku z czem nastąpiła w pracy hodowlanej zasadnicza reorganizacja, polegająca na tem, iż właściwym czynnikiem sprawującym nadzór nad hodowlą stały się Izby Rolnicze, Związki hodowlane, zachowując nadal swoją wielką rolę, naskutek nowych przepisów muszą ściśle koordynować swe prace z samorządem rolniczym.

W tym stanie rzeczy wyłoniła się potrzeba powołania do życia organu, któryby, nie będąc dla poszczególnych Izb czy Związków Hodowców organem nadrzędnym w ich samodzielnej pracy w zakresie hodowli, mógł jednocześnie stać się terenem gdzieby zagadnienia, wymagające współpracy wszystkich kompetentnych czynników, znalazły właściwe ujęcie.

W tym celu postanowił Związek w okresie sprawozdawczym powołać do życia specjalną Komisję dla spraw hodowli bydła, której zadaniem ma być współpraca z Izbami Rolniczemi m. i. w akcji kwalifikowania elity, opinjowanie na wniosek poszczególnych Izb Rolniczych o wynikach prac fachowych z zakresu hodowli bydła zarodowego, pomoc w kwalifikowaniu materjału, zapisywanego do ksiąg bydła zarodowego, opinjowanie w sprawie celowości importu, prowadzenie prac badawczych w związku z doborem materjału zarodowego bydła, współdziałanie — na podstawie otrzymanych od związków danych — informacyj innym Związkom o sprzedażnym materjale hodowlanym, opracowywanie i coroczne ogłaszanie drukiem przesyłanych przez Izby Rolnicze wyników kontroli mleczności oraz wydawania na wniosek poszczególnych Izb opinji o stanie prowadzonych na ich terenach prac w zakresie kontroli mleczności.

W okresie sprawozdawczym odbyły się dwa posiedzenia Komisji do spraw hodowli w Związku, poświęcone ustaleniu programu jej prac oraz rozpatrzeniu aktualnych zagadnień związanych z reorganizacją dotychczasowego ustroju związków hodowlanych i stosunku ich do izb rolniczych.

W czerwcu 1935 roku utworzony został w biurze Związku referat dla spraw hodowli bydła, pod kierunkiem specjalnie w tym celu zaangażowanej siły fachowej. Referat przystąpił w pierwszym rzędzie do zgromadzenia materjału, który mógłby służyć za wzór przy opracowaniu przepisów o zapisywaniu najwybitniejszych sztuk do elity. W tym celu zwrócono się do kompetentnych czynników w tych krajach, gdzie zagadnienie elity zostało w sposób właściwy postawione, przyczem uzyskano szereg cennych informacyj i danych. Tak zgromadzony materjał wykorzystany został przy dalszych pracach nad omawianem zagadnieniem.

Ponadto prowadzono prace nad wydaniem, przyjętych od zlikwidowanych Związków Hodowców Bydła Nizinnego i Czerwonego Polskie-

go, nieogłoszonych dotychczas drukiem ksiąg rodowodowych — co posiada istotne znaczenie dla całokształtu pracy hodowlanej, zwłaszcza na terenie województw centralnych. Również, w związku z wejściem w życie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, z inicjatywy Związku odbyło się zebranie inspektorów nowozorganizowanych na terenie województw centralnych — związków hodowlanych, a to celem ustalenia jednolitych metod oceny przy licencji, dokonywanej w myśl postanowień rozporządzenia wykonawczego do ustawy o nadzorze nad hodowlą. Referat hodowlany Związku w pierwszym etapie swoich prac przystąpił do nawiązania kontaktu z poszczególnemi Izbami w zakresie pracy hodowlanej. Referat udzielał w okresie sprawozdawczym wielokrotnie potrzebnych porad i informacyj izbom i organizacjom drogą korespondencyjną oraz wyjazdów na teren.

Biuro Studjów nad Gospodarstwami Karłowatemi.

Biuro Studjów powstało dla opracowania planu pomocy wiejskiej w związku z zamierzoną przez Fundusz Pracy akcją pomocy niesamowystarczalnym gospodarstwom rolnym. Fundusz Pracy uznał, że walka z bezrobociem na odcinku miejskim nie może dać pozytywnych rezultatów tak długo, dopóki wieś, na skutek swojego ciężkiego położenia gospodarczego, będzie stale zasilała miasto nową falą bezrobotnych, szukających jakiejkolwiek podstawy do bytu. Pomoc, o charakterze trwałym, udzielona gospodarstwom niesamowystarczalnym, miałaby zatem na celu utrzymanie właścicieli tychże oraz członków ich rodzin na roli. Formułowanie planu bez przeanalizowania odpowiedniego materjału i głębszego wniknięcia w istotę zagadnienia okazało się niedostateczne i wyłoniła się potrzeba powołania do życia specjalnej do tego celu przeznaczonej placówki badawczej. Utworzono ją pod postacią osobnej komórki w Biurze Związku Izb i Organizacyj Rolniczych p. n. Biura Studjów nad Gospodarstwami Karłowatemi, dzięki staraniom ówczesnego Centralnego Komitetu do spraw organizacji gospodarstw przodowniczych, działającego pod kierownictwem prezesa Piotra Sobczyka przy Związku Izb i Organizacyj Rolniczych.

Zadaniem „Biura Studjów" było najprzód rozpoznanie stanu faktycznego, przy pomocy odpowiednio zebranego materjału badawczego — w następnym zaś etapie swoich prac, sformułowanie wniosków programowych i wytycznych, któreby określały charakter i wskazywały kierunek akcji Funduszu Pracy na odcinku niesienia pomocy gospodarstwom karłowatym.

Na uruchomienie i przeprowadzenie prac Biura Studjów, Fundusz Pracy udzielił Związkowi Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. dotację w kwocie 24.000 zł. do końca roku budżetowego 1934-35. Prace Biura Studjów zostały uruchomione w sierpniu 1934 r., przy udziale początkowo 2-ch pracowników, która to liczba już w listopadzie powiększyła się do 6.

Biuro Studjów przystępowało do pracy z tem nastawieniem, że wyniki jego opracowań i plan akcji na ich podstawie sformułowany, będą realizowane w konkretnej działalności Funduszu Pracy, który pierwotnie zamierzał preliminować na ten cel znaczniejszą kwotę corocznie, wynoszącą około 3 milj. zł. Suma ta, aczkolwiek skromna w stosunku do wielkości zapotrzebowania — rokowała nadzieję, że przy jej pomocy będzie można rozwinąć akcję podniesienia gospodarstw karłowatych przynajmniej w tych ośrodkach wiejskich, które są najbardziej dotknięte klęską rozdrobnienia i bezrobocia.

Wkrótce „Fundusz Pracy" wycofał się z zamiaru prowadzenia akcji o charakterze ściśle rolniczym i prace Biura Studjów straciły swój pierwotny bezpośredni cel praktyczny — przyjmując charakter dociekań strukturalnych o bardziej długofalowym zakresie. Przepracowanie tego kapitalnego zagadnienia — z równoczesnem wskazywaniem kierunku jego rozwiązywania, winno mieć duże znaczenie. W obecnym stanie rzeczy problem bezrobocia wiejskiego, oraz problem nędzy wsi wysuwa się na pierwsze miejsce przed kwestją bezrobocia miejskiego. Zasięg i rozmiary jego są tak znaczne, iż śmiało można rzec, że staje się ono jednem z najważniejszych i najcięższych do rozwiązania zagadnień społeczno-państwowych. Już sam fakt, że na gospodarstwach karłowatych do 2 ha bytuje w Polsce około 6 miljonów ludności wiejskiej — a na gospodarstwach do 5 ha — około 12 miljonów — mówi sam za siebie. Rodziny, żyjące na gospodarstwach niesamowystarczalnych, znajdują się w specjalnie ciężkiem położeniu. Produkty z własnego gospodarstwa często nie wystarczają na zaspokojenie własnych skromnych potrzeb — a to, co zbywają ze swego głodowego budżetu (najczęściej jaja, trzodę chlewną i mleko), tylko w wyjątkowych wypadkach pomaga wiązać koniec z końcem, skutkiem niezmiernie niskich cen za produkty rolne. Przeważająca większość rodzin, bytujących na gospodarstwach karłowatych, żyje w niezmiernie ciężkich warunkach materjalnych — nie mając środków na zaspokojenie najkonieczniejszych potrzeb. Zahamowanie emigracji zagranicznej, która pochłania w dużym stopniu przyrost naturalny wsi — oraz nikłe, w okresie kryzysu wręcz znikome możliwości odpływu do miast i ośrodków przemysłowych — przy zawsze jeszcze dużej liczebności rodzin chłopskich — powoduje stałe powiększanie się ilości bezrobotnych względnie częściowo bezrobotnych na wsi. Odpadła również większość źródeł dochodów ubocznych, które dla wielu gospodarstw karłowatych były ważną podstawą do bytu.

Jest zrozumiałe, że próby rozwiązania omawianego problemu przedstawiają się jako niezmiernie trudne. Nie ulega jednak wątpliwości, że sam problem w tej czy innej formie musi doczekać się planu rozwiązania, przyczem potrzeba podjęcia takiego planu staje się z roku na rok bardziej nagląca.

Biuro Studjów, zakreślając sobie plan pracy badawczej, postawiło sobie za zadanie: poznanie przeciętnych warunków egzystencji w gospo-

darstwach karłowatych w drodze zanalizowania i przedstawiania metodą statystyczną i monograficzną ich położenia, a następnie wyodrębnienie i wydobycie na wierzch dla celów normatywnych tych przejawów organizacji ich bytu, które wybijają się ponad średni poziom umiejętnością zdobycia dla rodziny lepszego, nawet wystarczającego, utrzymania. Szczególną więc uwagę zwróciło Biuro Studjów na zagadnienie samej organizacji gospodarstwa karłowatego, poświęcając mu kilka konkursów i prac, które usiłują sklasyfikować typy gospodarstw, dostarczające większego zatrudnienia dla rodzinnych rąk roboczych i zapewniające wyższą opłacalność gospodarowania. Zamierzając w dalszym ciągu iść po linji poszukiwania źródeł zatrudnienia i dochodu dla gospodarstw karłowatych, przedewszystkiem w płaszczyźnie samego gospodarowania, Biuro Studjów zdaje sobie sprawę, że zaledwie zapoczątkowało badanie zagadnienia, któremu należy się trwała uwaga i stałe jego rozwiązywanie. W pracy przestrzegana jest zasada opierania się wyłącznie na materjale życiowym, przez praktykę sprawdzonym, a unikająca tworzenia koncepcyj „z głowy", które łatwo mogłyby nie wytrzymać próby życia.

Doceniając znaczenie pracy gospodyni wiejskiej, której rola wzrasta w miarę spadku wielkości gospodarstwa, Biuro Studjów podjęło zebranie obszernych materjałów dla opracowania tego zagadnienia, poświęcając mu 1 ankietę i 2 konkursy. Należy zaznaczyć, że kontakt, nawiązany z instytucjami i poszczególnemi osobami w Belgji i Czechosłowacji, celem uzyskania pewnych wzorów metodycznych, przy przygotowaniu kwestjonarjuszy dla określenia roli i znaczenia gospodyni wiejskiej, nie dał wyników, wobec braku podobnych badań w tych krajach.

Podjęta akcja badawcza osiągnęła w tym zakresie powodzenie, przechodzące oczekiwania, okazało się bowiem, że kilkaset gospodyń — i to z tak drobnych gospodarstw — zechciało wziąć udział w ankiecie i potrafiło skreślić własnoręcznie, lub podyktować córce, opis swojego gospodarowania. Sam ten fakt jest znamiennym i musi zastanowić każdego, którego obchodzą przemiany, zachodzące w życiu wiejskiem. Mniej natomiast naogół doceniły, niestety, odnośną ankietę nasze organizacje rolnicze, to też materjał, zebrany pośrednio przez instruktorki Kół Gospodyń, pozostawia dużo do życzenia pod względem ilości i treści.

W praktycznem wykonaniu prace nad zagadnieniem gospodarstw karłowatych przedstawiały się w roku sprawozdawczym, jak następuje:

Chcąc pracę badawczą oprzeć na materjale konkretnym, postanowiono dotrzeć do różnych czynników, zajmujących się życiem wiejskiem, jak: sami gospodarze i gospodynie, instruktorzy i instruktorki, badacze naukowi, działacze społeczni, organizacje społeczno-gospodarcze, oraz organizacje i samorządy rolnicze. Dla osiągnięcia tego celu ogłoszono 9 konkursów i ankiet.

Ankieta Nr. 1 „Krótka charakterystyka gospodarstwa karłowatego", sporządzona przez instruktorów Izb Rolniczych i gospodarzy na pod-

stawie kwestjonarjusza, dotycząca organizacji gospodarstwa i jego budżetu.

Nadeszło 221 wypełnionych kwestjonarjuszy, na których podstawie została przygotowana do druku praca p. t. „Produkcyjność systemów gospodarczych w gospodarstwach karłowatych".

Ankieta Nr. 2 dotycząca znaczenia kobiety-gospodyni w karłowatem gospodarstwie wiejskiem — zbierana u gospodyń za pośrednictwem instruktorek Kół Gospodyń Wiejskich według specjalnej instrukcji.

Nadeszło 240 odpowiedzi. Materjał w opracowaniu statystycznem.

Konkurs Nr. 3 na „Organizację karłowatego gospodarstwa rolnego"— został ogłoszony dla instruktorów organizacji gospodarstw przodowniczych wraz ze specjalnym regulaminem, rozesłanym w 200 egzemplarzach.

Nadesłano 7 prac, z których nagrodzono 3.

I nagroda — 200 zł.

2 II-gie nagrody po 100 zł.

Nagrodzone prace będą publikowane.

Konkurs Nr. 4 — na „Opis gospodarowania w gospodarstwie karłowatem" — rozesłany bezpośrednio do samych gospodarzy w ilości 2.000 kwestjonarjuszy, oraz ogłoszony w prasie.

Nadeszło 560 opisów — najwięcej z terenu Małopolski Zachodniej. Z liczby tej zostało nagrodzone 15 opracowań — po 50 zł. 5 opisów i po 25 zł. — 10.

Nagrodzone prace będą drukowane w całości — pozostałe posłużą do syntetycznego opracowania poszczególnych zagadnień, związanych z materjalnem położeniem gospodarstw karłowatych. Jest to najliczniejszy i najcenniejszy materjał — zgromadzony przez Biuro Studjów, który pozwala wniknąć i zorjentować się w głównych problemach i bolączkach dzisiejszej wsi.

Konkurs Nr. 5 na „Opis pracy gospodyni wiejskiej w gospodarstwie karłowatem". Nadeszło 312 opisów.

Z liczby tej zostało nagrodzone 17 opracowań: 3 po 50 zł. i 14 po 25 zł.

Konkurs Nr. 6 na „Porównawczą monografję dwóch gospodarstw karłowatych", przeznaczony głównie dla katedr ekonomiczno-społecznych w uczelniach rolniczych. Wobec nieobesłania z powodu krótkiego terminu, konkurs ten połączono z następnym i ogłoszono ponownie.

Konkurs Nr. 7 na „Monografję, dotyczącą pracy gospodyń na wsi".

Nadeszło 5 prac, słabo opracowanych — nagród nie przyznano.

Ankieta Nr. 8 — w sprawie położenia gospodarstw karłowatych, rozesłana do działaczy wiejskich.

Nadeszło 109 odpowiedzi, które zostaną opracowane.

Ankieta Nr. 9 w tejże sprawie, rozesłana do organizacyj i instytucyj rolniczych i gospodarczych.

Nadeszło 60 odpowiedzi, które będą opracowane łącznie z poprzednią ankietą Nr. 8.

Należy zaznaczyć, że w Niemczech znalazły zainteresowanie nasze formularze, kwestjonarjusze i regulaminy konkursów.

Biuro Studjów przygotowało jeszcze jedną ankietę — dla zebrania odpowiednich danych dla określenia udziału gospodarstw karłowatych w różnego rodzaju typach spółdzielni — oraz dla rozpatrzenia stopnia przystosowania spółdzielczości do potrzeb i możliwości gospodarstw karłowatych. Ankieta ta będzie przeprowadzona dopiero w jesieni, po ukończeniu pilniejszych robót rolnych.

W celu zwiększenia na przyszłość skąpej liczebności istniejących zamknięć rachunkowych z gospodarstw karłowatych, pozwalającej na wyciąganie wniosków jedynie o nader ograniczonym zasięgu, Biuro Studjów rozesłało w sierpniu r. ub., niezwłocznie po rozpoczęciu swojej akcji, 128 książek rachunkowych do gospodarstw karłowatych. Książki przynajmniej w połowie wrócą do opracowania na jesieni 1935 r.

W okresie sprawozdawczym opracowano, bądź też doprowadzono do stadjum końcowego opracowania w Biurze Studjów lub przez specjalistów z zewnątrz (także przez kńczących studentów S.G.G.W., pod fachowem kierownictwem) następujące problemy:

1) Rozmieszczenie gospodarstw karłowatych w kraju z przystosowaniem spisu 1921 r. do nowego podziału administracyjnego Państwa i próbę uchwycenia dynamiki agrarnej na przykładzie 4-ch powiatów wg. materjałów Pow. Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych i stopniowo ogłaszanych przez G.U.S. wyników spisu 1931 r.

2) Opłacalność gospodarstw karłowatych w 4-ch rejonach południowych z uwzględnieniem robocizny ludzkiej, na podstawie materjałów rachunkowych Wydziału Ekonomiki Rolnej Drobn. Gospod. Wiejsk. Instytutu Puł.

3) Produkcyjność systemów gospodarczych w gospodarstwach karłowatych na podstawie ankiety.

4) Bilans zbóż i ziemniaków w gospodarstwach karłowatych.

5) Praca ludzka i sprzężajna w gospodarstwach karłowatych.

6) Źródła przychodów w gospodarstwach karłowatych.

7) Spożycie w gospodrstwach karłowatych (2 prace).

8) Majątek i jego struktura w gospodarstwach karłowatych.

9) Zadłużenie gospodarstw karłowatych i jego dynamika.

W trakcie opracowania znajdują się następujące tematy:

Dobór odmian nasion i gatunków drzew dla gospodarstw karłowatych, ogródki i znaczenie uprawy warzyw w gospodarstwach karłowatych, potrzeby oświatowe gospodarstw karłowatych, rola i znaczenie gospodyni wiejskiej w gospodarstwie karłowatem z uwzględnieniem organizacji pracy gospodyni (2 prace) na podstawie ankiet, typy organizacyjne gospodarstw karłowatych (na podstawie ankiety), z uwzględnieniem postępu w gospodarce w porównaniu z generacją poprzednią i zamierzeniami na przyszłość, opinje instytucyj i działaczy o położeniu gospodarstw karłowatych (opracowania 2 ankiet), dynamika agrarna, ruch ludności ze wsi do miast i odwrotnie, zarobki uboczne, zbyt, kredyt i t. p. zagadnienia, wynikające z ankiety Nr. 4.

Nadto wiele zagadnień z badanej dziedziny pozostaje jeszcze nie poruszonych i będzie mogło być wzięte na warsztat przez odpowiednich specjalistów dopiero na jesieni i w zimie r. b. W pierwszym rzędzie należy tutaj: sprawa uprawy roślin lekarskich w gospodarstwach karłowatych, badana z punktu widzenia możliwości szerszego wprowadzenia tej wysoce pracochłonnej kultury do organizacji gospodarstw. Równolegle czekają na opracowanie pod odpowiednim kątem widzenia: sprawa przemysłu ludowego, uprawy lnu i wiele innych. Wytyczne dla tych opracowań są skrystalizowane, kompetentni autorzy wybrani — brak jedynie środków na realizację.

Wydano i rozpowszechniono broszurę p. t. „Badania gospodarstw karłowatych i ich potrzeb" — D-ra St. Antoniewskiego. Syntetyczny referat generalny, obejmujący w pierwszem przybliżeniu dające się wyprowadzić z całokształtu przeprowadzonych badań wnioski, będzie mógł byc przygotowany po zakończeniu etapu studjów.

Jak wynika z przedstawionego przebiegu prac, podjęte zostały gruntowne badania o szerokim zakresie i należy oczekiwać, że rzucą one dużo światła na położenie wielkiej rzeszy ludności wiejskiej, przyczyniając się do poszukiwania dróg rozwiązania kwestji zatrudnienia nadmiaru rąk rolniczych i wyżywienia rodzin posiadaczy gospodarstw karłowatych. Dużą przeszkodą w szerszem rozplanowanu pracy o tak doniosłem znaczeniu społecznem jest brak środków finansowych, na bieżący bowiem okres budżetowy Fundusz Pracy przyznał dotację w wysokości tylko 10.000 zł. Należy też wspomnieć o warunkach dotacji Funduszu Pracy, dozwalającego przyjmować tylko bezrobotnych pracowników umysłowych (poza kierownikiem) w tym dziale i ograniczającego wysokość wynagrodzenia, co przysporzyło zrozumiałych trudności przy wyszukaniu, dobraniu i utrzymaniu personelu dla podjęcia tak odpowiedzialnej pracy.

Prace Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa.

W roku sprawozdawczym władze Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa przedstawiają się następująco:

Rada — składająca się z przedstawicieli Izb i Organizacyj Rolniczych, pracujących w dziedzinie nasiennictwa i należących do Związku Izb i Organizacyj Rolniczych.

Prezydjum — składające się z 5 członków i ich zastępców wybranych przez Radę.

Do Prezydjum wybrani zostali kierownicy instytucji nasiennych wchodzących w skład Sekcji Centralnej.

Prezydjum wybrało ze swego grona Prezesa, vice-Prezesa oraz ustaliło kandydaturę Kierownika i jego zastępcy.

W okresie sprawozdawczym — Rada odbyła 2 zebrania, a Prezydjum 3.

Prace Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa obejmują następujące działy:

Kwalifikacja roślin.

W roku sprawozdawczym tak jak i w 2 latach poprzednich stosunek powierzchni zasiewów kwalifikowanych do powierzchni obsiewu czterema głównemi roślinami zbożowemi, wyraził się liczbą około 0,05%.

Tablica I. przedstawia powierzchnię zasiewów w ha poddanych kwalifikacji w roku 1934 na obszarze całego Państwa z podziałem na rejony produkcji.

Dla uwidocznienia ewolucji, jaka zachodzi z roku na rok w powierzchniach poddawanych kwalifikacji, została sporządzona Tab. 2, obrazująca od roku 1927 stosunek powierzchni 4 zbóż kwalifikowanych do ogólnej powierzchni, obsianej temi zbożami.

Ustalenie się powierzchni zasiewów kwalifikowanych na stosunku wyrażających się 0,05%, zdaje się dowodzić, iż osiągany plon nasion uszlachetnionych odpowiada zapotrzebowaniu krajowemu, zredukowanemu przez panującą sytuację ekonomiczną w rolnictwie. Ponieważ jednak, ilość jest czterokrotnie mniejsza od normalnego zapotrzebowania, przypuszczać należy, że ewentualna poprawa konjunktury wpłynie na zwiększenie zasiewów kwalifikowanych, które mogą być do pewnego stopnia traktowane jako wskaźnik poziomu wytwórczości roślinnej państwa.

Co do nasion buraków cukrowych, które są naszym głównym artykułem nasiennym eksportowym, to słaby urodzaj na Zachodzie spowodował kształtowanie się cen na poziomie korzystnym zarówno dla hodowców jak i plantatorów.

Kredyty nasienne. W roku sprawozdawczym, tak samo jak i w latach poprzednich, nie było kolektywnego załatwienia spraw kredytowych przez firmy nasienne w Państwowym Banku Rolnym. Powrót do nawiązania planowej akcji kredytowania nasiennictwa przez Państwowy Bank Rolny, należy uważać za pożądany zarówno ze względów na interesy rolnictwa, jak również i hodowców, a to z tego względu, że eksport pol-

skich nasion buraczanych wzrasta i planowe współdziałanie inicjatywie polskich hodowców przez Państwowy Bank Rolny w kierunku rozszerzania swoich rynków zbytu, może dać najlepsze wyniki.

Doświadczenia odmianowe ogólnopaństwowe.

W roku sprawozdawczym Sekcja Centralna organizowała na zlecenie Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie przy Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych doświadczenia odmianowe.

Doświadczenia te obejmują 2 zboża ozime — żyto i pszenicę, 3 zboża jare: jęczmień, owies i jarą pszenicę oraz buraki pastewne.

Omawiane doświadczenia rozmieszczone są na całym obszarze Państwa i w zależności od kwalifikacji i możliwości obejmują większą lub mniejszą ilość badanych odmian (grupa duża, grupa średnia i grupa mała). Jeżeli chodzi o żyto i pszenicę, dobory odmian dostosowane są do warunków klimatycznych poszczególnych rejonów Polski.

Doświadczenia z jęczmieniem podzielone są na 2 grupy z użytkowego punktu widzenia. W okręgach interesujących się produkcją jęczmienia browarnego doświadczenia prowadzone są pod kątem wyodrębnienia odmian o większej wartości browarnej, zaś w pozostałej części kraju pod nastawieniem pastewno-kaszanym. Badania wartości browarnej ziarna jęczmienia, którego analizy wykonywane są przez Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, odgrywają przy ostatecznej ocenie odmian pierwszorzędną rolę.

Wyniki doświadczeń w odręcznem opracowaniu rozsyłane są na prawach manuskryptu corocznie wszystkim zainteresowanym (Ministerstwo Rolnictwa, Izby Rolnicze, doświadczalnicy, hodowcy), zaś publikacje dla szerszego użytku opracowywane będą w cyklach 3-letnich, dając zarazem pewne syntezy i wnioski, mające rolnictwu praktycznemu ułatwić orjentację w doborze odmian.

Cykl pierwszego 3-chlecia zakończony będzie w 1935 r.

Doświadczenia z burakami pastewnemi prowadzone są w 3 grupach: oddzielnie z typem Eckendorfskim, oddzielnie z typem półcukrowym, oddzielnie z Mamutami. Doświadczenia te mają na celu umożliwienie orjentacji w porównawczej wartości buraków różnej marki w granicach każdego typu.

Dla przykładu wymienić wypada, że samych n. p. Eckendorfów żółtych jest w Polsce 6 hodowli. Przyczem odmiany wypuszczane przez poszczególne zakłady hodowlane na oko nie wykazują żadnych różnic, mogących służyć do objektywnej oceny ich porównawczej wartości, jedynie obliczenia wagi plonu a także analizy zawartości suchej masy i % cukru mogą posłużyć do ustalenia wartości poszczególnych odmian. Badania te dokonywane są przy pomocy specjalnie w tym celu zorganizowanego laboratorjum objazdowego w okresie kopania.

Doświadczenia z burakami pastewnemi przeprowadzane są anonimowo, otwarcie kopert i ogłoszenie wyników odbywa się corocznie po

opracowaniu materjału, który następnie po nawiązaniu do wyników z lat poprzednich, zostaje wydany w formie specjalnej publikacji.

Doświadczenia ze zbożami finansowane są przez Ministerstwo Rolnictwa, zaś doświadczenia z burakami pastewnemi częściowo przez Ministerstwo Rolnictwa, częściowo przez hodowców buraków pastewnych

REJESTR ODMIAN ORYGINALNYCH.

Zmiany przeprowadzone w Rejestrze Odmian Oryginalnych na rok 1935

I. Przyjmuje się do Rejestru Wstępnego odmiany:

Pszenice ozime:

Magnatka	hodowana w maj.	Rogalin, pow. Śrem
Leszczyńska Wczesna	„ „ „	Antoniny, pow. Leszno
Start	„ „ „	Wierzbno, pow. Miechów
Koszycka Biała	„ „ „	Koszyce, pow. Sandomierz
Rabinka	„ „ „	Koszyce, pow. Sandomierz

Żyto:

Bieniakońskie hodowane przez Zakł. Dośw. Roln. w Bieniakoniach, pow. Lida.

Owies:

Wczesny Sołacki — hodowany przez Zakład Uprawy Roślin Uniwersytetu Poznańskiego,

Udycz Żółty — hodowany przez Sp. A. „Udycz" w Kwasowie, pow. Szczuczyn,

Kozarowski Rychlik — hodowany przez Zakład Dośw. Roln. w Bieniakoniach, pow. Lida.

Jęczmień:

Przeworski — hodowany w Zakładzie Hodowli Roślin w Dolnem, Ordynacji Przeworskiej,

Borzymowicki — hodowany w maj. Borzymowice, pow. Włocławek.

Łubin:

Wąskolistny Murzynek Bieniakoński Wczesny, hodowany przez Zakład Dośw. Roln. w Bieniakoniach, pow. Lida.

Len:

Wielkolen Rogaliński — hodowany w maj. Rogalin, pow. Śrem.

Buraki pastewne:

Eckendorfy Żółte „Primus" — hodowane w maj. Budziszowice pow. Pińczów,

Eckendorfy czerwone „Dyplom" — hodowane w maj. Budziszowice, pow. Pińczów,

Mamuty „Elefant" — hodowane w maj. Budziszowice, pow. Pińczów,

Półcukrowe „Unikat" — hodowane w maj. Budziszowice, pow. Pińczów.

Marchew pastewna:

Lobberychska „Orange" — hodowana w maj. Budziszowice, pow. Pińczów.

Biała z zieloną głową „Krem" — hodowana w maj. Budziszowice, pow. Pińczów.

Ziemniaki:

Marszałek — hodowane w Nowej Wsi, pow. Biała,
Tytan — hodowane w Nowej Wsi, pow. Biała,
Prima — hodowane w Lipiej Górze, pow. Barłużno,
Optima — hodowane w Lipiej Górze, pow. Barłużno,
Prymas — hodowane przez Tow. Akc. „Siew" we Włoszanowie, pow. Żnin.
Hindenburg — odmiana nabyta na prawach wyłączności od hodowli Kameckego w Niemczech przez maj. Niemierzewo, pow. Międzychód.

Trawy: hodowli S. A. „K. Buszczyński i Synowie".

1. Rajgras angielski (Lolium perenne),
2. Rajgras francuski (Avena elatior),
3. Kostrzewa łąkowa (Festuca pratensis),
4. Kostrzewa trzcinowata (Festuca arundinacea),
5. Kostrzewa czerwona rozłogowa (Festuca rubra var eorubra),
6. Kupkówka (Dactylis glometata),
7. Wiechlina łąkowa (Poa pratensis),
8. Wiechlina błotna (Poa serotina),
9. Mietlica biaława (agrostis alba),
10. Stokłosa bezostna (Bromus inermis),
11. Grzebienica (Cynosurus cristatus),
12. Moz(ga trzcinowata (phalaris arundinacea).

II. Przenosi się z Rejestru Wstępnego do Stałego:

Żyto Żylicza, jęczmień Szelejewski Browarniany i **owies** Podkowa.

III. Usuwa się z Rejestru na wnioski hodowców:

Żyto Wiktorja, **Koniczyna** — Perła Zaborza, **Pszenice z Grodkowic:** Bambus, Egipcjanka, Gruboziarnista, Nadwiślanka, Square Head Grodkowicki, a także następujące odmiany **ziemniaków** z Nowej Wsi: Ataman, Gedemin, Legjon, Ordon, Pojata i Wezyr.

IV. Usuwa się z Rejestru na skutek nie wypełnienia przepisów regulaminu:

Pszenicę: Banatkę Bobińską, **Ziemniaki:** Warszawa i Świder.

V. Zmiany nazw:

Jęczmień — Książę Pól na Kujawach; **groch** Sieburczyński Polny — na Sieburczyński.

Zestawienie ilości odmian oryginalnych hodowanych w Polsce i wciągniętych do Rejestru Odmian Oryginalnych Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa, a także ilości hodowli pracujących nad poszczególnemi gatunkami roślin, przedstawia się na rok 1935 następująco:

	Ilość odmian	Ilość hodowli
Żyto	19	20
Pszenica ozima	82	38
Pszenica jara	14	12
Jęczmień jary	21	17
Jęczmień ozimy	3	3
Owies	24	19
Groch	6	6
Kukurydza	4	4
Rzepak	1	1
Rzepik	1	1
Buraki cukrowe	15	6
Buraki pastewne	27	9
Marchew pastewna	17	6
Cykorja	1	1
Łubin	5	4
Seradela	1	1
Koniczyna czerwona	2	2
Komonica	2	1
Trawy	75	8
Ziemniaki	47	13
Len	1	1

Spis ziemniaków selekcji krzakowej.

Poza „Rejestrem Odmian Oryginalnych" przeznaczonym wyłącznie dla polskich oryginalnych odmian, zaprowadzony został na podstawie specjalnie w tym celu opracowanego regulaminu. **„Spis ziemniaków selekcji krzakowej"** przeznaczony dla ziemniaków pochodzących z odmian zagranicznych, które przy pomocy wyboru krzakowego utrzymywane są na wysokim poziomie zdrowotności i czystości odmianowej.

Do Spisu Ziemniaków Selekcji Krzakowej wprowadzono następujące odmiany:

Alma z Lipiej Góry, pow. Tczew,
Jubel z Uchorowa, pow. Oborniki,
Hindenburg z Uchorowa, pow. Oborniki,
Parnassia z Dańkowa, pow. Grójec,
Parnassia z Józefinowa, pow. Oborniki,
Parnassia ze Starego Kobylina, pow. Krotoszyn,
Parnassia z Uchorowa, p. Oborniki,
Odenwelder Blaue z Modrowa, pow. Kościerzyna,
Pepo z Rucewka, pow. Inowrocław,
Wohltman z Ogrodzenic, pow. Grójec,
Wohltman z Zamartego, pow. Chojnice,
Parnassia z Borzymowic, pow. Włocławek,
Pepo z Uchorowa, pow. Oborniki.

Normy nasienne i przepisy kwalifikacji roślin.

Ponieważ dotychczas stosowane normy przy ocenie materjału siewnego, ustalone w roku 1914, okazywały pewne braki i nasuwała się potrzeba dostosowania ich do obecnych warunków, Sekcja Centralna dała inicjatywę do powołania Komisji porozumiewawczej przy Związku Zakładów Doświadczalnych, w skład których weszli przedstawiciele: Stacji Oceny Nasion, Stacji Ochrony Roślin, Instytucyj kwalifikujących i Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa. Projekt omawianych norm w opracowaniu rzeczoznawców ogłoszony został przez Komitet Jarmarku Nasiennego w Biuletynie Jarmarcznym, celem poddania go krytyce i próbie życia.

Celem zapewnienia możliwie największej jednolitości w ujmowaniu zasad i przepisów kwalifikacji, w roku sprawozdawczym opracowano i wydano w odbitce powielaczowej „Przepisy kwalifikacji roślin". Praca ta obejmuje 23 strony maszynopisu. Normy powyższe zostały również uzgodnione na Komisji Porozumiewawczej z przedstawicielami Ochrony Roślin i Oceny Nasion.

Lista odmian zagranicznych.

Wzorem lat ubiegłych na podstawie porozumienia pomiędzy wszystkiemi instytucjami kwalifikującemi, ustaloną została lista odmian zagranicznych, które mogą być kwalifikowane w Polsce w roku 1935.

Na specjalnie w tym celu zwołanych przez Prezydjum paru konferencjach, ustalono kontyngenty nasion zagranicznych w Polsce niehodowanych, które mają być sprowadzone z zagranicy.

Świadectwa na ulgowy przewóz nasion.

Wydawanie **świadectw na ulgowy przewóz nasion** za pośrednictwem instytucji kwalifikujących koncentruje się w Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa. Sekcja Centralna prowadzi ewidencję i kontrolę wszystkich wydawanych na obszarze Państwa świadectw, ponosi też moralną odpowiedzialność wobec Ministerstwa Komunikacji za prawidłowe ich użytkowanie.

W roku sprawozdawczym wydano 11.910 świadectw ulgowych.

Pozatem Sekcja Centralna wydała instytucjom kwalifikującym 32.200 etykiet kwalifikacyjnych.

Pociąg Wystawa.

Sekcja Centralna wzięła udział w organizacji I Pociągu-Wystawy, urządzając stoisko, mające obrazować stan nasiennictwa w Polsce, a także propagować użycie dobrego materjału nasiennego.

Wystawa w Brukselli.

Sekcja Centralna przygotowała na wystawę w Brukselli pełną kolekcję próbek nasion wszystkich, wprowadzonych do Rejestru Odmian Oryginalnych roślin, w ilości około 400 sztuk.

Zestawienie ogólne
ilości doświadczeń odmianowych ogólnokrajowych założonych w latach 1933 — 1935 r.

Rośliny	1933 r.			1934 r.			1935 r.		
	Grupa duża	Grupa średnia	Grupa mała	Grupa duża	Grupa średnia	Grupa mała	Grupa duża	Grupa średnia	Grupa mała
Owies	19	43	46	27	68	78	34	77	88
Jęczmień	12 a*) 2 b*)	21 a 10 b	46	15 a 4 b	61 a 19 b	52	16 a 5 b	70 a 15 b	65
Pszenica jara . .	14	36	32	66	—	67	63	—	71
Żyto	—	—	—	27	44	96	28	71	98
Pszenica ozima .	—	—	—	21	37	110	22	64	138
Buraki pastewne	eckendorfy	półcukr.	mamuty	eckendorfy	półcukr.	mamuty	eckendorfy	półcukr.	mamuty
	10	5	5	18	12	9	15	11 międzytyp. 31	9

*) a — dobór browarny b — dobór pastewno-kaszany

Sumy wydatkowane do dn. 31.III.1935 r.

doświadczenia ze zbożami jaremi 1933 r. 13.519,74

doświadczenia ze zbożami ozimemi w 1933/34 r. z burakami pastewnemi 1933 r. zł. 12.784,20

doświadczenia ze zbożami jaremi 1934 r. z burakami pastewnemi 1934 r. zł. 12.664,62

doświadczenia ze zbożami ozimemi 1934/5 r. zł. 16.024,54

doświadczenia ze zbożami jaremi i burakami pastewnemi 1935 r. zł. 9.421,75

TABLICA 1.

Powierzchnia zasiewów w ha poddanych kwalifikacji zbioru 1934 r. na obszarze całego Państwa Polskiego

WYDZIAŁY I SEKCJE NASIENNE	Żyto	Pszenica ozima	Pszenica jara	Owies	Jęczmień ry	Jęczmień ozimy	Ziemniaki	Groch	Różne	Razem	Ilość majątk kwalif.
Warszawa	539,6	658,72	148,10	202,20	129,08	—	184,70	46,60	143,93	2 052 93	80
Toruń	310 —	122,—	9,50	30,50	36,50	5,—	1.202,17	30,50	62,70	1.808,87	111
Poznań	847,25	436,45	90,25	160,50	154,—	21,75	2.739,03	339,95	149,75	4.938,93	213
Cieszyn	77,90	41,37	—	23,70	2,58	—	766,40	—	—	911,95	58
Kraków	77,50	189,30	8,—	37,—	36,20	—	144,45	—	299,50	791,95	30
Lwów	178,—	75,50	33,—	28,10	13,50	—	13,50	40,50	950,50	1.332,60	28
	2.030,25	1.523,34	288,85	482,00	371,86	26,75	5.050,25	457,55	1.606,38	11.837,23	520

TABLICA 2.

Stosunek powierzchni 4 zbóż kwalifikowanych do ogólnej

	Woj. Centralne[1])			Woj. Południowe[2])		
	Powierzchnia			Powierzchnia		
	zasiana w ha	kwalifik. w ha	%	zasiana w ha	kwalifik. w ha	%
						Rok
Żyto	1,993,000	1,762	0,09	832,000	777	0,09
Pszenica	399,500	1,336	0,33	501,500	1,322	0,26
Jęczmień	408,500	340	0,08	460,500	177	0,04
Owies	993,000	694	0,07	861,000	698	0,08
	3,794,000	4,132	0,11	2,655,000	2,974	0,11
						Rok
Żyto	2,230,318	4,234,5	0,19	964,704	1,273,3	0,13
Pszenica	413,617	2,592,3	0,63	507,006	1,925,7	0,37
Jęczmień	328,570	979,4	0,29	376,676	384,0	0,10
Owies	666,325	1,737,3	0,26	664,453	1,105,8	0,16
	3,638,830	9,633,5	0,26	2,512,839	4,688,8	0,19
						Rok
Żyto	2,462,944	4,971	0,20	1,083,122	1,155	0,11
Pszenica	445,131	2,556	0,57	597,607	1,677	0,30
Jęczmień	360,917	1,112	0,31	406,340	390	0,10
Owies	728,296	2,353	0,32	720,493	939	0,13
	3,997,288	10,992	0,27	2,807,562	4,161	0,15
						Rok
Żyto	2,491,316	2,781	0,11	1,099,859	497	0,05
Pszenica	471,586	2,655	0,56	631,851	1,127	0,18
Jęczmień	341,132	576	0,17	380,354	226	0,06
Owies	721,019	931	0,13	707,822	599	0,08
	4,025,053	6,943	0,24	2,819,886	2,449	0,09
						Rok
Żyto	2,480,141	1,090	0,04	1,068,748	289	0,03
Pszenica	580,802	1,508	0,26	701,585	800	0,11
Jęczmień	365,991	407	0,11	411,706	175	0,04
Owies	710,616	366	0,05	705,130	246	0,03
	4,137,550	3,371	0,08	2,887,169	1,510	0,05
						Rok
Żyto	2,447,820,5	606,52	0,02	1,043,781,5	187,65	0,02
Pszenica	549,604	674,92	0,12	678,113	564,30	0,08
Jęczmień	357,167	170,25	0,05	379,970	83,25	0,02
Owies	740,426,5	232,55	0,03	708,842,5	146,00	0,02
	4,095,018	1,684,24	0,04	2,810,707	981,20	0,03
						Rok
Żyto	2,496,099	514	0,02	1,080,966	131,3	0,01
Pszenica	536,820	572,4	0,11	660,065	384,8	0,06
Jęczmień	346,626	146,3	0,04	371,290	80,3	0,02
Owies	737,150	224,7	0,03	710,375	68,0	0,01
	4,116,695	1,457,4	0,04	2,822,696	664,4	0,02
						Rok
Żyto	2,501,204,5	520,10	0,021	938,418,5	255,50	0,027
Pszenica	568,914	720,32	0,126	646,936	305,80	0,047
Jęczmień	335,568	108,08	0,032	393,290	49,70	0,012
Owies	727,012	191,20	0,026	710,869	65,10	0,009
	4,132,698,5	1,539,70	0,037	2,689,513,5	676,10	0,025

[1]) Woj. Warszawskie, Łódzkie, połowa Kieleckiego, Lubelskie i Białostockie — Wydział Nasienny: Warszawa.

[2]) Woj. Krakowskie, połowa Kieleckiego, Stanisławowskie, Tarnopolskie i Lwowskie — Sekcja Nasienna: Kraków i Lwów.

powierzch. obsianych temi zbożami za okres 1927—1934 r.

Wo . Zachodnie[3])			Woj. Wschodnie[4])			O g ó ł e m		
Powierzchnia			Powierzchnia			Powierzchnia		
zasiana w ha	kwalif. w ha	%	zasiana w ha	kwalif. w ha	%	zasiana w ha	kwalif. w ha	%
1927								
906,000	3,540	0,39	1,158,000	360	0,03	4,889,000	6,439	0,13
109,000	2,611	2,40	129,000	283	0,22	1,139,000	5,552	0,49
168,000	1,149	0,68	202,000	103	0,05	1,239,000	1,769	0,14
265,000	1,868	0,70	501,000	226	0,05	2,620,000	3,486	0,13
1,448,000	9,168	0,63	1,990,000	972	0,01	9,770,000	17,246	0,17
1928								
922,321	4,919,2	0,53	1,223,257	570	0,05	5,340,600	11,087	0,21
172,752	2,867,0	1,65	196,211	807	0,41	1,289,586	8,192	0,64
170,182	2,329,0	1,36	280,619	145	0,05	1,156,047	3,837	0,33
247,516	2,332,0	0,96	460,865	639	0,14	2,038,159	5,814	0,28
1,511,771	12,447,2	0,82	2,160,952	2,161	0,10	9,824,392	28,930	0,29
1929								
980,647	4,541	0,46	1,271,697	372	0,03	5,798,410	11,039	0,19
164,034	2,324	0,42	220,222	760	0,35	1,426,994	7,317	0,51
183,818	1,685	0,92	307,475	277	0,09	1,258,550	3,464	0,28
252,963	1,917	0,76	489,829	679	0,14	2,191,581	5,888	0,27
1,581,462	10,467	0,66	2,289,223	2,088	0,09	10,675,535	27,708	0,26
1930								
967,485	3,261	0,34	1,309,133	378	0,03	5,867,793	6,917	0,12
173,948	2,520	1,45	225,705	1,065	0,47	1,503,090	7,367	0,49
148,771	856	0,58	305,854	96	0,03	1,176,111	1,754	0,15
239,395	1,045	0,44	518,731	340	0,07	2,186,967	2,915	0,13
1,529,599	7,682	0,70	2,359,423	1,879	0,15	10,733,961	18,953	0,22
1931								
932,658	1,796	0,19	1,290,419	52	0,01	5,771,966	3,227	0,06
244,116	1,686	0,69	292,601	238	0,08	1,819,104	4,232	0,23
186,914	596	0,32	307,791	50	0,02	1,272,402	1,228	0,10
239,095	667	0,28	517,093	72	0,01	2,171,934	1,351	0,06
1,602,783	4,745	0,30	2,407,904	412	0,02	11,035,406	10,038	0,09
1932								
943,322	1,284,05	0,14	1,210,787	19	0,002	5,645,711	2,097,22	0,04
200,652	705,64	0,35	297,785	61,75	0,02	1,726,154	2,006,61	0,12
182,917	407,90	0,22	286,650	11	0,004	1,206,704	672,40	0,06
235,266	401,70	0,17	535,879	14	0,003	2,220,414	7,942,50	0,04
1,562,157	2,799,29	0,18	2,331,101	105,75	0,005	10,798,983	5,570,48	0,05
1933								
955,753	1,284,8	0,13	1,218,626	9,0	0,0007	5,751,444	1,939,1	0,03
198,389	753,1	0,38	299,183	38,5	0,026	1,694,457	1,768,8	0,10
172,349	345,5	0,20	276,219	12,0	0,004	1,166,484	584,1	0,05
226,093	316,9	0,14	530,815	12,1	0,002	2,204,433	621,7	0,03
1,552,584	2,700,3	0,17	2,324,843	91,6	0,0039	10,816,818	4,913,7	0,05
1934								
960,165	1,235,15	0,128	1,239,101	19,50	0,001	5,638,889	2,030,25	0,003
213,470	699,57	0,327	316,833	86,50	0,027	1,746,153	1,812,19	0,103
166,254	219,83	0,132	282,115	21,—	0,007	1,177,227	398,61	0,033
216,680	214,70	0,099	535,457	11,—	0,002	2,190,018	482,—	0,022
1,556,569	2,369,25	0,152	2,373,506	138,—	0,005	10,752,287	4,723,05	0,044

[3]) Woj. Pomorskie, Poznańskie i Śląskie — Wydział Nasienny: Poznań, Toruń i Cieszyń.

[4]) Woj. Wołyńskie, Poleskie, Nowogródzkie i Wileńskie — Sekcja Nasienna: Łuck, Baranowicze i Wilno, obecnie Wydział Nasienny Warszawa.

TABLICA 3.

Powierzchnia uprawy nasiennych buraków cukrowych

woj. CENTRALNE[1]			woj. POŁUDNIOWE[2]			woj. ZACHOD	
Powierzchnia zajęta pod uprawę		Ilość majątków	Powierzchnia zajęta pod uprawę		Ilość majątków	Powierzchnia zajęta pod uprawę	
elit	wysadków		elit	wysadków		elit	wysadków
							R o k
600,70	1506,62	367	175,75	370,25	58	363,85	1119,60
							R o k
879,32	2631,55	530	239,75	518,25	100	375,80	1525,12
							R o k
867,76	2983,02	535	212,55	761,00	70	526,55	1978,05
							R o k
1157,24	3678,63	547	239,00	961,50	67	381,00	1371,95
							R o k
1137,74	3184,52	593	153,45	316,95	34	381,21	1447,49
							R o k
958,58	3169,96	544	235,50	874,25	61	401,72	1240,35
							R o k
1120,44	4278,16	615	204,50	872,51	56	321,21	1349,47
							R o k
704,51	2747,66	449	113,65	355,10	45	211,18	966,75
							R o k
485,06	1331,96	315	122,45	785,46	49	124,46	436,21
							R o k
705,52	1593,67	338	145,95	356,10	51	169,22	374,00
							R o k
903,25	3739,42	405	156,36	532,42	44	187,02	687,99

1) Woj. Warszawskie, Łódzkie, Białostockie, Lubelskie, Kieleckie.
2) Woj. Krakowskie, Lwowskie, Stanisławowskie, Tarnopolskie.
3) Woj. Pomorskie, Poznańskie, Śląskie.
4) Woj. Wołyńskie, Poleskie, Nowogrodzkie, Wileńskie.
5) Do sum tych dochodzi 118,9 ha w 8 majątkach stanowiących plantacje Sp Akc. „Granum".

i ilość majątków zajmujących się tą uprawą w Polsce.

NIE[3])	woj. WSCHODNIE[1])			OGÓŁEM		
Ilość majątków	Powierzchnia zajęta pod uprawę		Ilość majątków	Powierzchnia zajęta pod uprawę		Ilość majątków
	elit	wysadków		elit	wysadków	
1924						
181	143,50	242,90	23	1283,80	3239,36	629
1925						
182	150,95	374,40	21	1645,82	5049,32	833
1926						
165	48,90	270,20	22	1655,76	5992,27	792
1927						
180	60,40	300,00	17	1837 64	6312,08	811
1928						
174	50,64	113,01	15	1724,04[5])	5061,97[5])	816[5])
1929						
184	60,75	248,00	20	1656,55	5532,56	809
1930						
157	72,31	281,74	16	1718,46	6781,88	844
1931						
120	28,60	108,50	19	1057,94	4178 01	633
1932						
104	30,54	69,00	10	762,51	2622,63	478
1933						
91	18,90	27,50	9	1039,59	2351,27	489
1934						
101	10,44	62,46	11	1257,07	5022,29	561

DZIAŁALNOŚĆ PRASOWA I WYDAWNICZA ZWIĄZKU

Prasowa Agencja Związku Izb i Organizacyj Rolniczych.

W okresie sprawozdawczym ukazywało się na obszarze Polski przeszło 2.400 różnych czasopism, dzienników, tygodników i t. p. Wyłączając z liczby tej czasopisma techniczne, sportowe, humorystyczne i t. p., wychodziło w Polsce 148 dzienników stołecznych i prowincjonalnych, czasopism ludowych oraz fachowo rolniczych, które mają znaczenie z punktu widzenia propagandy spraw rolniczych. Wzmiankowane pisma mają dość duży zasięg, dotyczy to w pierwszym rzędzie dzienników, a następnie prasy ludowej, a także i pism fachowo-rolniczych.

Zmiany, zachodzące na wsi na tle kryzysu, zaczęły coraz bardziej zwracać uwagę opinji publicznej i w ostatnich czasach dało się zaobserwować, że zagadnienia dotyczące rolnictwa coraz częściej były poruszane na łamach prasy. Zagadnienia te jednak przedstawiane były nieodpowiednio, najczęściej w sposób powierzchowny bez znajomości wsi, a nieraz sprzeczny z interesami rolnictwa. Redakcje dzienników nastawione przedewszystkiem na czytelników miejskich, których sprawy rolnicze nie interesują zbytnio, nie posiadają odpowiednio przygotowanych w tym zakresie współpracowników, co należało swój wyraz w niewłaściwem przedstawianiu zagadnień rolniczych. Należy zauważyć, iż nawet pisma ludowe niezawsze odpowiadają powyższym zadaniom Kwestje ekonomiczne rolne opierane są często na błędnych przesłankach, przedstawiane nieraz w świetle nieodpowiadającym istotnemu stanowi rzeczy. Pozatem uderzało, że pisma ludowe, nie posiadając współpracowników wyszkolonych w zakresie techniki rolnej b. mało poświęcały uwagi tematom z tej dziedziny, choć sprawa dostarczenia czytelnikom wiejskim w sposób prosty najbardziej podstawowych wiadomości z techniki rolnej ma znaczenie doniosłe.

Sprawa więc odpowiedniego oświetlania wszelkich przejawów życia rolniczego, oddziaływania na opinję publiczną w kierunku właściwym

i należytym nabrała znaczenia pierwszorzędnej wagi. Toteż Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. zdając sobie sprawę z roli propagandy wiedzy rolniczej wśród ludności wiejskiej, jak również doceniając znaczenie należytego oddziaływania na opinję publiczną, postanowił uruchomić własną Agencję Prasową. Zadaniem Agencji jest dostarczanie redakcjom różnych pism gotowego materjału, na który składają się artykuły na tematy ekonomiczne i techniczno rolne oraz notatki o działalności władz państwowych, samorządowych, organizacyj rolniczych, instytucyj gospodarczych, jak również aktualne wzmianki z życia gospodarczego.

Prasowa Agencja Związku składa się z trzech oddziałów: Działu I — fachowo-rolniczego, działu II — ludowego oraz działu III — codziennego. W okresie sprawozdawczym czynne były działy I i II.

Dział I został uruchomiony w pierwszych dniach czerwca 1935 r. Biuletyny tego działu ukazują się raz na tydzień, objętości ok. 15 stron druku maszynowego i zawierają artykuły na tematy ekonomiczno-rolne i techniczno-rolne, jak również notatki o działalności władz, instytucyj publicznych i organizacyj rolniczych oraz w postaci wzmianek z życia gospodarczego. Dział I przeznaczony jest dla pism fachowo-rolniczych.

Dział II został uruchomiony w połowie czerwca r. 1935. Celem jego jest dostarczanie prasie ludowej artykułów, przedstawiających popularnie zagadnienia techniczno-rolne i gospodarcze, notatek o działalności władz państwowych, samorządowych i t. p. oraz z życia gospodarczego. Biuletyny działu II ukazują się raz na tydzień, o objętości do 9—11 str. druku maszynowego.

Celem działu III jest dostarczenie na 2—3 str. pisma maszynowego, materjału artykułowego, poruszającego najaktualniejsze zagadnienia, dotyczące wsi, a mogące zainteresować czytelnika miejskiego, oraz notatek — prasie codziennej stołecznej i prowincjonalnej. Dział III w okresie sprawozdawczym był w toku uruchamiania.

Referat prasowy.

W okresie sprawozdawczym Referat prasowy wydawał codziennie „Przegląd Prasy" z zaznaczeniem artykułów i notatek, dotyczących rolnictwa, ukazujących się w codziennej prasie stołecznej i prowincjonalnej. „Przegląd Prasy" przeznaczony jest dla użytku wewnętrznego władz i biura Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P.

Pozatem referat prasowy wydaje 2 razy miesięcznie „Biuletyn Informacyjny", przeznaczony dla kierowników Izb i Organizacyj, wchodzących w skład Związku. Biuletyn informuje o działalności Związku, a wystąpieniach wobec władz i t. p. Odbijany jest w 355 egz. Biuletyn Informacyjny zaczęto wydawać od dn. 15 grudnia 1934 r.

Rolnik-Ekonomista.

W okresie sprawozdawczym organem oficjalnym Związku, był tak jak w latach ubiegłych „Rolnik Ekonomista".

Redakcja pisma miała do zwalczenia znaczne trudności, wynikające z konieczności pomieszczenia powiększającego się z roku na rok materjału w szczupłych i ograniczonych ramach pisma.

Dotychczasowy układ pisma z wyróżnieniem działów: artykułowego, działalności izb i organizacyj rolniczych, przeglądu rynków, kronik — krajowej i zagranicznej, przeglądu wydawnictw oraz statystyki został achowany bez zmian.

Szczególną uwagę w minionym okresie sprawozdawczym redakcja zwróciła na dział artykułowy, dążąc do tego, aby poruszane w nim zagadnienia były omówione wszechstronnie i wyczerpująco.

W myśl tych założeń w dziale artykułowym zamieszczony został w okresie sprawozdawczym szereg gruntownych opracowań z zakresu zagadnień naszej polityki handlowej, potrzeb reorganizacji rynku wewnętrznego, prac samorządu rolniczego, z dziedziny ustawodawstwa podatkowego i t. d.

Następny dział pisma zatytułowany „Działalność Izb i organizacyj rolniczych" zawierał sprawozdania z odbytych posiedzeń, zjazdów, konferencyj oraz działalności poszczególnych izb i organizacyj rolniczych. Sprawozdania te mają na celu przedstawienie potrzeb poszczególnych terenów, oraz prac, które w danym okręgu wysuwają się na plan pierwszy.

Drugim co do wielkości — poza działem artykułowym — jest szeroko rozbudowany dział przeglądu rynków. Dział ten poza stałym orjentowaniem czytelników o kształtowaniu się cen i obrotów najważniejszemi artykułami produkcji rolniczej w kraju, uwzględnia również tendencje i warunki zbytu tych artykułów na rynkach światowych.

Zadaniem tego działu jest nietylko przedstawienie sytuacji bieżącej, lecz również wysunięcie pewnych wniosków i prognozy na najbliższą przyszłość przez informowanie czytelników o nastrojach i tendencjach rynkowch, mających wpływ na przeszłe kształtowanie się cen. Dział ten obejmował sprawozdania z rynków zbożowych, zwierzęcych, nabiałowych, rybnych, drzewnych i surowców oleistych. Nadmienić należy, że przegląd tego ostatniego rynku został wprowadzony, jako stała rubryka pisma dopiero w okresie sprawozdawczym.

W kronice krajowej w krótkich notatkach omawiano najaktualniejsze sprawy polityki gospodarczej i społecznej. „Kronika Krajowa" notowała więc wszelkie posunięcia ustawodawcze w rolnictwie z dziedziny polityki kredytowej, handlowej, podatkowej i socjalnej. Ponadto podawano do wiadomości czytelnikom szereg orzeczeń Najwyższeg Trybunału Administracyjnego oraz aktualne informacje z zakresu statystyki zbiorów i t. p. opracowań Głównego Urzędu Statystycznego.

Dział „Kroniki Zagranicznej" podawał szereg wiadomości z życia gospodarczego państw obcych. Szczególną uwagę zwrócono na te posu-

nięcia polityki gospodarczej zagranicy, które, zazębiając się z interesami naszej produkcji, mogą mieć wpływ na rozwój naszego hadlu zagranicznego.

Statystyka — ostatni dział Rolnika Ekonomisty — zawiera tabelaryczne zestawienia cen i wskaźników cen ważniejszych artykułów rolniczych, stosunku cen produktów hodowli do cen żyta i pasz, przywozu i wywozu niektórych artykułów rolniczych, zestawienia przewozów kolejowych ziemiopłodów w poszczególnych okresach itp. dane charakteryzujące handel i nasilenie obrotu artykułami rolniczemi.

Wydawnictwa.

W zakresie akcji wydawniczej wydał Związek w roku sprawozdawczym następujące prace:

1) „Organizowanie Drobnych Gospodarstw Wiejskich" — praca zbiorowa wydana z zasiłku Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w nakładzie 2000 egz. Na treść książki złożyły się opracowania:

Część I-sza:

a) Wytyczne dla instruktorów w dziedzinie urządzenia gospodarstw oraz w zakresie produkcji roślinnej — opracował inż. Wojciech Chmielecki.

b) Część II-ga. — Chów inwentarza i wytwórczość zwierzęca w przodowniczych gospodarstwach mniejszych—opracował inż. Edward Baird.

c) Część III. — Technika organizowania gospodarstw — opracował insp. Bolesław Składziński.

2) „Zagadnienie uporządkowania długów rolniczych" — praca zbiorowa pp.: Dyr. Leśniewskiego, J. Gościckiego i Z. Rusinka w nakładzie 1000 egz.

3) „Kryzys współczesny i zagadnienie odbudowy życia gospodarczego" — referat p. Min. Inż. E. Kwiatkowskiego, wygłoszony na Radzie Związku, wydany w nakładzie 2000 egz.

4) Sprawozdanie z działalności Związku w roku 1933/34 do 1. III. 1935 r. — w nakładzie 1000 egz.

5) Przegląd działalności Związku w okresie od 1. VIII. 34 do 1. III. 35 r. — w nakładzie 1000 egz.

6) „Zorganizowane Rolnictwo a Spółdzielczość" — broszura w opracowaniu p. Dyr. St. Miklaszewskiego w nakładzie 500 egz.

7) „Chałupnictwo" — broszura w opracowaniu p. Dyr. St. Miklaszewskiego w nakładzie 500 egz.

8) „Konserwacja urządzeń wodno-meljoracyjnych" — broszura w opracowaniu p. inż. L. Gumińskiego w nakładzie 1000 egz.

9) „Jakie korzyści może dać rolnik prowadząc uproszczoną rachunkowość do wymiaru podatku dochodowego" — broszura w opracowaniu prof. St. Moszczeńskiego w nakładzie 150 egz.

10) Badanie gospodarstw karłowatych i ich potrzeb" — broszura w opracowaniu dr. Stanisława Antoniewskiego w nakładzie 200 egz.

11) „Rola i Zadania Towarzystw Rolniczych" — odbitka referatu p. prezesa Leona Schedlin-Czarlińskiego w 1000 egz.

12) „Opłaty rzeźne i targowiskowe" — broszura w opracowaniu p. E. Iwaszkiewicza wydana w nakładzie 200 egz.

13) „Z zagadnień rynku zwierząt rzeźnych" — broszura w opracowaniu p. E. Iwaszkiewicza wydana w nakładzie 1000 egz.

[illegible] — broszura w opracowaniu p. St. Moszczeńskiego w nakładzie 150 egz.

10) Badanie gospodarstw kurlewatych i ich potrzeb" — broszura w opracowaniu p. Stanisława Antoniewskiego w nakładzie 200 egz.

11) [illegible]

12) „Opłaty rzeźne i targowiskowe" — broszura w opracowaniu p. E. Iwaszkiewicza wydana w nakładzie 200 egz.

13) „Z zagadnień rynku zwierząt rzeźnych" — broszura w opracowaniu p. E. Iwaszkiewicza wydana w nakładzie 1000 egz.

III. Władze, organizacja wewnętrzna i Biuro Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R.P.

Władze Związku.

Skład Prezydjum oraz Komitetu w okresie sprawozdawczym, po wyborach uzupełniających, dokonanych na Zebraniu Rady dnia 26 lutego 1935 roku oraz Komitetu dnia 27 lutego 1935 r., był następujący:

Prezydjum: **Prezes Związku** Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. — Kazimierz Fudakowski,

Wice-Prezesi: Dr. Kazimierz Papara (Prezes Sekcji Izb Rolniczych) i Edward Kleszczyński (Prezes Sekcji Organizacyj Ogólno-Rolniczych).

Członkowie Prezydjum: Stanisław Świeżawski, Włodzimierz Bzowski, Tomasz Kozłowski, Tadeusz Krzyżanowski, Wiktor Przedpełski, Piotr Sobczyk, Dr. Witold Staniewicz, Józef Wielowieyski, Michał Zenkteler.

Członkowie Komitetu: Fudakowski Kazimierz, Kleszczyński, Edward, Dr. Papara Kazimierz, Świeżawski Stanisław, Bzowski Włodzimierz, Kozłowski Tomasz, Sobczyk Piotr, Wielowieyski Józef, Chłapowski Mieczysław, Schedlin-Czarliński Leon, Długosz Wacław, Donimirski Jan, Fijałkowski Władysław, Hyla Wincenty, Janta-Połczyński Leon, Karłowski Stanisław, Kielak Stanisław, Kociuba Wincenty, Krupski Czesław, Lechnicki Felicjan, Malik Bronisław, Malski Władysław, Morawski Kajetan, Paluch Mieczysław, Pannenko Ludwik, Pluciński Leon, Popławski August, Potworowski Tadeusz, Przedpełski Bolesław, Rudziński Marjan, Serożyński August, Dr. Seydlitz Włodzimierz, Suchorzewski Leon, Taurogiński Edward, Wańkowicz Stanisław, Wilski Zbigniew, Ciekot Szczepan, Gliński Józef, Osten-Sacken Wiktor, Weiss Zygmunt.

Dn. 2 czerwca 1935 r. Komitet poniósł bolesną stratę z powodu śmierci ś. p. Leona Plucińskiego.

P. Poseł Marjan Rudziński złożył mandat członka Komitetu dn. 4 kwietnia 1935 r. wobec objęcia stanowiska Dyrektora Centralnego Biura do spraw Finansowo-Rolniczych.

Zastępcy Członków Komitetu: Buszczyński Stefan, Czarnowska Eleonora, Domański Leon, Dziewanowski Kazimierz, Jabłoński Jerzy, Poniatowski Józef, Roth Wiktor, Szebeko Ignacy, Traczewski Stefan.

Członkowie Komisji Rewizyjnej: Łuniewski Adam, Porowski Mieczysław, Rychłowski Stanisław.

Zastępcy Członków Komisji Rewizyjnej: Bądzyński Antoni, Spychalski Władysław.

Na nadzwyczajnem Zebraniu Rady dn. 7 maja 1935 r. — po przyjęciu zmian Statutu Związku — uchwalono, iż od chwili zalegalizowania zmian Statutu do dnia wyboru Władz w składzie, ustalonym w znowelizowanym Statucie, przewidziane w nim funkcje Zarządu i Prezydjum sprawować będzie dotychczasowe Prezydjum w dotychczasowym składzie.

Biuro Związku.

Dyrektor: Leśniewski Wiktor.

Sekretarz Generalny: Raczkowski Feliks.

Sekretarka Prezesa i Dyrektora: Dybowska Wacława.

Konsulent Ekonomiczny: Gościcki Jerzy.

Wydział Ekonomiczny:

Kierownik — Gryziewicz Stanisław.
Ref. organizacji rynku wewnętrznego — Iwaszkiewicz Edward.
Ref. spraw celnych, przemysłu rolnego oraz sprawy surowców krajowych — Romanowicz Henryk.
Ref. spraw eksportowych — Wakar Janusz.
Ref. spraw komunikacyjnych — Siemieński Szczęsny.
Ref. spraw traktatowych — Buczyński Roman.
Opracowania specjalne — ref. Dr. Dederko Bohdan.

Referat Ekonomiki Gospodarstw oraz Referat Statystyczny:

Kierownik — Dr. Ponikowski Wacław.
Pom. ref. — Czarnowski Edmund.
Praktykanci: Markowski Tadeusz, Chyrczakowski Stefan.

Referat Finansowo-Rolny:

Kierownik — Rusinek Zygmunt.

Referat Podatkowy:

Kierownik — Englicht Władysław.

Wydział Organizacyjno-Prawny:

Kierownik — Miklaszewski Stanisław (pełnił jednocześnie funkcje zastępcy Dyrektora Biura).
Referent — Sobański Wacław.

Ref. meljoracyjny — Inż. Gumiński Leonard.

Ref. hodowlany — Szczekin-Krotow Włodzimierz.

„Rolnik-Ekonomista“:

Redaktor — Dr. Ponikowski Wacław.
Sekretarz Redakcji — Miernowski Stefan.
Administracja — Miklaszewska Jadwiga.

Agencja Prasowa:

Kierownik — Rusinek Zygmunt (jednocześnie kierownik referatu Finansowo-Rolnego).

Zastępca Kierownika i Redaktor działu ludowego — Kmita Zygmunt.

Redaktor działu fachowo-rolniczego — Świeżyński Władysław (jednocześnie inspektor dla spraw organizacyj ogólno-rolniczych).

Redakcja działów pomocniczych oraz administracja i ekspedycja — Kwiatkowski Aleksander, Byszewska Marja, Puchowiczówna Antonina, Kołomyjcówna Nina.

Kancelarja:

Kierowniczka — Miklaszewska Jadwiga.
Buchalterka — Machnicka Jadwiga.
Kasjerka — Raciborska Janina.
Kancelistki: Sznierszta jnowa Krystyna, Zygnerska Irena, Bittnerówna Helena.

Dział opracowania planu pomocy dla gospodarstw karłowatych:

Kierownik — Dr. Antoniewski Stanisław.
Praktykanci: Bobrowski Tomasz, Miłkowski Stanisław, Zdanowicz Marja, Wolamin Sabina.

Sekcja Centralna do Spraw Nasiennictwa:

Kierownik — Dr. Kostecki Edward.
Zastępca Kierownika — Zaborski Woysław.
Siły pomocnicze: Łoziński Tadeusz, Dłużniakiewiczowa Irena.

Wydział Nasienny:

Kierownik — Dr. Rożański Marceli.
Zastępca Kierownika — Zaborski Woysław.
Siły pomocnicze: Kołaczkowski Longin, Glińska Anna.

Zarząd Nieruchomego Majątku Związku:

Kierownik — Danielewicz Jerzy.
Buchalter — Sobolewski Kazimierz.
Kancelarja — Pawlicka Kazimiera.

Wykaz Instytucyj w których pracach uczestniczył Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R.P.

W okresie sprawozdawczym Związku Izb i Organizacyj Rolniczych Rzplitej Polskiej brał udział bezpośredni w pracach następujących instytucyj:

1. Państwowa Rada Komunikacyjna.
2. Komisja Rewizyjna Komitetu Taryfowego Państwowej Rady Komunikacyjnej.
3. Fundusz Pracy.
4. Komisja Popierania Obrotu Produktami Rolniczemi.
5. Komisja Artykułów Zwierzęcych.
6. Centralna Komisja Przywozowa.
7. Międzyministerjalna Komisja Popierania Eksportu.
8. Międzyministerjalna Komisja opracowania planu przewozowego.
9. Rada Gospodarki Drzewnej.
10. Wywozowa Komisja Rozdzielcza.
11. Państwowe Zakłady Przemysłowo-Zbożowe.
12. Rada Traktatowa Samorządów i Organizacyj Gospodarczych w Polsce.
13. Komisja Porozumiewawcza Izb Przemysłowo-Handlowych, Rolniczych i Rzemieślniczych.
14. Rada Gospodarcza Chłodni w Gdyni.
15. Związek Eksporterów Zboża R. P.
16. Polski Związek Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych.
17. Polski Związek Eksporterów Drobiu.
18. Międzynarodowa Komisja Rolnicza w Paryżu.
20. Komisja do spraw Spółdzielczości przy Międzynarodowej Komisji Rolniczej.
21. Komisja Pracy przy Międzynarodowej Komisji Rolniczej.
22. Komitet Energetyczny przy M. P. i H.
23. Główna Komisja Ziemska.
24. Komitet Chłodniczy przy M. P. i H.
25. Rada Spółdzielcza.
26. Związek Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-gospodarczych.
27. Główna Komisja Klasyfikacyjna przy Ministerstwie Skarbu.
28. Kursy Staszica.
29. Komisja Wystawowa przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych.
30. Komitet Normalizacyjny przy M. P. i H.

Pozatem Związek brał udział w pracach Instytucyj za pośrednictwem poszczególnych działaczy ze świata rolniczego, wybranych lub powołanych indywidualnie, a będących jednocześnie członkami Władz Związku. Wśród tych instytucyj wymienić należy Bank Polski, Państwowy Bank Rolny, Bank Akceptacyjny.

Wykaz Organizacyj, wchodzących w skład Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P.

I. Członkowie zwyczajni.

1. Izba Rolnicza:

1. Białostocka Izba Rolnicza — Białystok, ul. Br. Pierackiego 57.
2. Kielecka Izba Rolnicza — Kielce, ul. Sienkiewicza 47.
3. Krakowska Izba Rolnicza — Kraków, Plac Szczepański 8.
4. Lubelska Izba Rolnicza — Lublin, Aleja 3-go Maja 20.
5. Lwowska Izba Rolnicza — Lwów, ul. Kopernika 20.
6. Łódzka Izba Rolnicza — Łódź, ul. Piotrowska 96.
7. Poleska Izba Rolnicza — Brześć n/B., ul. Br. Pierackiego 19.
8. Pomorska Izba Rolnicza — Toruń, ul. Sienkiewicza 10.
9. Śląska Izba Rolnicza — Katowice, ul. Juljusza Ligonia 36.
10. Warszawska Izba Rolnicza — Warszawa, ul. Kopernika 30.
11. Wielkopolska Izba Rolnicza — Poznań, ul. Mickiewicza 33.
12. Wileńska Izba Rolnicza — Wilno, ul. Ofiarna 2.
13. Wołyńska Izba Rolnicza — Łuck, ul. Mickiewicza 1.

2. Organizacje Ogólno-Rolnicze:

1. Centralne Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Warszawa, ul. Kopernika 30.
2. Małopolskie Towarzystwo Rolnicze — Lwów, ul. Kopernika 20.
3. Małopolskie Towarzystwo Rolnicze — Kraków, Plac Szczepański 8.
4. Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych — Poznań, ul. Mickiewicza 33.
5. Pomorskie Towarzystwo Rolnicze — Toruń, ul. Sienkiewicza 12.
6. Wojewódzkie Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Białystok, ul. Br. Pierackiego 57.
7. Wojewódzkie Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Lublin, Aleja 3-go Maja 20.
8. Wojewódzkie Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Kielce, ul. Sienkiewicza 47.
9. Wojewódzkie Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Łódź, ul. Piotrkowska 96.
10. Wojewódzkie Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Łuck, ul. Sienkiewicza 17.
11. Wojewódzkie Towarzystwo Organizacyj i Kółek Rolniczych — Warszawa, ul. Kopernika 30.
12. Delegatura Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego — w Tarnopolu.
13. Delegatura Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego — w Stanisławowie.
14. Towarzystwo Rolnicze w Cieszynie.

3. Zrzeszenia Spółdzielczości Rolniczej.

1. Biuro Zleceń Syndykatów Rolniczych — Warszawa, ul. Kopernika 30.
2. Centrala Rolników Sp. Akc. — Poznań, Plac Wolności 18.
3. Syndykat Spółdzielni Rolniczych — Kraków, Plac Szczepański 6.
4. Związek Handlowy Spółdzielni Składnic i Sklepów Kółek Rolniczych — Lwów, ul. Hetmańska 8.

II. Członkowie Nadzwyczajni.

1. Centralny Komitet do spraw Hodowli Drobiu — Warszawa, Kopernika 30.
2. Naczelna Organizacja Związków Hodowli Koni w Polsce — Warszawa, ul. Mazowiecka 7.
3. Państwowe Zakłady Przemysłowo-Zbożowe — Warszawa, ul. Warecka 11-a.
4. Polski Związek Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych — Warszawa, ul. Kopernika 30.
5. Polski Związek Zawodowy Rolników i Leśników z Wyższem Wykształceniem — Warszawa, ul. Kopernika 30.
6. Rada Naczelna Organizacyj Ziemiańskich — Warszawa, Plac Napoleona 9.
7. Spółka Producentów Krochmalu — Warszawa, ul. Kopernika 30.
8. Stowarzyszenie Zjednoczonych Ziemianek—Warszawa, Chmielna 29.
9. Syndykat Plantatorów Chmielu — Warszawa, ul. Czerniakowska 217.
10. Towarzystwo Hodowli Konia Arabskiego — Warszawa, Al. Ujazdowskie 39 m. 5.
11. Towarzystwo Kredytowe Ziemskie — Warszawa, ul. Kredytowa 1.
12. Towarzystwo Lniarskie — Wilno, ul. św. Jacka 2.
13. Towarzystwo Zachęty do Hodowli Koni w Polsce — Warszawa, ul. Mazowiecka 16.
14. Zrzeszenie Producentów Spirytusu — Warszawa, ul. Traugutta 11.
15. Zrzeszenie Związków Właścicieli Lasów — Warszawa, ul. Kopernika 30.
16. Związek Eksporterów Zboża R. P. — Poznań, ul. Podgórna 10.
17. Związek Organizacyj Rybackich — Warszawa, ul. Kopernika 30.
18. Związek Polskich Zrzeszeń Ogrodniczych — Warszawa, ul. Bagatela 3.
19. Związek Stowarzyszeń Plantatorów Buraka Cukrowego — Warszawa, ul. Kopernika 30.
20. Związek Stowarzyszeń Plantatorów Buraków Cukrowych Wielkopolski i Pomorza — Poznań, Plac Wolności 9.
21. Związek Wytwórców Jęczmienia Browarnego R. P. — Warszawa, Plac Napoleona 9.
22. Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego — Poznań, ul. Sew. Mielżyńskiego 7.

23. Związek Zawodowy Cukrowni b. Król. Polskiego, Wołynia, Małopolski i Śląska — Warszawa, ul. Moniuszki 11.
24. Związek Zawodowy Polskich Hodowców i Wytwórców Nasion — Warszawa, ul. Kopernika 30.
25. Związek Stowarzyszeń Producentów Nasion Oleistych — Warszawa, Plac Napoleona 9.
26. Związek Ziemian — Warszawa, ul. Kredytowa 1.
27. Związek Ziemian — Kraków, ul. Stefana Batorego 21.
28. Kresowy Związek Ziemian — Warszawa, ul. Piusa XI 36.
29. Związek Ziemian Wołynia — Łuck, ul. Mickiewicza 1.
30. Wileński Bank Ziemski — Wilno, ul. Mickiewicza 8.
31. Wielkopolski Związek Ziemian — Poznań, ul. Ratajczaka 1.

III. Członkowie Korespondenci.

1. Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.
2. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa, ul. Rakowiecka 8.

SPIS RZECZY:

Str.

I. *Ogólna sytuacja rolnictwa*

Warunki klimatyczne i stan zasiewów 5
Zniszczenia powodziowe 6
Powierzchnia upraw 7
Ogólna powierzchnia zasiewów w latach 1930—1934 8
Plony z 1 ha w kwintalach 10
Przeciętne plony z ha 11
Zbiory 11
Zbiory w latach 1930—1934 12
Światowe zasiewy i zbiory zbóż 14
Zbiory światowe w 1000 q. 15
Ceny 16
Stan pogłowia inwentarza żywego 16
Ceny głównych zbóż i produktów zwierzęcych w złotych za 1 q . . . 17
Ogólna ilość zwierząt gospodarskich 18
Handel zagraniczny artykułami rolniczemi 19
Handel zagraniczny ziemiopłodami i ich przetworami (w tys. q.) . . 20
Handel zagraniczny ziemiopłodami i ich przetworami (w tys. zł.) . . 21
Handel zagraniczny zwierzętami i produktami zwierzęcemi 22
Wskaźniki cen wg. Państwowego Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen 23
Walka z kryzysem 25

II. *Działalność Związku Izb i Org. Rolniczych R. P.*

Uwagi ogólne 33

Prace w dziedzinie polityki gospodarczej

Wytyczne programu polityki rolniczej 35
Charakterystyka ogólna rynku zwierzęcego 44
Organizacja eksportu artykułów zwierzęcych 48
Standaryzacja eksportu artykułów rolniczych 52
Sprawy traktatowe 54
Preferencje dla krajowych surowców rolniczych 58
Ochrona celna rolnictwa 60
Przemysł Rolny 61
Zagadnienia komunikacyjne 63
Opracowanie wzorów ksiąg rachunkowych 67
Referat Statystyczny 68
Działalność na terenie międzynarodowym 72

Str.

Prace w dziedzinie ustawodawstwa gospodarczego i organizacji rolnictwa.

Prace nad uporządkowaniem długów rolniczych 77
Sprawy danin i opłat prawno-publicznych 85
Prace prawno - organizacyjne 88
Działalność sekcyj 92

Prace w dziedzinie zagadnień fachowo-rolniczych.

Dział meljoracyjny 97
Komitet Centralny do spraw spółek wodnych 100
Prace nad zagadnieniami hodowlanemi 101
Biuro Studjów nad Gospodarstwami Karłowatemi 102
Prace Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa 108

Działalność prasowa i wydawnicza Związku.

Prasowa Agencja Związku Izb i Organizacyj Rolniczych 121
Referat prasowy 122
Rolnik-Ekonomista 123
Wydawnictwa 124

III. Władze, organizacja wewnętrzna i Biuro Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P.

Władze Związku 127
Biuro Związku 128
Wykaz instytucyj w których pracach uczestniczył Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. 130
Wykaz Organizacyj, wchodzących w skład Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. 131

Związku Powiatów Rzeczypospolitej Polskiej BIBLJOTEKA 430
PREZYDIUM RADY MINISTRÓW Biblioteka Zespół B

za lata 1934/35
BIBLIOTEKA
UNIWERSYTECKA
GDAŃSK
C III d 12056
wyd. 1936 r.